

**OSA-AIKAISTA ÄITIYTTÄ?
ETÄ-ÄITIEN ARKIKOKEMUKSEN TARKASTELUA KUN LAPSI
ASUU PYSYVÄSTI ÄIDISTÄ ERILLÄÄN**

Marjaana Kinnari

**Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tammikuu 2005**

TIIVISTELMÄ

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Kinnari, Marjaana: Osa-aikaista äitiyttä? Etä-äitien arkikokemuksen tarkastelua kun lapsi asuu pysyvästi äidistä erillään.

Pro gradu -tutkielma, 86 s., 1 liites.

Yhteiskuntapolitiikka

Tammikuu 2005

Työssä tarkasteltiin äidin kokemusta äitiydestään ja sitä, miten äiti toteuttaa vanhemmuuttaan lapsen asuessa vanhempien eron jälkeen isän luona. Aineistona oli 33 etä-äidin kirjoittamaa vapaamuotoista omaelämäkerrallista kirjoitelmää, jotka kerättiin kirjoituspyynnön avulla.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemoittelua ja tyypittelyä, joiden avulla muodostettiin kolme etä-äitiyden toimivuutta hahmottavaa tyyppiä. Tuloksiksi saatiin, että etä-äitiyden toimivuudessa on suuria eroja: etä-äitiys joko toimii hyvin, toimii jossain määrin tai ei toimi lainkaan. Toimivuuteen vaikutti eniten vanhempien keskinäinen yhteistyökyky.

Etä-äidit olivat päätyneet etä-äidiksi monin eri tavoin, eikä äiti ollut ainoa päätöksentekijä lapsen asumisratkaisussa. Kaikki etä-äidit kokivat etä-äitiyden epätavallisena äitiytenä, mutta silti usein parhaana ratkaisuna. Sopeutuminen etä-äitiyteen koettiin vaikeana ja ulkopuolisten taholta tuleva syyllistäminen erityisen raskaana.

Johtopäätöksenä todettiin, että vanhempien eron jälkeen lähivanhemman rooli korostuu etävanhemman jäädessä yleensä toissijaiseksi vanhemmaksi. Etävanhemman heikompaan asemaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta lapselle turvattaisiin täysipainoinen suhde molempiin vanhempiinsa ja molemmille vanhemmille yhtäläinen mahdollisuus toimia vanhempana eron jälkeen.

Avainsanat: etä-äitiys, av(i)oero, vanhemmuuden toteuttaminen

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 YDINPERHEESTÄ KOHTI YKSILÖLLISIÄ RATKAISUJA	3
2.1 Perherakenteen murros ja perhemuotojen moninaistuminen.....	3
2.2 Familismi vs. lisääntyvä yksilöllisyys ja valintojen mahdollisuus	6
3 ETÄVANHEMMAKSI PÄÄTYMINEN JA ERON JÄLKEINEN VANHEMMUUS	10
3.1 Avio- ja avoerot	10
3.2 Lapsen huolto ja asuminen	11
3.3 Etävanhemmuuden käsitteistöä	13
3.4 Etävanhemmuus tilastojen valossa.....	14
3.5 Tapaamisoikeus ja elatusvelvollisuus	16
3.6 Jaettu vanhemmuus?	18
4 PAHEKSUTTU ETÄ-ÄITIYS	21
4.1 Ydinperheideologian vallitsevuus	22
4.2 Äitimyytit	23
4.3 Suomalainen erityispiirre: heikko mieselättäjyys	24
5 TUTKIMUSONGELMAT, AINEISTO JA ANALYYSIMETODI	27
5.1 Tutkimusongelmat.....	27
5.2 Aineiston keruu.....	28
5.3 Omaelämäkerralliset kirjoitelmat tutkimusaineistona	29
5.4 Elämäkerran kommunikatiivisuus	31
5.5 Aineiston luotettavuus	32
5.6 Tutkimukseen valikoituminen.....	36
5.7 Aineiston etä-äitien taustatiedot	38
5.8 Analyysimetodi: tematisointi ja typologisointi	40
6 ETÄ-ÄIDIN ARKIKOKEMUKSEN TARKASTELUA	43
6.1 Miksi lapsi asuu isän luona?	43
6.2 Etä-äitiys suhteessa muuhun yhteiskuntaan	49
6.3 Etä-äitien tuntemukset omasta etä-äitiydestään.....	52
6.4 Kun etä-äitiys toimii hyvin	57
6.5 Kun etä-äitiys toimii jossain määrin.....	62
6.6 Kun etä-äitiys ei toimi lainkaan.....	67
6.7 Yhteenveto.....	74
7 LOPUKSI	79
LÄHTEET	82
LIITTEET	86
Liite 1	86

1 JOHDANTO

Nykyään Suomessa avio- ja avoerot ovat niin yleisiä, että puhutaan jo eroyhteiskunnasta, koska lähes puolet solmittavista avioliitoista päättyy eroon ja avoliitoista vieläkin useampi. Jos parilla on lapsia vanhemmat joutuvat eron yhteydessä tehdä kauaskantoisen päätöksen lapsen asumisesta, jonka seurauksena lapsen kanssa asuvasta vanhemmasta tulee lähivanhempi ja erossa asuvasta etävanhempi. Pääsääntöisesti lapsi päättyy asumaan äidin luo vanhempien eron jälkeen, joskin isän luona asuvien lasten määrä on ollut hivenen noususuunnassa viime vuosikymmeninä.

Avio- ja avoerojen arkipäiväistymisestä huolimatta eron jälkeisestä vanhemmuudesta etenkin etävanhemman näkökulmasta ei yhteiskunnassamme pidetä suurta haloota. Esimerkiksi tutkimuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja sen arjesta on tehty niukasti, jos oikeudellista ja taloudellista näkökulmaa ei oteta huomioon. Aivan viimeaikoina erovanhemmuus on kuitenkin noussut varsinkin mediassa painokkaammin esiin, johtuen ehkä suurta huomiota saaneesta suomalais-amerikkalaispoikien raastavasta huoltajuuskiistasta, mutta tässäkin tapauksessa erovanhemmuuden negatiivinen puoli on korostunut, kuten varsin usein käy.

Työssäni tarkastelen erovanhemmuutta tilanteessa, jossa lapsi vanhempien eron jälkeen asuukin isän eikä äidin luona eli äiti on siis etävanhempi. Tämänkaltaisen lapsen asumisjärjestely on vielä sen verran epätyypillinen, että se herättää kanssaihmisissä usein ennakkoluuloja ja kummastelua, minkä sain huomata minäkin, sillä jokaiselle, jolle kerroin graduni aiheen, sain samaan hengenvetoon selittää, mistä on oikein kyse. Tutkielmani tarkoituksena onkin tuoda esiin toisenlaista, ydinperheen ulkopuolella toteutettavaa vanhemmuutta ja avartaa näkökulmaa eroyhteiskuntaan. Tarkastelen tilannetta nimenomaan etä-äidin arjen näkökulmasta: minkälaista on olla etä-äiti, toimiiko vanhemmuus etä-äitinä ja miten äiti toteuttaa vanhemmuuttaan lapsen asuessa isän luona.

2 YDINPERHEESTÄ KOHTI YKSILÖLLISIÄ RATKAISUJA

2.1 Perherakenteen murros ja perhemuotojen moninaistuminen

Länsimaisessa yhteiskunnassa ydinperhe (äiti, isä ja biologiset lapset) on ollut yleisin henkilökohtaisten suhteiden järjestämisen malli ainakin viimeisen sadan vuoden ajan. 1960-luvulta lähtien perhesuhteissa on tapahtunut kuitenkin hurja muutos: avioerot ovat lisääntyneet, perheen lapsiluku on laskenut ja perinteisen ydinperheen rinnalle on tullut monia muita henkilökohtaisten suhteiden järjestämisen muotoja, mm. yksivanhempaisuus, uusperheet, avoliitot, samaa sukupuolta olevien parisuhteet, naimattomuus ja yksinasuminen, jotka ovat kaikki yleistyneet rajusti. Tämän johdosta perhesosiologiassa onkin ryhdytty puhumaan perheen murroksesta ja jopa ajasta ”perheen jälkeen”. (Alanen 1994, 24; Huttunen 2001, 36; Jaakkola & Säntti 2000, 1 - 2.)

Perherakenteen murrosta voidaan hahmottaa historiallisesti tarkastelemalla sen kehityskulkua yhteiskunnan modernisoitumisen kautta. Ensimmäisessä vaiheessa, esimodernissa agraariyhteiskunnassa, ennen teollistumista ja yleistä modernisoitumista perheen käsite oli laaja. Ihmiset katsoivat kuuluvansa samaan perheeseen sukulaisuuden perusteella, ja perheen perusta oli siten paljolti biologinen. Perhe ei rajoittunut tuolloin vain yhdessä asuvien perheenjäsenten joukoksi, vaan usein perheeseen laskettiin kuuluvaksi myös palvelusväki. (Takala 1992, 579.)

Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa suuri osa väestöstä asui maatilalla, joka oli yhdistynyt asuin- ja työyhteisö. Perhe oli tuolloin ennen kaikkea patriarkaalinen tuotantoyksikkö, jossa mies oli auktoriteetti. Tätä laajaa perhemuotoa, jossa saattoi elää montakin sukupolvea yhdessä, on nimitetty suurperheeksi. Suurperhe voidaan käsittää joko suppeasti, ns. kantaperheenä, jossa yksi pojista jäi avioituttuaan patriarkaalisen isän johdossa hoitamaan maatilaa, jonka hän myöhemmin peri. Muut sisarukset lähtivät tai jäivät taloon naimattomina. Perheeseen kuului siten aviopari lapsineen sekä isovanhemmat ja mahdollisesti naimattomat sisarukset. Laajemmin käsitettynä suurperheeseen on laskettu kuuluvan edellisten lisäksi myös mm. avioituneet sisarukset puolisoineen ja lapsineen. Laajimmillaan suurperhe on esiintynyt kuitenkin vain Itä-Euroopassa ja osittain Etelä-Euroopassa, kun taas Länsi- ja Keski-Euroopassa vallitsevana

perhemuotona on kautta aikojen ollut ydinperhe, jonka rinnalla muut muodot ovat esiintyneet. Suomessakin suurperhe on ollut tavallinen maamme itäosissa uuden ajan alusta aina 1700-luvulle, jolloin yli puolet väestöstä asui suurperheessä laajassa mittakaavassa ymmärrettynä. Itä-Suomessa suurperhe liittyi oleellisesti kaskitalouteen, joka vaati paljon työvoimaa ja monien perheiden yhteistyötä, mutta muuallakin Suomessa siihen on turvauduttu vaikeissa tuotannollisissa oloissa. (Mitterauer & Sieder 1982, 29 - 33; Takala 1992, 578.)

Toisessa vaiheessa, teollistumisen ja modernin elämänmuodon yleistyttyä kehittyi vähitellen pienperheen muoto, jota olemme tottuneet pitämään ”varsinaisena” perheenä. Modernin pienperheen yleistyminen liittyy olennaisesti palkkatyön yleistymiseen. Tällöin perhepiiri irrottautui laajasta sukulaisverkostosta omaksi yksikökseen ja sulkeutui omaan yksityisyyteen. Biologisen yhteisyyden lisäksi perhettä tulivat määrittelemään yhdessä asuminen ja kotielämä. Perhe alettiin tuolloin nähdä palkkatyön symbolisena vastakohtana, koska palkkatyö vieraantuneena työn muotona vaati vastapainokseen elämänalueen, jossa ihminen saattoi hallita elämäänsä. Tällöin tunnesuhteet saivat aivan uuden merkityksen perheessä, ja tuotantofunktio, jolle perhe aikaisemmin perustui, sai väistyä perhettä koossapitävänä tekijänä. (Jallinoja 1984, 38; Takala 1992, 579.) Tuotantofunktion merkityksen vähetessä avioliitolla ei ollut näin ollen enää taloudellista funktiota, vaan puolison valinnassa keskeiseksi tekijäksi muodostuivat parin keskinäiset tunteet ja henkilökohtainen onni. (Beck & Beck - Gernsheim 1995, 81.)

Kolmannessa vaiheessa, jälkimodernissa yhteiskunnassa perheiden ilmene- mismuodot alkavat taas vaihdella, kun mm. avioerot ja uudelleenavioituminen lisääntyvät rajusti. Uusperheiden yleistyminen merkitsee sitä, että perheenpiiri laajenee taas uudelleen, mutta ei verisukulaisuuden suuntaan vaan pikemmin- kin entisiä ja nykyisiä avio- ja avopareja yhdistäviksi verkostoiksi. Yhdessä asumisen merkitys perheen määrittäjänä vähenee ja perheen käsite saa monia merkityksiä. Sillä ei ole myöskään enää yhtä tiivistä yhteyttä biologiseen uusintamiseen. (Takala 1992, 579.)

Koska ydinperheen rinnalle on tullut monia muita aikaisemmin ei-hyväksytyjä perhe-elämän järjestämisen malleja, jälkimodernissa yhteiskunnassa perheestä

ei voi puhua enää yksikössä. Perhesosiologiassa ja yleisestikin yhteiskunnassa on tämän vuoksi ilmaistu huolta perheen kriisistä ja on jopa ryhdytty pohtimaan, olisiko (ydin)perheen aika kokonaan ohi. (Alanen 1994, 25.)

Perheen käsite on siis murenemassa, sillä nykyään on yhä vaikeampaa määrittellä mikä perhe on ja ketä siihen kuuluu. Vaikka perhe määriteltäisiin laajasti, ns. jääkaappiteorian mukaan, joka käsittää perheeseen kuuluvaksi ne, jotka asuvat yhdessä ja ”syövät samasta jääkaapista”, ei tämäkään määritelmä ole kattava, koska se ei kata kaikkea sitä moniulotteisuutta, mikä perhe-elämän kontekstissa nykyään vallitsee. (Alanen 1994, 25; Litmala 2002, 37.)

Perheen määrittely on ollut erityisen vaikeaa juridisesti. Ongelmia on syntynyt siitä, että perheoikeuden perinteinen ydinperhemalli ei ole riittävä ja toimiva, koska yhä useammin joudutaan sääntelemään siitä paljonkin poikkeavia perhesuhteiden järjestämisen muotoja. (Jaakkola & Sääntti 2000, 2.) Mm. perhetoimikunta, joka tutki lainsäädännössä esiintyviä perhesuhteita on todennut, että monet toisistaan paljonkin poikkeavat ilmiöt on mahdollista ymmärtää perheeksi. Perhesuhteet voivat olla biologisia, oikeudellisia tai sosiaalisia, ja lainsäädännössä tulisi ottaa paremmin huomioon varsinkin erilaiset sosiaaliset läheisuhteet ja yhteisyyden muodot perhettä määriteltäessä. (Komiteamietintö 1992:12, 6, 35 - 38.)

Alanen (1994, 38), joka on tarkastellut perhe-elämän monimuotoistumista, hahmottelee tulevaisuuden perhemallien vaihtoehdoiksi perinteisen ydinperheen sekä haja- ja verkostoperheen. Ydinperheen tunnuspiirteitä ovat heteroseksuaalisen parisuhteen ja vanhempien ja lasten biologisen suhteen yhteenkietoutuminen perheeseen ja paikantuminen yhteiseen kotiin. Pari- ja perhesuhteen ihanteena on pysyvyys ja avioero koetaan epäonnistumisena. Parisuhde ja vanhemmuusinstituutiot kytkeytyvät yhteen ja pariskunta muodostaa toisiaan täydentävän yksikön, jossa työn- ja vastuunjako on usein epäsymmetrinen.

Hajaperhe on ydinperhettä väljempi perhejärjestely. Pysyvä parisuhde saattaa olla tavoitteena kuten ydinperhemallissa, mutta parisuhde on vähemmän sitova ja perustuu pääosin toveruuteen tai jaettuun vanhemmuuteen. Pariskunnan molemmat puolet ovat tasa-arvoiset, mutta eivät kuitenkaan koe olevansa yksikkö,

joka jakaa ihmissuhteensa, työnsä ja toiveensa toisen kanssa. Kummallakin on oma erillinen elämänsä ja identiteettinsä, ja aikuistenväliset henkilökohtaiset sitoumukset voidaan myöskin purkaa helpommin kuin ydinperheissä. Vanhempien erotessa perhe muuttuu konkreettisesti hajaperheeksi, joka on ikään kuin räjähtämätön, kun perheenjäsenet sijoittuvat jonkin muun yhdistelmän sisään. Vanhemmuus ei ole kuitenkaan purettavissa, vaan se jatkuu edelleen. (Alanen 1994, 29 - 30.)

Verkostoperhe ei puolestaan perustu yksinomaan parisuhteelle, kuten ydin- ja hajaperheet, eikä se välttämättä tuota sukupolvien yhdyssiteiksi ketjuuntuvia sukulaisuussuhteita. Verkostoperhe koostuu lähinnä yksilöiden ystävyyspiireistä, joissa sitoumukset tehdään tasa-arvoisten ihmisten välillä eikä mikään suhdetyyppi (esim. seksuaalinen) ole automaattisesti ensisijainen tai itsestään selvä sosiaalisten suhteiden muodostumisperuste. Verkostoperhe edellyttää yksilöllistä, kansalaisuuteen perustuvaa toimeentuloa, sillä henkilölliset riippuvuudet palauttaisivat verkostoperheen joko hajaperheeksi (jos elatussuhteet vanhempien ja lasten välillä jatkuvat) tai ydinperheeksi (jossa elatusvelvollisuudet jatkuvat myös pariskunnan välillä). Ihmissuhteiden järjestely ja läheisyyden kokeminen tapahtuu siten muiden kuin taloudellisten perusteiden tai sukulaisuusnormien varassa. Verkostoperheet voivat koostua myös monen sukupolven ihmisistä. (Alanen 1994, 30 - 31.)

2.2 Familismi vs. lisääntyvä yksilöllisyys ja valintojen mahdollisuus

Perheen murrosta ja perhe-elämän monimuotoistumista selitetään usein yhteiskunnan modernisaatioon liittyvällä yksilöllistymiskehityksellä; yhteisöllinen vastuu ja sukusiteet ovat murtuneet ja niiden sijasta on alettu korostaa yksilön vastuuta ja tärkeyttä. Siirryttäessä modernista jälkimoderniin perheeseen yksilön erillisyyden ja oikeuksien voidaan katsoa korostuvan myös perheen sisällä. (Takala 1992, 586 - 587.) Jallinoja kuvaa tilannetta toteamalla, että ihmiset elävät yksilöinä mutta perheessä, jolla hän tarkoittaa sitä, että individualististen perheratkaisujen yleistymisen seurauksena perhe on joutunut alistumaan sen jäsenten henkilökohtaisille pyrkimyksille, ja tässä mielessä perhe ei ole enää niin vahva kuin ennen. (Jallinoja 1984, 109 - 110.)

Toisaalta perhe on tullut yhä tärkeämmäksi, sillä perinteisen yhteisösidoksen ja velvollisuuksien rapautuessa perinteistä turvaverkkoakaan ei enää ole. Elämä on tullut epävarmemmaksi, eikä mikään ole enää annettua, mutta toisaalta elämä tarjoaa huomattavasti enemmän mahdollisuuksia kuin aikaisemmin. Kysymyksiin ”Kuinka elää omaa elämäänsä?” tai ”Kuka minä olen?” ei siten ole enää valmiita vastauksia, vaan jokainen on velvollinen itse löytämään oikeat ratkaisut ja tekemään oikeat päätökset. Standardielämäkerran korvaa näin ollen yksilön omat valinnat eli ns. valintaelämäkerta, mikä tarkoittaa, että yksilö voi itse valita, kuinka elämäänsä rakentaa, mutta vastuu omista valinnoista on täysin yksilöllä itsellään. Tästä on seurannut se, että elämän tarkoitus ja oma identiteetti on yhä useammalta kadoksissa, minkä seurauksena elämään etsitään turvallisuutta ja tarkoitusta nimenomaan parisuhteesta ja perheestä. Tässä mielessä perheen voidaan katsoa siis vahvistuneen. (Beck & Beck - Gernsheim 1995, 1 - 10, 45 - 56.)

Yksilöitymisen seurauksena ihmiset vapautuvat myös sisäistetyistä sukupuoli-rooleista ja muista modernin perheen perinteisistä sidoksista, jotka pätevät vielä teollisen yhteiskunnan ydinperheessä. Uutta on nimenomaan naisten yksilöllistymisen ja itsensä toteuttamisen mahdollisuus. Naiset olivat pitkään alistettuina kotona, mutta mm. työssäkäynnin yleistymisen, hyvinvointivaltion laajenemisen, ehkäisyn ja yleisen tasa-arvoistumiskehityksen seurauksena muutos on ollut nopeaa ja naisten riippumattomuus miehistään on kasvanut. (Beck & Beck - Gernsheim 1995, 1 - 10, 60 - 61; Moxnes 1992, 224.)

Perheyhteisyyden ja yksilöllisyyden sidonnaisuutta on tarkastellut mm. Jallinoja (1984, 39, 104), joka erottelee kaksi toisilleen vastakkaista näkemystä perheestä: familistisen ja individualistisen perhemallin. Familistisessä perhemallissa korostuu perheen arvo siten, että yksilölliset edut ja mieltymykset saavat jäädä taka-alalle, kun taas individualistisessa perhekäsityksessä painottuu yksilön oikeus omaan elämään ja henkilökohtaisiin pyrkimyksiin jopa siten, että se voi uhata perheen pysyvyyttä.

Familistisen mallin mukaan ihminen rakastuu vain kerran elämässään ja kohde on tuleva puoliso. Familistisessä käsityksessä perhe rakentuu virallisesti solmitulle avioliitolle, jonka on tarkoitus kestää koko elämän ajan. Avoliitto ei siis ole

mahdollinen, sen sijaan lasten monilukuisuutta, perheen koossapysymistä ja sen vahvistamista pidetään tärkeänä. Familistisessa mallissa seksuaalielämä kanavoituu vain avioliittoon, eikä ulkopuolisia suhteita sallita. Yksilöllinen itenäisyys nähdään vaarana perheyhteisyydelle. (Jallinoja 1984, 55 - 57.)

Individualistinen mallin mukaan ihminen rakastuu useita kertoja elämässä, ja jokin niistä voi johtaa avo- tai avioliittoon, mikä ei ole kuitenkaan välttämätöntä. Lapsiluku on suhteellisen pieni, sillä runsaslapsisuus rajoittaa elämän liiaksi perheeseen. Sukupuolielämä on individualistisessa mallissa tärkeää, mikä saattaa johtaa myös avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin. Individualistisessa perhemallissa ihmisillä on muitakin mielenkiinnon kohteita perheen lisäksi. Avioliittoa pidetään pystyssä niin kauan, kun siinä vallitsee hyvä henki. Väkisin siinä ei kuitenkaan olla, ja ihmisellä on oikeus etsiä ratkaisuja, jotka uhmaavat perheyhteisyyttä. Avioero on näin ollen mahdollinen. (Jallinoja 1984, 55 - 57.)

Individualistisia pyrkimyksiä ja suhteesta irtautumisia voidaan tarkastella myös Giddensin (1992) puhtaan suhteen kautta. Giddens tarkoittaa puhtailla suhteilla sitä, että jälkimodernissa yhteiskunnassa parisuhteet muodostuvat vain niiden itsensä vuoksi ja kestävät vain niin kauan kuin ne tuottavat molemmille osapuolille tyydytystä. Puhtaassa suhteessa tunteilla, sitoutumisella, tasa-arvolla ja molemminpuolisella luottamuksella on merkittävä asema, mutta toisaalta ymmärretään kummankin osapuolen erillisyyks ja yksilöllisyys. Puhtaan suhteen normit neuvotellaan pelkästään osapuolten kesken, eivätkä ne perustu perinteisiin. Tästä johtuen suhde myös muuttuu jatkuvasti ja on aktiivinen. (Giddens 1992, 49 - 64, 94 - 95.)

Puhdas suhde on Giddensin mukaan mahdollista, koska nykyisin naisilla ja miehillä on tasavertaiset mahdollisuudet läheissuhteisiin. Perinteiset tekijät kuten avioituminen, taloudelliset syyt tai raskaus eivät enää samassa määrin määrittele parisuhteita kuin aikaisemmin, ja tilalle onkin noussut tunteiden korostuminen ja erityisesti emotionaalinen tyydyttävyyks. (Giddens 1992, 1 - 28.) Parisuhde on siis muuttunut juridisten velvoitteiden ja yhteiskunnallisten traditioiden sääntelemästä suhteesta vapaaehtoiseen valintaan perustuvaksi suhteeseen, jossa keskeistä on, että siitä voi lähteä, kun se ei enää tyydytä molempien osapuolten tarpeita. (Kuronen 2003, 104.)

Yksilöitymistä perhe-elämän kontekstissa voidaan valottaa myös Scanzionin hahmotteleman morfostaattisen ja morfogeneettisen perhemallin kautta. Morfostaattinen perhemalli on konservatiivinen, konventionaalinen malli, joka perustuu traditionaalisille normeille ja kiinteille sukupuolirooleille ja vastustaa kaikenlaisia vakaata perhe-elämää horjuttavia muutoksia. Se perustuu ”mies elättää – nainen hoitaa kodin” - työnjaolle, jossa molemmilla on tarkasti määritellyt tehtävät ja velvollisuudet. Uhrautuminen ja lojaalisuus perheelle menevät yksilöllisten pyrkimysten edelle ja perheen pysyvyys ja perhe-elämän jatkuvuus on tärkeää. (Scanzoni 1983, 64 - 67, 155 - 195.)

Morfostaattisen perhemallin vastakohtana on puolestaan morfogeneettinen perhemalli, joka on edistyksellinen ja sopii paremmin muuttuvaan nyky-yhteiskuntaan. Morfogeneettisessä mallissa keskeistä on perheenjäsenten tasa-arvoisuus verrattuna morfostaattisen mallin hierarkkisiin suhteisiin. Sukupuoleen perustuvaa työnjakoa ei ole; molemmat vanhemmat ovat työelämässä, ja miehen ja naisen roolit ovat vaihdettavissa siten kuin osapuolet itse sopivat. Yhdessä neuvottelu ja tasa-arvoinen päätöksenteko ovatkin perheen koossapysymisen elinehto. Myös molempien osapuolten itsenäisyys ja itsensä toteuttaminen korostuu jopa siten, että perheen koossapysyminen ei ole välttämätöntä. Avioeroa ei siten nähdä katastrofina kuten morfostaattisessa perhemallissa, vaan se on mahdollinen, jos yhteiselämän jatkaminen ei näytä kannattavalta. (Scanzioni 1983, 64 - 67, 155 - 194.)

3 ETÄVANHEMMAKSI PÄÄTYMINEN JA ERON JÄLKEINEN VANHEMMUUS

3.1 Avio- ja avoerot

Suomessa solmitaan keskimäärin 24 000 avioliittoa vuosittain. Ikäluokkien pienetessä avioliittojen lukumäärä on vähentynyt, mutta avioitumiskehitykseen on vaikuttanut ennen kaikkea avoliittojen yleistyminen 1970-luvulta lähtien. (Litmala 2001.) Valtaosa parisuhteista on silti edelleen avioliittoja, sillä vain noin joka viides parisuhteista on nykyisin muodoltaan avoliitto. Avoliittojen osuus kaikista parisuhteista on kuitenkin selvästi suurempi Helsingissä kuin koko maassa keskimäärin, jossa 30 prosenttia parisuhteista on muodoltaan avoliitto. (Litmala 2002, 10.)

Avioerot alkoi yleistyä voimakkaasti 1960-luvulta lähtien, ja nykyään noin 14 000 avioliittoa vuodessa päätty eroon, mikä tarkoittaa, että lähes puolet solmitavista avioliitoista hajoaa. (Litmala 2001.) Tilastoista ei selviä vuosittain päättyvien avoliittojen määrää, mutta on kuitenkin tiedossa, että avoliitot päättyvät vielä herkemmin eroon kuin avioliitot, varsinkin jos perheessä on ei-yhteisiä lapsia. Joko avio- tai avoliitossa eläneiden vanhempinsa eron kokee vuosittain arviolta 25 000 - 30 000 lasta, joista suurin osa on alle kouluikäisiä. Arvioiden mukaan kaksi kolmasosaa on avioeroja ja yksi kolmasosa avoeroja. Eronneisuus on pääkaupunkiseudulla yleisempää mitä muualla maassa keskimäärin. (Litmala 2002, 3 - 39.)

Ennen vuotta 1988 avioero oli mahdollinen ilman näyttöä toisen puolison syyllisyydestä vain asumuserossa, joka ei ollut vielä ns. lopullinen ero. Vuonna 1988 tehdyn avioerolainsäädännön uudistuksen huomattavin muutos oli syyllisyysperiaatteen poistaminen eli nykyisen lain mukaan avioerossa ei enää etsitä syyllistä. Lainsäädännöstä poistettiin myös avioeroperusteiden lista eli myöskään näyttöä avioliiton rikkoutumisesta ei enää edellytetä. Listan sisältämät eroperusteet olivat uskottomuus, sukupuolitauti, pahoinpitely, rikollisuus, huumaavien aineiden väärinkäyttö, mielisairaus, välien rikkoutuminen, erillään asuminen, hylkääminen sekä katoaminen. (Litmala 2001.)

Nykyisen lain mukaan avioeron voivat saada puoliset yhteisellä hakemuksella tai toisen puolison yksin tekemästä hakemuksesta kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen. Avioeron voi saada myös ilman pääsääntöistä harkinta-aikaa siinä tapauksessa, että puoliset ovat asuneet keskeytyksettä erillään viimeiset kaksi vuotta. Avioeroa käsiteltäessä ei siis nykyisin tutkita enää sitä, minkä vuoksi eroa vaaditaan eikä siis mitään nimenomaista eroperustetta tarvitse esittää. Tuomioistuin ei liioin tutki enää puolisoitten välisiä henkilökohtaisia suhteita. Jos eroa hakee ainoastaan toinen puolisoista, asian etenemisen kannalta ei ole merkitystä sillä, vastustaako toinen puoliso eroa vai suostuuko hän siihen. (Lit-mala 2001.)

Avioerolainsäädännön uudistuksen myötä eron hakeminen tuli yksinkertaisemmaksi ja täysin puolisoitten henkilökohtaiseksi asiaksi. Avioeroprosessista tuli näin ollen vähemmän nöyryyttävä ja kiusallinen ja samalla mahdollisuus sovinnolliseen eroon kasvoi, kun avioeroprosessia ei enää käsitellä riita- vaan pelkkänä hakemusasiaina. (Jaakkola 1989, 6 - 7.)

3.2 Lapsen huolto ja asuminen

Eron yhteydessä vanhempien on sovittava lapsen huollosta, elatuksesta ja asumisesta, jotka ovat usein vaikeita ja perustavanlaatuisia asioita. Lasta koskevissa asioissa tehdään yleensä kaksi erillistä ratkaisua: huoltoratkaisu, jossa päätetään lapsen asuinpaikka, huolto ja tapaamisoikeus, sekä elatusratkaisu, jossa päätetään lapselle maksettavaan elatusapuun liittyvistä asioista. Molemmat ratkaisut voidaan tehdä siten, että vanhemmat sopivat keskenään asiasta ja sosiaaliviranomaiset vahvistavat tehdyn sopimuksen, jos sopimus on lapsen edun mukainen. Jos vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen, asia voidaan viedä tuomioistuimen päätettäväksi. Lapsen huollon, tapaamisoikeuden ja elatuksen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko lapsi syntynyt avioliitossa vai sen ulkopuolella, sillä laki on nykyään sama kummassakin tilanteessa. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 3 - 5.)

Lähtökohtana päätöksissä on aina lapsen etu, joka arvioidaan yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla. Ratkaisuja tehtäessä on aina selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide, mikäli se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista.

Käytännössä lapsen mielipide liittyy eniten lapsen asumispaikkaa koskevaan päätökseen eli siihen, kumman vanhemman luona lapsi asuu. Jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta tai on henkisesti kehitykseltään tämän ikäisen tasolla, on lapsen tahdolla huomattava, jopa ratkaiseva merkitys asuinpaikkaa päätettäessä. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 8.)

Huollosta sovittaessa valittavana on joko vanhempien yhteishuolto tai jommankumman vanhemman yksinhuolto. Suomessa lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta annettu laki vuodelta 1983 asettaa yhteishuollon pääsäännöksi ja ihanteeksi. (Gottberg 1999, 27.) Yhteishuoltosopimukseen päätyy noin 90 prosenttia sopimuksista, yksin äidin huoltoon 10 prosenttia ja yksin isän huoltoon 2 prosenttia kaikista tapauksista. (Litmala 2002, 21.) Tuomioistuinratkaisussa yhteishuoltoratkaisujen osuus on pienempi, sillä jos toinen vanhempi vastustaa yhteishuoltoa, ei sitä ole usein syytä vahvistaa. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 8.)

Yksinhuollossa vanhempi vastaa yksin lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä, ja lapsi asuu hänen luonaan. Yhteishuollossa puolestaan molemmat vanhemmat toimivat lapsen huoltajina ja tekevät yhdessä lasta koskevat tärkeät päätökset. Yhteishuolto antaa molemmille vanhemmille oikeuden osallistua esim. lapsen passianomuksen allekirjoittamiseen, uskontokunnan vaihtamista koskevaan päätöksentekoon ja sillä saa oikeuden lasta koskevien terveystietojen saantiin. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 6.) Yhteishuollossa voidaan sopia, että lapsi asuu joko äidin tai isän luona tai vuorotellen kummankin luona. Mahdollista on myös sopia, että vanhemmat asuvat vuorotellen lapsen pysyvässä asuinpaikassa. Jos lapsia on monta, voidaan myös päättää, että sisarukset ”jaetaan” vanhempiensa kesken. (Litmala 2002, 82; Pettilä & Yli-Marttila 1999, 77.)

Ennen vuotta 1984 vanhempien asumus- tai avioero edellytti automaattisesti vanhempien yhteisesti hoitaman huollon purkamista. Laki edellytti toisen vanhemman täydellistä ja pakollista erottamista lapseen liittyvästä päätöksentekojä ja huoltovastuusta. Ratkaisuperusteena oli ensi sijassa lapsen etu, mutta yhtä sopivien vanhempien kesken etusija oli sillä, joka ei ollut eron syyllinen. Yhteishuolto ei ollut mahdollista edes sovussa eronneille. Tämä tarkoitti sitä, että lapsen huoltajuus annettiin pääsääntöisesti äidille. (Gottberg 1999, 6 - 8.)

Vuonna 1984 voimaan astunut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta mahdollisti molempien vanhempien säilymisen huoltajana eron jälkeen. Tämä oli selvästi ideologinen käänne, sillä muualla asuvan vanhemman (yleensä isän) merkitys korostui selvästi. Lain tarkoituksena oli nimenomaan turvata paremmin lapsen ja muualla asuvan vanhemman suhde ja yhteydenpito, ja se alettiin nähdä lapsen oikeutena. (Kuronen 2003, 110.)

3.3 Etävanhemmuuden käsitteistöä

Lapsi voi virallisesti asua siis vain yhdessä paikassa, vaikka viettäisikin runsaasti aikaa kummankin vanhempansa luona. Virallisen asuinpaikan mukaan ratkeaa mm. lapsen oikeus päivähoitopaikkaan, koulupiiri ja sosiaalietuudet kuten asumistuki. (Gottberg 1999, 52.)

Eron jälkeen vanhemmasta, jonka luona lapsi asuu, tulee lähivanhempi ja vastaavasti muualla asuvasta vanhemmasta etävanhempi (tai vastaavasti lähi- ja etähuoltaja). Etävanhemmuus on siis käytännössä sitä, ettei asu pysyvästi lapsen luona samassa osoitteessa. Etävanhemmalla voi olla siten joko lapsen yhteishuoltajuus tai sitten lapsi on lähivanhemman yksinhuollossa.

Etävanhemmasta voidaan käyttää myös nimitystä tapaajavanhempi. On kuitenkin huomattava, ettei kielenkäyttö ole täsmentynyttä ja esim. etävanhempitermin käyttäminen yhteishuoltotilanteessa, jossa lapsi asuu yhtä paljon molempien vanhempien luona, saattaa olla ristiriitaista. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 4 - 6.) Arkikielessä myös yksinhuoltajalla saatetaan tarkoittaa usein sitä vanhempaa, jonka luona lapset asuvat, vaikka todellisuudessa olisikin sovittu yhteishuoltajuudesta. (Sinkkonen 1998, 228.)

Juuri yhteishuollon juridiset ja käytännölliset merkitykset aiheuttavat usein sekaannusta, ja voidaankin erottaa juridinen yhteishuolto sekä tosiasiallinen, toteutunut tai fyysinen yhteishuolto, jossa juridisen yhteishuollon käytännön toteuttaminen voi vaihdella "kuolleesta kirjaimesta" todelliseen yhteishuoltajuuteen, lapsen asumiseen vuorotellen molempien vanhempien luona. (Hokkanen 2002, 122 - 123; Kuronen 2003, 110.) Hokkanen (2002, 125) toteaaakin, että yhteishuoltajuudesta huolimatta lähivanhemmat saattavat tuntea itsensä usein

yksinhuoltajiksi ja vastaavasti etävanhemmat voivat kokea, etteivät pysty vaikuttaa lastensa elämään haluamallaan tavalla. Yhteishuoltajuus ei siis välttämättä ole sen parempi ratkaisu kuin yksinhuoltajuuskaan, jos vanhemmat eivät pysty jakamaan vastuutaan ja päättämään asioista yhdessä (Sinkkonen 1998, 230).

Tässä tutkimuksessa tarkoitetaan termillä etä-äiti / etävanhempi nimenomaan asumisratkaisuun perustuvaa etävanhemmuutta, jolloin lapsi on joko vanhempien yhteishuollossa tai lähivanhemman (tässä tapauksessa siis isän) yksinhuollossa. Näin ollen lapsi asuu pysyvästi erillään äidistään ja hänen virallinen osoitteensa ei ole sama kuin äidin.

3.4 Etävanhemmuus tilastojen valossa

Tilastoista nähdään, että eron jälkeinen vanhemmuus on selkeästi sukupuolittunutta yhteishuoltoratkaisujen yleistymisestä huolimatta. Valtaosa lapsista jää asumaan äitinsä kanssa eron jälkeen eli yleensä lähivanhempi on äiti ja etävanhempi on lapsen isä. Avioerolapsista yli neljä viidesosaa (80,5 %) asuu äitinsä kanssa, ja määrä on sitä suurempi, mitä nuorempia lapset ovat. Alle 3-vuotiaista lähes 90 % asuu äitinsä kanssa. Vastaavasti isänsä kanssa asuu 14 % avioerolapsista ja määrä nousee, mitä vanhempia lapset ovat. Korkeimmillaan isän luona asuvien lasten osuus on teini-ikäisillä lapsilla, joista 17 % asuu isänsä kanssa. Sukupuoli vaikuttaa siten, että kaikenikäisistä tytöistä hieman suurempi osa asuu äitinsä kanssa kuin pojista. (Kartovaara & Sauli 2000, 69 - 70.)

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2002 perheitä joissa asuu vain isä ja lapsi / lapsia oli yhteensä 29 093. Tämä on kaikista lapsiperheistä 2,4 %. (Tilastokeskus 2002.) Uusperheissä asuvista, mutta ei nykyisessä perheessä syntyneistä lapsista asui vuonna 1998 biologisen äidin ja hänen uuden av(i)opuolison muodostamassa perheessä 59 % lapsista ja vastaavasti biologisen isän ja hänen uuden av(i)opuolison kanssa muodostamassa perheessä 9 % lapsista. (Jaakkola & Sääntti 2000, 27.) Vuonna 1997 muualla kuin lastensa kanssa asuvia, lapsensa tunnustaneita etäisiä oli 120 926 ja muualla asuvia etä-äitejä 24 522. Konkreettisesti se tarkoittaa sitä, että noin joka kolmannella alle 18-vuotiaan

lapsen isällä on muualla asuva lapsi ja äideistä harvemmalla kuin joka kymmenellä. (Huttunen 2001, 101; Kartovaara & Sauli 2000, 82.)

Yksivanhempaisissa perheissä elävien lasten osuus kasvoi vuosien 1985 ja 1998 välillä 10:stä 16 prosenttiin kaikista suomalaislapsista. Samalla aikavälillä kasvoi yksivanhempaisten perheiden osuus kaikista lapsiperheistä 13:sta 18 prosenttiin, kuitenkin niin, että valtaosa kasvusta johtui äidin ja lasten muodostamien perheiden lisääntymisestä. Isän ja lasten muodostamien perheiden määrä on aikaisemmin ollut alle 10 % kaikista yksivanhempaisista perheistä, mutta hiljattain tämäkin luku on noussut yli 10 prosentin. (Huttunen 2001, 104; Kartovaara & Sauli 2000.)

Ulkomaisia tilastoja tarkasteltaessa huomataan, että esimerkiksi Yhdysvalloissa tilanne on suunnilleen sama kuin Suomessa, sillä 85 - 90 % eronneiden perheiden lapsista asuu äidin kanssa ja noin 10 % asuu isän kanssa. Kaikista perheistä jo kolme kymmenestä on yksivanhempainen perhe, ja perhemuoto, jossa isä on yksin fyysinen huoltaja, kasvaa kaikkien eniten. (Thompson & Laible 1999.) 14 % kaikista fyysisistä huoltajista on yksin isä, jolloin noin 1,6 miljoonaa isää on lähivanhempia. Etä-äitejä lasketaan Yhdysvalloissa olevan puolestaan noin miljoona. (Stewart 1999b.)

Vuonna 2002 27,4 % kaikista yhdysvaltalaisista lapsista asui erossa toisesta vanhemmastaan, siten että äidistä erossa asui yhteensä 4,6 % kaikista lapsista. 69 % lapsista asui ydinperheessä, 23 % äidin kanssa ja 5 % isän kanssa. Uusperheessä asuvista lapsista 11 % lapsista asui biologisen äidin ja hänen uuden av(i)opuolison muodostamassa perheessä ja 33 % asui isän ja hänen uuden av(i)opuolison muodostamassa perheessä. Korkeimmillaan isän luona asuvien lasten osuus on 15 - 17-vuotiailla lapsilla, joista 18 % asuu isänsä kanssa. (U.S. Census Bureau 2002.) Yhdysvalloissa isän ja lasten muodostamia perheitä vuonna 1998 oli 3,8 % kaikista kotitalouksista. Kaikista yksivanhempaisissa perheissä asuvista lapsista 16 % asui isänsä kanssa, mikä tarkoittaa, että kaikista alle 18 vuotiaista lapsista 4,4 prosentilla fyysisenä vanhempana on vain isä. (U.S. Society & Values 2001.)

Vastaavasti Ruotsissa 25 % lapsista asuu erossa toisesta vanhemmastaan ja 3 % erossa äidistään. Lapsen ikä vaikuttaa siten, että 90 % kaikista yksivuotiaista lapsista asuu molempien vanhempiensa kanssa, mutta 17-vuotiaista vain 65 %. 1980-luvulta 1990-luvulle yksivanhempaisissa perheissä asuvien lasten määrä on noussut 13:sta 18 prosenttiin. Vuonna 1999 345 000 lasta asui vain äidin kanssa ja 57 000 lasta vain isän kanssa, siten että 1-vuotiaista lapsista 10 % asui isän kanssa ja 17-vuotiaista lapsista 26 %. Vuonna 1999 yhteishuollossa lapsista oli 87 %, äidin yksinhuollossa 12 % ja isän yksinhuollossa 1 % lapsista. (Barnombudsmannen 2004; Statistiska Central Byrån 1999.)

3.5 Tapaamisoikeus ja elatusvelvollisuus

Lapsella on oikeus tavata sitä vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Tapaamisoikeus on siten lapsen, ei tapaavan vanhemman oikeus. Lapsen tapaamisoikeuden toteutuminen on kuitenkin pitkälti tapaajavanhemman tahdon varassa, sillä ketään ei voida pakottaa tapaamaan lastaan. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 9.) Tapaamisoikeus on riippumaton lapsen huoltomuodosta eli lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä siihen vanhempaansa, jonka luona hän ei asu riippumatta siitä, onko huoltomuoto yhteis- vai yksinhuoltajuus. (Gottberg 1999, 51.)

Sovussa toimivat vanhemmat voivat toteuttaa lapsen tapaamisoikeutta haluaamallaan tavalla. Laki ei siis sisällä erityisiä ohjeita lapsen tapaamis- ja luonapito-oikeuden järjestämisestä ja laajuudesta, vaan vanhemmille on jätetty vapaa päätäntävalta. (Gottberg 1999, 62 - 67.) Useimmiten tapaamisoikeus sekä sosiaaliviranomaisten vahvistamissa sopimuksissa että tuomioistuimen päätöksissä on määritely siten, että lapsi on tapaavan vanhempansa luona joka toinen viikonloppu, joka toisena jouluna ja pääsiäisenä sekä sovittun ajan tapaavan vanhemman vuosiloman aikana. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 10.)

Tarkat sopimukset ja ehdot eivät merkitse sitä, etteivätkö vanhemmat voisi päättää yhdessä tapaamisista joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. Lapsi voi esim. viettää enemmän aikaa etävanhemman luona mitä virallisesti on sovittu, sillä mikään ulkopuolinen taho ei puutu asiaan - edellyttäen että se sopii niin isälle, äidille kuin lapsellekin. (Huttunen 2001, 99.) Käytännössä kirjallista, sosi-

aaliviranomaisten vahvistamaa sopimusta ei välttämättä aina edes tehdä, vaikka perhe hajoaisikin, esimerkiksi jos vanhemmat eroavat sovussa ja katsovat, että tapaamiset hoituvat ilman erillistä, vahvistettua sopimusta tai jos lapset ovat jo varttuneita ja päättävät itse siitä, ketä haluavat tavata ja koska. (Gottberg 1999, 64.) Ihannetapauksissa sopimukseen ja päätöksiin ei siis tarvitse turvautua lainkaan, jos vanhemmat kykenevät sopimaan tapaamisista suullisesti ja yhteisymmärryksessä. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 10, 22.)

Molempien vanhempien on osallistuttava lapsensa elatukseen riippumatta siitä kenen luona lapsi asuu. Lapsesta erillään asuva vanhempi suorittaa elatusvelvollisuutensa pääsääntöisesti maksamalla elatusapua, joka on usein määritelty tiettyinä prosenttiosuutena elatusvelvollisen palkasta (usein 10 - 15 % bruttotuloista). Velvollisuus suorittaa elatusapua päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Ratkaisevaa elatusavun määräytymisessä on lapsen yksilöllinen tarve sekä vanhemman kyky maksaa elatusta. Jos elatusavun maksamisessa esiintyy häiriöitä, voi elatusvelkoja vaatia elatusapujen ulosmittausta. Jos vanhempi ei kykene maksamaan elatusapua, lapsen elatuksen turvaamiseksi voidaan hakea elatustukea lapsen kotikunnalta. (Elatusvelvollisen käsikirja 1996, 15 - 18, 26.)

Elatusmaksuista ja tapaamissopimuksista syntyneet riidat vanhempien välillä ovat hyvin yleisiä. Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liiton mukaan vuosittain kärjäoikeuksissa ja sosiaalitoimistoissa tehdään noin 33 500 sopimusta lasten huollosta ja tapaamisista. Näistä kuitenkin vain runsaat neljä prosenttia johtaa vanhempien väliseen riitaan, jota käsitellään oikeudessa asti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sopimukset toimitettiin, sillä mm. Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitossa on arvioitu, että vain noin kymmenen prosenttia muualla asuvista vanhemmista sekä tapaa lastaan että maksaa myös elatusmaksun säännöllisesti. (Moilanen 2003.)

Elatusmaksujen maksamisessa esiintyvät ongelmat ovat usein yhteydessä tapaamisoikeuden toteuttamisessa esiintyvien häiriöiden kanssa. Lähivanhempi ei esim. anna etävanhemman tavata lasta sopimuksen mukaisesti, johon syynä voi olla mm. vanhempien väliset riidat, kiusanteko, huoli lapsen turvallisuudesta tai elatusmaksurästit. (Moilanen 2003.) Toisaalta taas elatusapua maksava etävanhempi saattaa kieltäytyä elatusavun maksamisesta, jos huoltajavanhempi

pyrkii estämään tapaamiset. Tutkimukset osoittavatkin, että kun tapaamiset sujuvat ja lapsen ja etävanhemman välillä on läheinen yhteys, etävanhempi on halukkaampi ottamaan osaa lapsesta johtuviin taloudellisiin kustannuksiin. (Jaakkola 2003.) On kuitenkin muistettava, että yleensä etävanhempana on isä, joten tilanne saattaa olla erilainen etä-äitien tapauksessa.

Jos tapaamiset eivät suju, vuonna 1996 voimaan tullut laki antaa vanhemmalle, joka katsoo oikeuksiaan loukatun, mahdollisuuden hakea käräjäoikeudelta erityistä huolto- ja tapaamisoikeuden täytäntöönpanopäätöstä. Jos loukattu vanhempi voittaa jutun, peruspäätös pannaan täytäntöön vaikka pakkokeinoin, joita ovat uhkasakko ja viime kädessä ulosottomiehen suorittama lapsen nouto. Arviolta kuitenkin vain yksi sadasta lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta tai päätöksestä johtaa täytäntöönpanohakemukseen käräjäoikeudessa ja niissäkin riita ratkeaa usein jo sovitteluvaiheessa. (Jaakkola 2003.)

3.6 Jaettu vanhemmuus?

Vanhemmuus voidaan jakaa taloudelliseen, käytännölliseen ja oikeudelliseen vanhemmuuteen, joista viimeinen korostuu vasta eron jälkeen. Perinteisesti isillä on ollut päävastuu taloudellisesta vanhemmuudesta, kun taas äidit ovat huolehtineet käytännöllisen vanhemmuuden toteuttamisesta. Vanhemmuus on ollut siis eriytyntä, siten että äidillä ja isällä on ollut kummallakin erilaiset roolit. Muun muassa naisten työelämäänsä osallistumisen myötä naiset ovat kuitenkin alkaneet vaatia tasapuolisemmin jaettua vanhemmuutta, sillä vaikka naiset osallistuvat nyt myös taloudelliseen vanhemmuuteen, käytännöllinen vanhemmuus on silti enemmän naisten harteilla. (Moxnes 1992, 212 - 220.)

Ihanteeksi onkin asetettu ns. jaettu vanhemmuus, jossa työ ja vastuu ja perheestä on jaettu tasaisemmin ja perhekohtaisemmin äidin ja isän kesken. Keskeistä jaetussa vanhemmuudessa on se, että vanhemmuus voidaan puolittaa isän ja äidin kesken, eikä se jakaudu isän ja äidin erillisiin rooleihin. Tärkeää on, että kumpikin vanhemmista osallistuu yhtä hyvin hoivan ja huolenpidon kuin myös ulkoistenkin edellytysten turvaamiseen, mutta toisaalta kummallekin vanhemmalle annetaan mahdollisuus myös irrottautua vastuusta aika ajoin. (Huttunen 1992, 94, 174 - 176.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssi liittyy myös Suomessa 1970-luvulta alkaneeseen keskusteluun ns. vahvistuvasta isyydestä. Vahvistuvalla isyydellä tarkoitetaan sitä, että isästä on tullut entistä osallistuvampi kotiöihin, lasten hoitoon ja kasvatukseen. Puhutaan osallistuvasta tai hoivaavasta isästä, ja jopa pehmoisistä. Tämä on ns. ”uutta isyyttä”, jossa isää ei enää ajatella toissijaiseksi vanhemmaksi vaan tasaveroiseksi äidin kanssa. Uusi isä on sitoutunut ja vastuullinen; hän on saatavilla ja vuorovaikutus lasten kanssa on lämmintä ja läheistä. Uusi isä - keskustelussa korostetaan erityisesti isän ja lapsen välisen tunnesiteen merkitystä, sillä tutkijat ovat olleet huolissaan siitä, että perinteinen isä jää täysin syrjään lapsensa tunnemaailmasta, jos hän ei ole mukana lapsen jokapäiväisissä hoitotilanteissa. (Huttunen 1992, 149 - 193.)

Toisaalta taas isyys on myös ohentunut, sillä nykyään isyys voidaan kaventaa vain pelkäksi biologiseksi isyydeksi (ns. siittäjäisyydeksi) tai hyvin ohueksi oikeudelliseksi suhteeksi isän ja lapsen välillä, jossa isä osallistuu lapsen elämään lähinnä elatusmaksuja maksamalla. Eroavassa yhteiskunnassa perinteisestä isyydestä luopuminen ja juuri jaetun vanhemmuuden idea on kuitenkin edellytys, jos isät haluavat säilyttää suhteensa lapseen. Perinteisessä perheessä toteutetun vanhemmuuden hajoaminen yksinhuoltajuudeksi ja etävanhemmuudeksi kärjistää usein vanhan roolijaon haavoittuvuuden ja sen epäkohdat. Eron jälkeen perinteisellä äidillä on yleensä tarvittavat edellytykset jatkaa kahdenkeskistä suhdetta lapseen, kun taas perinteiseltä isältä puuttuu hyvin usein tarvittavia ominaisuuksia. (Huttunen 1992, 151, 191 - 192.)

Eron jälkeisen jaetun vanhemmuuden toteuttaminen tarkoittaa sitä, että erosta huolimatta vanhemmat joutuvat olla edelleen tiiviistikin tekemisissä toisensa kanssa lapsiin liittyviä asioita hoitaessaan. Tästä seuraa, että joskus vanhemmat saattavat huomata siirtyneensä lasten vuoksi vain tietynlaiseen ”eroavioliittoon”, jossa ex-puolisosta tai -kumppanista ei pääse kokonaan eroon. (Beck & Beck - Gernsheim 1995, 145 - 150; Hokkanen 2002, 121 - 122.) Tässä mielessä vanhempien ero ei siten tuhoa perhettä, vaan perhe muuttuu Alasen (1994, 38) hahmottelemaksi hajaperheeksi tai Takalan (1992, 579) mukaan entisten avio- ja avoparien verkostoiksi (ks. yllä), jossa keskeistä on pyrkimys jaettuun vanhemmuuteen keskinäisten neuvottelujen kautta. Tilanteesta voidaan käyttää

myös nimitystä kaksoisydinperhe tai kaksiytiminen hajaperhe ainakin siinä tapauksessa, että lapsi asuu eron jälkeen säännöllisesti kahdessa eri kodissa. (Moxnes 1992, 216.)

Eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttaminen vaatii kuitenkin paljon ja todellisuudessa ollaan usein kaukana jaetusta vanhemmuudesta. Varsinkin kun perheestä pois muuttajana on isä, ei ole harvinaista, että isän ja lapsen suhde katkeaa jopa kokonaan. Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liiton arvioiden mukaan kolmasosa muualla asuvista vanhemmista ei lainkaan tapaa lapsiaan, kolmasosa tapaa epäsäännöllisesti ja harvoin ja vain kolmasosa tapaa lapsiaan säännöllisesti ja tiheästi. (Moilanen 2003.) Suomalaisen uusperhesuhteita käsittelevän tutkimuksen mukaan äitinsä luona uusperheessä asuvista lapsista puolestaan yksi neljästä ei tapaa muualla asuvaa isäänsä koskaan. (Jaakkola & Sääntti 2000, 36.) Etäisien tilanteessa korostuu siten taloudellisen vanhemmuuden toteuttaminen elatusmaksujen muodossa kun taas käytännöllinen vanhemmuus saattaa jäädä kokonaan lähiäidin vastuulle. Etä-äitien kohdalla suhteen katkeaminen lapseen on puolestaan harvinaisempaa, sillä Jaakkolan ja Sääntin (2000, 36) mukaan muualla asuvaa äitiään lainkaan tapaavia lapsia on vain 12 prosenttia lapsista.¹

¹ Huom. Jaakkolan ja Sääntin tilastot kattavat vain uusperheessä asuvien lasten tapaamiset muualla asuvaan vanhempansa eikä siis yksivanhempaisissa perheissä asuvia lapsia ole mukana tilastoissa.

4 PAHEKSUTTU ETÄ-ÄITIYS

Kirsi Nousiainen (2004, 69) on luonnehtinut etä-äitiyttä yhteiskunnallisesti mahdollisena, mutta kulttuurisesti ei-hyväksyttynä ilmiönä. Siitä huolimatta, että etä-äidit pyrkisivät toteuttamaan vanhemmuuttaan mahdollisimman vähin muutoksin lapsista erilleen muuton jälkeen, etä-äitiyttä pidetään silti outona ja epätavomaisena ratkaisuna. Isän lähteminen perheestä vanhempien eron jälkeen hyväksytään nykyään yleisemmin, mutta kun lähtijänä on äiti, tilanne nähdään heti erilaisessa valossa.

Taru Ijäs (2003) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan etä-äitiyden ja valtakulttuurisen "äitiyden ideologian" välistä suhdetta. Hänen mukaansa etä-äitiydestä puhutaan suomalaisessa mediajulkisuudessa aina valtakulttuurista poikkeavana "epätavallisena" äitiytenä. Etä-äitiydestä luodaan naistenlehdissä lähes poikkeuksetta kuva syyllisyyden ja surun värittämänä arjen menettämisenä, joka "normaaliäitiyteen" verrattuna jää aina kokemuksellisesti vajaaksi. Ijäksen analysoimassa etä-äitiyttä käsittelevässä artikkeliaineistossa korostuu kerta toisensa jälkeen etä-äitien erilaisuus, leimautuminen, selitysten vaatiminen ja kaiken kaikkiaan etä-äitien kannalta negatiiviset teemat. Positiiviset seikat etä-äitiydestä vaietaan vain maininnoiksi, joihin ei puututa tai joita ei tarkemmin avata, tai ne kielletään ja tehdään tyhjiksi. (Ijäs 2003, 69, 81.)

Suru, syyllisyys ja vähemmyys suhteessa normaaliin, hyvänä ja tavallisena pidettyyn äitiyteen (äitiyden ideologiaan) eivät ole kuitenkaan vain lehdissä rakennettua etä-äitiyden todellisuutta, vaan samat teemat Ijäs tunnistaa myös etä-äitien omasta puheesta (aineistona Ijäksen tekemät haastattelut ja Helena Sormusen toimittama kirja viikonloppuäitien haastatteluista). Haastatteluissa korostuu voimakkaasti äitiyden kulttuurinen ideaalikuva ja sen toteutumattomuus. Etä-äitien puheelle on ominaista etenkin ristiriita sen välillä, mitä tai miten äidin kuuluisi tehdä ja miten etä-äidit ovat itse tehneet, samoin kuin etä-äidiksi päättymisen selittäminen ja yleensäkin etä-äitiydestä muille kertomisen vaikeus. Myös sosiaalisen ympäristön negatiiviset reaktiot ja etä-äitiyden kummeksuminen ovat etä-äitien yhteisesti jakamia kokemuksia, joita etä-äidit eivät välttämättä edes kyseenalaista, vaan he ottavat muiden utelemisen ja negatiivisen rea-

goimisen annettuna, odotettavissa olevana ja kyseenalaistamattomana sosiaalisena käytäntönä. (Ijäs 2003, 70 - 97.)

Vaikka asenteet ovat muuttuneet ja kulttuurisia rajoja koetellaan entistä enemmän, etä-äitiys näyttäytyy siis toiseutena, epänormaaliutena suhteessa valtakulttuurin ideologiaan äitiydestä. Mahdollisia syitä, mistä tämä voisi johtua yritän valottaa seuraavassa.

4.1 Ydinperheideologian vallitsevuus

Jallinojan (1994, 8) mukaan perhe-elämää koskevien asenteiden muuttuminen ja sitä kautta perhe-elämän monimuotoistuminen on seurausta 1960-luvulla alkaneesta yleisestä arvomaailman vapaamielistymisestä. Vapaamielistymisen seurauksena seksuaalisuudesta ja perhe-elämän järjestämisestä tuli jokaisen henkilökohtainen asia, mikä samalla teki erilaiset perheratkaisut samanarvoisiksi. Hän kuitenkin toteaa, että liberaalisuudella on rajansa, sillä vaikka asenteet muuttuvat, ei se välttämättä näy ihmisten käytännön ratkaisuissa.

Jallinoja erottaa kolme erilaista tapaa, miten liberalisoituminen on vaikuttanut ihmisten asenteisiin ja käytäntöihin. Yhden ryhmän muodostavat ne asenteet ja käytännöt, jotka ovat liberalisoituneet rinta rinnan, esimerkiksi esiaviolliset sukupuoli-suhteet ja avioliitto, jotka hyväksytään ja joita toteutetaan käytännössä yleisesti. Toiseen ryhmään kuuluvat ne asenteet, jotka ovat liberalisoituneet, mutta joita ei käytännössä toteuteta kovin yleisesti, esimerkkinä lapsettomuus tai naimattomuus, joista kumpaakaan harva haluaa omalle kohdalleen. Kolmannessa asenneryhmässä ovat ne, joiden suhteen on tapahtunut hyvin vähän liberalisoitumista ja joiden suhteen myös käytäntö on muuttunut vähän. Tällaiset asenteet koskevat Jallinojan mukaan itse perhettä ja pitkälti myös avioliittoa, sillä suurin osa ihmisistä arvostaa edelleen perinteistä ydinperhettä ja elinikäistä liittoa. Näin ollen voidaan päätellä, että liberalisoituminen on vahvistunut vain niissä ratkaisuissa, jotka eivät suoranaisesti uhkaa itse perhettä. (Jallinoja 1994, 7 - 10.)

Kun äiti on se osapuoli, joka eron jälkeen lähtee perheestä, on kyse juuri tilanteesta, joka uhkaa perinteistä ydinperheideologiaa ja on vastoin kaikkia käsityk-

siämme hyvästä äitiydestä. Asennemaailman liberalisoitumisesta huolimatta ihmisten on vaikea ymmärtää ja hyväksyä äidin ratkaisua, sillä hyvän äidin odotetaan uhrautuvan lapsensa ja perheensä vuoksi, eikä hyvällä äidillä voi olla sellaisia omia tarpeita, jotka saavat hänet jättämään lapsensa. Lapsestaan erillään asuva äiti kohtaakin aina ennakkoluuloja ja häneen yhdistetään poikkeuksetta tietynlaisia ongelmia kuten alkoholismi, huumeet, mielenterveysongelmat ja seksuaalinen löyhätapaisuus. (Nousiainen 2004, 65.) Äidin täytyy olla jotenkin huono ja hänessä täytyy olla jotakin vikaa, koska hyvä äiti ei yksinkertaisesti voi jättää perhettään. Näin ollen äidin oletetaan joutuneen luopua lapsestaan, koska ei nähdä mahdollisena, että äiti olisi vapaaehtoisesti tai yhdessä isän kanssa päätenyt ratkaisuun, että lapsi asuu isän kanssa.

Vaikka äitiys yhteiskunnassamme esiintyykin nykyään ehkä moninaisempana, ei se ole merkinnyt kulttuuristen rajojen murtumista kokonaan. Perheen merkitys yksilön ja yhteiskunnan kannalta on vieläkin yksi pyhänä pidettyjä asioita ja perheen yhtenäisyyden ja pysyvyyden turvaaminen nähdään edelleen suurella määrällä äidin tehtävänä ja velvollisuutena. Ydinperheideologia ja ydinperheinstituution ensisijaisuus suhteessa muihin perhemuotoihin vaikuttavat siis osaltaan siihen, miksi äidin lähteminen perheestä nähdään niin paheksuttavana. Vain isän, äidin ja lasten muodostamassa perheessä ajatellaan kasvavan terveitä lapsia. (Nousiainen 2004, 61 - 62, 66.)

4.2 Äitimyytit

Äitiyteen liittyvät käyttäytymisohjeet (moraalikoodit) ja uskomukset ovat muuttuneet sängen vähän siitä, kun äidit nostettiin 1800-luvun puolivälin jälkeen yhteiskunnalliseen asemaan kodin hengettärenä ja perheen yhtenäisyyden luoja-
na. Äitiyden moraalikoodi tarkoittaa siis edelleen, että äidin tulisi olla läsnä lapselleen niin fyysisesti kuin henkisesti ja äidin ja lapsen kuuluu elää yhdessä. Tällöin nainen, joka ei syystä tai toisesta asu lapsensa kanssa leimautuu huonoksi äidiksi. (Nousiainen 2004, 58 ja 2002.) Eeva Jokisen (1996, 12 - 13) mukaan äitiys onkin tiukimpia olemassa olevia sosiaalisia rooleja, jonka tila on pieni ja tiukasti rajautunut. Erilaisen ja moninaisen äidin representaatioita on edelleen niukasti.

Vahvaa moraalista kannanottoa hyvästä tai pahasta äitiydestä on selitetty äiti-
myyteillä eli voimakkailla kulttuurisilla uskomuksilla äitiydestä ja äidin merkityk-
sestä lapsen hyvinvoinnille. Äitimyyttiä on omalta osaltaan rakentanut kristinus-
kon näkemys naisesta Neitsyt Maria / Eeva, hyvä / paha ja äiti / huora - kaksija-
koisuuksien kautta. Kristinuskon perintönä länsimaisessa kulttuurissamme kul-
kee uskomus hyvästä äidistä Neitsyt Marian kaltaisena, lempeänä, puhtaana,
epäitsekkäänä äitinä, joka rakastaa lastaan hellästi ja huolehtii vaistonvaraisesti
lapsen tarpeista. Neitsyt Marian kaltaisen hyvän äidin vastakohtana on puoles-
taan Raamatun Eeva tai Maria Magdaleena, jotka edustavat huoruutta, pahuut-
ta ja syntiä. Tämä äitiyden hahmottaminen kaksijakoisesti vastakohtaparien
kautta rajaa ihmisten ajattelua ja tekee vaikeaksi rajojen ylittämisen ja uusien
näkemysten luomisen käsityksiimme ihmisistä ja maailmasta, minkä vuoksi äi-
tiyden uskomukset osaltaan muuttuvat niin hitaasti. (Nousiainen 2004, 58 - 59 ja
2000.)

Länsimaisessa kulttuurissa elää vahvana myös psykoanalyttiseen näkemyk-
seen perustuva käsitys äidin merkityksestä lapselle, jonka mukaan äiti nähdään
tärkeimpänä henkilönä lapsen identiteetin kasvuun. Äidin ja lapsen välillä on siis
ainutlaatuisen suhde, johon muilla mm. isällä ei ole asiaa. Tätä näkemystä on
kritisoinut mm. jaetun vanhemmuuden diskurssi 1960-luvulta lähtien, mutta silti
näkemys äidin ensisijaisuudesta elää voimakkaana uskomuksissamme ja luo
pohjaa sille, miksi juuri äidin lähtöön perheestä suhtaudutaan niin negatiivisesti
ja isän lähtöä ei nähdä yhtä totaalisenä syntinä. (Nousiainen 2004, 60 - 62.)

4.3 Suomalainen erityispiirre: heikko mieselättäjäyys

Suomi on heikon mieselättäjäyden maa, mikä tarkoittaa, että myös naisilta on
edellytetty osallistumista perheen elatukseen. Suomessa ei ole päässyt synty-
mään vahvoja mieselättäjäyden ja kotiäitiyden rakenteita, sillä naisten ja äitien
ansiotyö oli laajaa jo ennen hyvinvointivaltion rakentamista ja teollistumista. Yh-
teiskunnan myöhäisestä modernisoitumisesta johtuen sellainen porvarillinen
kansalaisyhteiskunnan vaihe, jossa naiset kiinnitettiin avioliittoinstituution kautta
vahvasti kotipiiriin jäi Suomessa suhteellisen lyhyeksi ja heikoksi. Maatalousval-
taisessa yhteiskunnassa vaadittiin myös naisten työpanosta ja toisaalta työvä-
estössä miesten matalapalkkaisuus yhdessä sairaus- ja työttömyysturvan kehiti-

tymättömyyden kanssa pakotti myös työläisperheiden naiset hankkimaan perheeseen tuloja. Väestön valtaosan kannalta ajatus perheestä, jossa äiti saattoi omistautua lasten- ja kodinhoitoon, oli vain ideaalikuva, jonka mukaan vain pieni osa kansasta saattoi elää. Agraariyhteiskunta loi siten pohjaa sukupuolten kumppanuudelle tai rinnakkaisuudelle, mikä teki työteliäisyydestä ja vahvuudesta naisen tärkeimmän ominaisuuden. (Julkunen 1999, 86 - 89; Pylkkänen 1999, 32.)

Äitiyden kahdesta ulottuvuudesta, toimeentulon hankkimisesta ja hoivaamisesta, toimeentulon hankkiminen on aina siis painottunut Suomessa. Kahden elättäjän perhemallia alettiin virallisesti tukea - kuten muissakin pohjoismaissa - 1960-luvulta lähtien, jolloin hyvinvointivaltion rakennus alkoi. Kansainvälisesti tarkasteltaessa Suomi on ollut kärkimaita yhdessä Ruotsin ja Tanskan kanssa naisten osallistumisessa työelämään ja naisten työssäkäynti on ollut meillä siis yleisempää kuin muissa OECD-maissa keskimäärin. Samoin sosiaalipoliittiset järjestelmämme tunnustavat isän hoivaroolin. (Julkunen 1999, 81 - 91; Lehto 1999, 107.) Tässä mielessä voidaankin kysyä, onko etä-äitiys hyväksyttävää, jos äiti ei voi asua lastensa kanssa eron jälkeen nimenomaan työn tai opiskelun vuoksi. Samoin voidaan pohtia sitä, onko etä-äitiys Suomessa tai muissa pohjoismaisissa hyvinvointivaltiollisissa yhteiskunnissa hyväksyttävää kuin vahvan mieselättäjyyden maissa, koska nainen elättäjänä ja elatusvelvollisena ei ole meillä sinänsä vieras ajatus. Toisaalta voi myös ihmetellä sitä, miten etä-äiteihin suhtautuminen on ylipäänsä Suomessa niin negatiivista siitä huolimatta, että tasa-arvoa niin perheen elatuksessa kuin hoivaamisessa tuetaan valtionkin taholta.

Historiallisesti tarkasteltuna suomalaisen naisen keskeinen identiteetti on kautta aikojen ollut siis vahvuus ja selviäminen, mikä perheen elatukseen osallistumisen vaatimuksen ohella juontaa juurensa erityisesti sota-ajalta. Sota-aikaan naisten on ollut välttämätöntä rakentaa perhe-elämä oman korvaamattomuutensa varaan ja Suomesta onkin löydettävissä legenda sotalleskestä tai muuten suuresta lapsimäärästä yksin vastuussa olleesta naisesta. Tätä urhean äitikan-salaisen tarinaa oli tapana kertoa varsinkin 1940- ja 1950-luvuilla, mutta se toimii eräänlaisena roolimallina vielä nykyisinkin erityisesti yksinhuoltajanaishille. (Jokinen 1996, 178; Julkunen 1999, 87; Nätkin 1997, 210.) Kun etä-äitiyttä pei-

laa puolestaan tähän ”suomalaisen naisen vahvuuden pakkorakoon” (ks. Jokinen 1996, 177) on ymmärrettävää, että etä-äiti leimautuu helposti joko heikoksi tai vastuuntunnottomaksi.

5 TUTKIMUSONGELMAT, AINEISTO JA ANALYYSIMETODI

5.1 Tutkimusongelmat

Tutkielmassani pyrin selvittämään, millaista on olla äiti, kun ei asu yhdessä lastensa kanssa ja minkälaiset asiat muovaavat naisen kokemusta äitiydestään tällaisessa poikkeavassa tilanteessa. Tarkoitukseni on tarkastella etä-äitiyden problematiikkaa nimenomaan arjen tasolla ts. mitä on käytännössä etä-äitinä oleminen ja toimiiko etä-äitiys.

Työssäni aika ennen etä-äitiyttä jää vähemmälle tarkastelulle, koska aineistoni etä-äidit eivät kertoneet omasta lapsuudestaan juuri mitään, lukuun ottamatta yhtä äitiä, joka totesi lapsuutensa ja nuoruutensa olleen rankka. Lapsuuden ja nuoruuden kokemusten ja etä-äidiksi päätyminen yhteyttä ovat tarkastelleet Greif ja Pabst (1988, 41 - 50), jotka toteavat, ettei lapsuusajan kokemuksilla ole merkittävää yhteyttä etä-äidiksi päätyminen kanssa. Kuitenkin se, että kolmella neljänneksellä heidän haastattelemistaan 517 etä-äidistä oli ollut huono itsetunto lapsena ja se, että joillakin etä-äideillä oli hyvin läheiset välit isäänsä ja huonot välit äitiinsä, on saattanut vaikuttaa etä-äidiksi päätymiseen. Paskowiczin (1982) haastattelemista sadasta etä-äidistä puolestaan lähes kolmanneksella lähivanhempi oli ollut joku muu kuin biologinen äiti (Paskowicz 1982, Greif & Pabstin 1988, 42 mukaan). Lapsuuden ajan kokemusten ja etä-äidiksi päätyminen välinen yhteys on siis heikko, mutta tietyt tekijät ovat mahdollisesti saattaneet edesauttaa etä-äidiksi päätymistä tai tehdä päätöksestä helpomman.

Päätutkimusongelmani ovat:

- miten etä-äidit kokevat etä-äitiyden
- toimiiko vanhemmuus etä-äitinä

Alaongelmia ovat:

- miten äiti on päätenyt etä-äidiksi
- miten äiti on sopeutunut etä-äitiyteen
- miten etä-äiti toteuttaa vanhemmuuttaan käytännössä

Pyrin myös tarkastelemaan, missä mielessä vanhemmat toteuttavat jaettua vanhemmuutta tällaisessa tilanteessa, joka on perinteistä tasa-arvoisempi ja jossa roolit ovat päälaellaan, vai onko äideiltä evätty kokonaan oikeus käytännöllisen etä-äitiyden toteuttamiseen.

5.2 Aineiston keruu

Aineistoni koostuu etä-äideiltä kerätyistä kirjoitelmista, jotka keräsin kirjoituspyynnön avulla. Kirjoituspyyntö (ks. liite) julkaistiin 12 sanomalehdessä mielipidepalstalla (Pohjalainen, Karjalainen, Ilkka, Savon Sanomat, Pohjolan Sanomat, Etelä-Saimaa, Kymen Sanomat, Kainuun Sanomat, Warkauden lehti, Koillis-Häme, Koillissanomat, Itä-Savo) sekä Annassa, Super², Tehy³ ja Elatusvelvollinen- lehdissä. Kirjoitelmat on kerätty 11/2003 - 3/2004 välisenä aikana.

Kirjoituspyyntöni julkaisi vain murto-osa lehdistä, joihin sitä yritin julkaistavaksi. Yleisesti ottaen suurissa, laajalevikkisissä sanomalehdissä asiaan suhtauduttiin hyvin nihkeästi ja syyksi mainittiin usein, että mielipidepalsta on tarkoitettu riemenomaan mielipiteille. Jouduin siis tyytymään pienempilevikkisiin sanomalehtiin, joissa julkaisukäytäntö ei syystä tai toisesta ollut niin tiukka. Naistenlehtien kohdalla tilanne oli sama eli vain Anna suostui julkaisemaan kirjoituspyynnön. Tämän vuoksi laitoin pyynnön myös Elatusvelvollisten liiton, Yksin- ja yhteishuoltajien liiton sekä Me Naiset - lehden www-sivujen keskustelupalstoille.

Kirjoittajat saivat vastata lähettämällä kirjoitelman joko postitse tai sähköpostitse. Postitse kirjoitelmia tuli 21 kappaletta ja sähköpostitse 16 kappaletta. Vain yksi kirjoittaja oli ymmärtänyt kokonaan väärin kirjoituspyyntöni, sillä hänen jo aikuinen lapsensa asui ulkomailla eikä kirjoittaja ollut koskaan ollut etä-äiti tutkimukseni tarkoittamassa mielessä eli olisi asunut *alle* 18-vuotiaasta lapsestaan erossa. Kahden kirjoittajan tapauksessa lapsi oli huostaanotettu, enkä ottanut myöskään näitä kirjoitelmia aineistooni mukaan, koska tällöin taustalla oli vakavampia ongelmia eikä etä-äitiyttä huostaanoton seurauksena voi siten täysin samaistaa ”vapaaehtoiseen” etä-äitiyteen mitä tutkielmassani pyrin hahmottamaan. Lisäksi yksi kirjoittaja lähetti etä-äitiyttä käsittelevän runon, jota en myös-

² Suomen lähi- ja perushoitajien liitto

³ Tehyyn kuuluvat mm. sairaan- ja terveydenhoitajat, kätilöt, fysioterapeutit jne.

kään ottanut mukaan varsinaiseen aineistoon. Yhden kirjoittajan kohdalla lapsi oli kirjoitushetkellä jo yli 18-vuotias, mutta äiti oli ollut tarkoittamalla tavalla etä-äiti lapsen ollessa pieni, joten kirjoitelma on mukana aineistossa. Näin lopullinen aineistoni koostuu yhteensä 33 kirjoitelmasta, joka puhtaaksikirjoitettuna on yhteensä 109 sivua tekstiä. Pituudeltaan kirjoitelmat ovat 1 - 9 sivua: 5 kirjoitelmaa on 6 sivua tai enemmän, 16 kirjoitelmaa on 3 - 4 sivua ja 12 kirjoitelmaa on 1 - 2 sivua.

5.3 Omaelämäkerralliset kirjoitelmat tutkimusaineistona

J.P. Roos (1988, 140) on määritellyt elämäntarinan tai elämäkerran ”tarinaksi (tai tarinoiden kokoelmaksi), joka perustuu henkilön omaan elämään, jossa tarinan kertova esitetään tarinan subjektina ja hän itse määrittelee mitä tarinaan sisällytetään ja mitä ei”. Rakenteellisesti elämäkerta hallitsevat tietyt narratiiviset säännöt; elämäkerta on juonellinen kertomus, jolla on alku ja loppu ja väliin jäävät tapahtumat muodostavat kausaalisen ketjun. Elämäkerta tulee siis erottaa kronikoista, joissa tapahtumat vain seuraavat toisiaan ilman muuta kuin ajallista yhteyttä ja toisaalta teksteistä, joissa ei ole selvää juonta. (Roos 1988, 146 - 147.)

Sisällöllisesti elämäkerrassa on puolestaan kyse siitä, että kirjoittaja pyrkii selvittämään, kuka hän kokee olevansa ja kuinka hänestä tuli tämä tietty persoona. (Vilkkö 1997, 76.) Aineistoni kirjoitelmat voidaan luokitella näin ollen pienimuotoisiksi elämäkertoiksi, joissa kirjoittajat tarkastelevat elämänsä tietyn teeman, etä-äitiyden, näkökulmasta. Kirjoitelmat eivät ole ajallisesti ”kokonaisia” tai ”täysimittaisia” elämäkertoja perinteisessä mielessä, sillä niissä ei lähdetä liikkeelle syntymästä ja lapsuudesta, mutta kirjoitelmat ovat kuitenkin selkeästi elämäkerrallisia tuotoksia, koska niissä kirjoittajat käsittelevät juonellisesti elämänsä ja elämänkulkuaan ja sitä miten heistä tuli etä-äiti. Kirjoitelmat eivät ole siis mitä tahansa sepustuksia, vaan niissä on kaikissa selkeä narratiivi (poikkeuksena muutama lyhyt, noin sivun mittainen kirjoitelma) lähtien yleensä av(i)oerosta ja päättyen etä-äitinä olemiseen nykyhetkessä.

Yleensä ottaen aineistoni kirjoitelmat ovat laadullisesti vaihtelevia. Itse teksti on useimmiten sujuvaa, mutta kirjoitelmista huomaa, että toiset kirjoittajat ovat pa-

nostaneet kirjoitelmaan paljon, kun taas toiset ovat kirjoittaneet enemmänkin siltä istumalta. Kertomistavaltaan kirjoitelmat eroavat siinä, että toiset kirjoitelmat ovat enemmän pohtivampia ja syvällisempiä tunne-elämää kuvaavia kun taas toiset keskittyvät enemmän tosiasioiden ja tapahtumien kertomiseen.

Elämäkertoista voidaankin erottaa juuri nämä kaksi funktiota: referentiaalinen, tapahtumia selostava, ja evaluatiivinen, kerrotun merkitystä arvioiva funktio, joka on puolestaan edellisen jatke. Ollakseen ”täydellinen”, kertomuksen tulisi sisältää myös evaluatiivista kerrontaa, sillä evaluatiiviset ainekset antavat erillisille tapahtumille ja niiden ketjuille paikan koherentissa elämän tulkinnassa. Tällöin myös yksisuuntainen tapahtuma-ainesten perättäisyys rikkoutuu, mikä siis tekee kertomuksesta juuri kompleksisen elämäkerran. (Labov & Walensky 1967, Vilkon 1997, 94 mukaan.)

Äkkiseltään olettaisi, että sähköpostitse lähetetyissä kirjoitelmissa olisi enemmän referentiaalisia aineksia kuin postitse lähetetyissä, koska sähköpostin kirjoittaminen tapahtuu usein suhteellisen nopeasti eikä pidempiin pohdintoihin ole välttämättä aikaa, mutta näin ei kuitenkaan aineistoni kohdalla ollut. Ongelmallisimpia olivat lyhyet, noin yhden sivun mittaiset kirjoitelmat, joissa asiaa käsiteltiin hyvin niukasti ja lukijalle saattoi jäädä monia kysymyksiä auki. Kaikista kirjoitelmista kuitenkin löytyi sekä referentiaalista että evaluatiivista kerrontaa, mutta siis eri painotuksin.

Elämäkertatutkimuksissa on myös todettu, että verrattuna miesten elämäkertoihin, naisten kirjoituksissa persoonapronomini vaihtuu herkästi monikon ensimmäiseen tai passiiviin yksikön ensimmäisen persoonan sijaan. (Vilkko 1997, 84 - 85.) Oman aineistoni kohdalla on mielenkiintoista huomata, että vaikka kirjoitelmat käsittelevätkin perhe-elämää, kirjoittajat kirjoittavat kuitenkin minämuodossa, eikä perheen nimissä, vaikka me-muodossa kirjoittaminen voisi olla luontevaa ainakin niille äideille, jotka ovat edelleen hyvissä väleissä ex-puolisoonsa ja jotka päätyivät ratkaisuun yhteisymmärryksessä.

5.4 Elämäkerran kommunikatiivisuus

Yksilö muovaa käsitystä itsestään järjestämällä ja jäsentämällä elämänsä tapahtumia, ja tätä elämän arviointia hän tekee jatkuvasti pitkin elämänsä kulkua. Näillä jäsenyksillä ja selityksillä hän antaa mieltä elämälleen, paikantaa itseään tässä ja nyt sekä ennakoii tulevaisuutta. (Vilkko 1997, 76 - 77.)

Elämäntarinan kirjoittaminenkin on osa tätä elämänvaiheiden ja -tapahtumien arviointia nykyisen minän selittämiseksi, mutta eräällä merkittävällä lisäyksellä: se on samalla elämän esittämistä lukijalle. Elämäkerran kirjoittaminen tulee nähdä vuorovaikutteisena tapahtumana, jossa kirjoittaja ja lukija ovat välillisessä vuorovaikutuksessa keskenään. (Vilkko 1997, 77.)

Kun kertoja luo kirjoittavan subjektin, siihen tiivistyy konkreettinen yksilö tämänpäiväisenä sosiaalisena olentona ja elämäntarinan oletetun vastaanottajan kanssa interaktiosuhteeseen asettuneena kertojana. (Vilkko 1988, 32.) Tässä usein intiimissäkin vuorovaikutuksessa on kolme vaihetta. Elämämme aikana sosiaalisissa suhteissamme meille kehittyy ensinnäkin omaelämäkerrallista tietoisuutta ja kykyä välittää siitä jotain myös muille. Itse kertomisen tapahtuma on jo toinen sosiaalisen interaktion taso omine sääntöineen. Tulkintataso on vuorovaikutuksen kolmas taso, jossa lukija antaa kertomukselle oman merkityksensä. (Vilkko 1997, 93.)

Koska kirjoittaja kirjoittaa aina myös lukijalleen, hän suorittaa - tietoiset tai alitajuiset - valintansa saadakseen lukijansa ymmärtämään sanomaansa mahdollisimman hyvin. Tämä keskinäisen ymmärrettävyyden tavoite muokkaa tarinaa kohti yleisiä säännönmukaisuuksia, kohti laajempaa tunnistettavuutta: kohti luotettaviksi havaittuja, itsestään selviltä tuntuvia ja sosiaalisesti hyväksytyjä kerrontatapoja. Valinnat latautuvat siis merkityksillä tiettyjen kulttuurisesti ja sosiaalisesti opittujen sääntöjen mukaisesti. (Vilkko 1997, 75 - 81.)

Kerrontatapaan vaikuttaa aina myös se, kenelle kirjoittaja kirjoittaa ja missä kontekstissa. Roosin (1988, 148) mukaan jokaisella ihmisellä on useita potentiaalisia elämäntarinoita riippuen siitä kenelle tarina on tarkoitettu. Esim. työnhakuun tai viranomaisille kerrotaan eri tavoin kuin esimerkiksi ystävälle, lapsille tai

puolisolle jne. Elämäntarina jäsentyy siis aina jossain määrin myös vastaanottajan ehdoilla.

Aineiston kirjoitelmissa kirjoittajan ja lukijan välinen kommunikaatio on melko virallista, lukuunottamatta alku- ja loppukommentteja, joissa esim. tervehdittiin lukijaa, kiitettiin aiheen valinnasta tai ikään kuin hyvästeltiin lukija kirjoitelman lopussa. Muodollisuus ja asiapainotteisuus johtunevat varmasti siitä, että kyseessä on tutkimus, mutta toisaalta koska kirjoittajat *lähettivät* kirjoitelmansa minulle, kirjoitelmissa on havaittavissa kirjeenomaisiakin piirteitä. Voi myös pohdita, onko kirjoittajien kerrontatapaan vaikuttanut se, että ilmaisun kirjoituspyynnössä olevani opiskelija eli suhteellisen nuori henkilö.

5.5 Aineiston luotettavuus

Elämäkertojen kohdalla aineiston luotettavuus on aina tietyllä tavalla kyseenalaista, sillä ei voida tietää, kuka kirjoitelmat on tosiasiallisesti kirjoittanut ja ovatko kirjoitukset ylipäätään totta. J.P. Roos (1988, 146) huomauttaakin, ”ettei elämäntarinoita voi käsitellä naiivisti, uskoen niiden luonteeseen välittöminä, subjektiivisina tosiasioina, vaan ne on nähtävä kompleksisuudessaan, samanaikaisesti sosiaalisina ja historiallisina tosiasioina (mutta myös valheina), jotka koskevat tapahtumia ja miljöitä, niiden subjektiivista representaatiota ja tulkittaa”. Eskola ja Suonranta (1998, 125) kuitenkin muistuttavat, ettei aineiston luotettavuus ole sinänsä vain elämäkertatutkijoiden ongelma, sillä yhtä hyvin esim. kyselylomakkeeseen saatetaan vastata mitä sattuu.

Elämäkertatutkimuksessa luotettavuuden problematiikkaa tarkastellaan yleensä ns. omaelämäkerrallisen sopimuksen avulla. Omaelämäkerran kirjoittamisessa on olemassa tiettyjä aineistolajille ominaisia periaatteita, joita voidaan kutsua ”omaelämäkerralliseksi sopimukseksi”. Sopimus edellyttää totuudellisuutta: kirjoittajan tulee kertoa itsestään siten, että lukija voi luottaa kirjoittajaminän ja tekstin minän olevan yksi ja sama henkilö. Sopimuksellisuuden katsotaan aset-tavan ehtoja sille, kuinka kirjoittaja voi odottaa omaelämäkertansa tulevan ymmärretyksi ja kuinka lukija voi puolestaan olettaa ymmärtävänsä kirjoittajan kuvausta elämästään. Kirjoittaja on siis ikään kuin pakotettu esittämään samankal-

taisia kysymyksiä kuin lukijansakin yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. (Philippe Lejeune 1975, Vilkon 1997, 76, 92 mukaan.)

Yhdenkään kirjoitelman kohdalla minulle ei tullut sellaista tunnetta, että kirjoitelma olisi jonkun muun kuin etä-äidin kirjoittama. Lähden siis siitä oletuksesta, että kirjoitelmat ovat etä-äitien kirjoittamia, sillä en näe mahdollisena, että kukaan viitsisi huvikseen kirjoittaa ko. arkaluonteisista ja henkilökohtaisista asioista varsinkaan, koska kirjoittaja ei sinänsä hyötynyt kirjoittamisesta verrattuna esim. kirjoituskilpailuun, jossa on palkintoja.

Aineistoni luotettavuutta lisää se, että useassa kirjoitelemassa kirjoittajat esiintyivät omalla nimellään, vaikka kirjoittajat saivat kirjoittaa täysin anonyyminä henkilönä ja moni antoi yhteystietonsakin. Jokin yhteystieto (osoite, sähköpostiosoite tai puhelinnumero) löytyi kaiken kaikkiaan 24 kirjoitelemasta ja moni myös pyysi ottamaan yhteyttä, jos haluaisin lisätietoja. En kuitenkaan ottanut jälkeensä yhteyttä, vaikka eräiden asioiden tiimoilta olisin lisätietoja kaivannutkin, koska tällöin omaelämäkerrallinen tutkimusasetelma olisi särkynyt.

Roosin (1987, 34 - 35) mukaan on hyvin todennäköistä, että omaelämäkertoihin sisältyy paljon vääriä ja puutteellisia yksityiskohtia. Esim. vuosiluvut, tapahtumien järjestys, tapahtumien tarkka kulku jne. ovat saattaneet unohtua, samoin ikävät ja epämiellyttävät asiat ovat saattaneet jäädä pois mielestä. Muisti saattaa antaa myös vanhoille vastoinkäymisille eräänlaisen myönteisen hohteen.

Vaikka muisti siis saattaa olla jossain määrin valikoiva, oman aineistoni kohdalla en näe, että asioiden unohtaminen tai väärinmuistaminen olisi ongelma, koska kirjoittajat eivät kerro monien vuosikymmenten takaisista asioista, vaan tapahtumat ovat tapahtuneet yleensä lähimenneisyydessä. Kirjoittajat ovat saattaneet kuitenkin kaunistella asioita ts. puhua parhain päin kurjia tapahtumia. Roos (1987, 214) kutsuu tätä onnellisuusmuuriksi, jolla hän tarkoittaa sitä, että ihmiset kirjoittavat omaelämäkertoissaan kaunistellen asioista, koska elämä on saatava niissä sisäiseen järjestykseen ja tämän onnellisuusmuurin takana on aivan toisenlainen, kurjempi elämä mistä ei saada tietää mitään.

Samaa ilmiötä on tarkastellut myös Jallinoja (1997), joka kutsuu kaunistelua ja kertomatta jättämistä moderniksi säädyllyisyydeksi, jolla hän tarkoittaa sitä, että itselle epämiellyttävästä asiasta kerrotaan muille siten, että kertoja voi säilyttää kasvonsa kertomisen jälkeenkin. Sen, mistä ei kerrota muille, ei tarvitse välttämättä olla väärää tai edes sopimatonta, vaan se on sellaista, josta me haluamme antaa muille ylipäättään toisenlaisen kuvan kuin se on todellisuudessa ollut. Modernia säädyllyisyys on kuitenkin sen vuoksi, että erotuksena vanhasta (viktorianisesta) säädyllyisyydestä, jossa keskeistä oli suorien moraalisten mielipiteiden esittäminen ja toisaalta äärimmäinen, vaikeista asioista vaikeneminen, nykyisin moraalisten kannanottojen esittäminen on paljon vaikeampaa, koska liberalisoitumisen seurauksena oikean ja väärän valinnasta on tullut henkilökohtainen asia. Vapautuminen ja vapaamielistyminen eivät ole kuitenkaan vahvistuneet niin paljon, että yksityinen voisi tulla estoitta julkiseksi, minkä vuoksi avoimuuden lisääntymisestä huolimatta vaikenemista ja peittelyä esiintyy edelleen. (Jallinoja 1997, 201 - 235.)

Muutama kirjoitelma on tyyliltään ns. ”vaikeuksista voittoon” -kirjoitelmia ja näillä kirjoittajalla on saattanut olla tarve muotoilla elämänsä selviytymistarinan muotoon, mutta on kuitenkin vaikea arvioida missä määrin kaunisteluun on sorruttu. Yleisesti ottaen aineistoni kirjoitelmat ovat kaikki ns. kriisikertomuksia, joissa elämä ei ole sujunut odotuksien mukaan, vaan kirjoittajaa on kohdannut kriisi parisuhteen päättymisen ja lapsesta erilleen muuton muodossa. Etä-äitien kohdalla monen on kuitenkin vaikea selviytyä kriisistä kokonaan, sillä usein syyllisyys ja ero lapsesta jää aina painamaan mieltä, joten tässä mielessä en näe kovin todennäköisenä, että kirjoittajat olisivat suuresti kaunistelleet kertomuksiaan. Toisaalta on myös pidettävä mielessä, että etenkin jos etä-äitiys ei toimi ja äiti kokee lapsen isän olevan asiaan syyppää, on mahdollista, että isästä välittyvä tällöin (liioitellun?) yksipuolinen ja negatiivinen kuva. On siis pidettävä mielessä, että etä-äitiys koskettaa aina myös koko perhettä ja minulla on vain yhden osapuolen näkemys asiasta.

Elämäkerta-aineiston kohdalla on hyvä pohtia myös sitä, onko jotakin oleellista jätetty täysin kertomatta. Roosin mielestä elämän keskeiset käännekohtat jäävät yleensä päällimmäiseksi mieleen, joten elämänkulun hahmotuksen ja sen tulkinnan kannalta tärkeät asiat olettaisi löytyvän myös elämäkerrasta. Näin ei

kuitenkaan välttämättä ole, nimittäin ”vaikka omaelämäkerta on usein pidäkkeitön purkaus, tunnustus, tarina, joka kerrotaan ikään kuin tosi ystävälle, voi se myös olla äärimmäisen varovainen, vain huolellisesti valittuja asioita paljastava”. (Roos 1987, 34 - 35.)

Omassa aineistossani jotkut kirjoittajat kertovat avoimesti vaikeista ja henkilökohtaisistakin asioista mm. perheväkivallasta ja seksielämästä, toiset, yleensä 1 - 2 sivun mittaiset kirjoitelmat, ovat pidättyväisempiä. Lapsen ja äidin välisestä suhteesta kerrotaan yleensä enemmän mitä parisuhteesta lapseen isään ja sen tuomista ongelmista tai eron syistä. Aikaan ennen etä-äitiyttä kiinnitetään siis vähemmän huomiota, kun taas kirjoitelmissa painottuu erilleen muuton jälkeinen elämä.

On myös otettava huomioon tunteiden ja tunne-elämän merkitys siinä, millaisiksi kirjoitelmat ovat muotoutuneet. Etä-äitiyteen liittyvä tunnelataus on yleensä voimakas ja etä-äiti elää tunnemaailmassa, jossa tunteet vaihtelevat laidasta laitaan. On selvää, että jos etä-äitiys on kirjoittajalle uusi asia, tunteet ovat enemmän pinnassa kuin kirjoittajilla, jotka ovat olleet etä-äitinä kauemmin ja tottuneet etä-äitiyteensä. Toisaalta monen kohdalla asia on todella kipeä ja siitä on vaikeaa kirjoittaa, vaikkei etä-äitiys ei olisikaan aivan uusi asia, mikä tulee ilmi esimerkiksi Armin ja Soilen kirjoitelmien alkulauseista.

”Pyysit kertomuksia etä-äitiydestä. Tässä yksi, vaikka siitä on vaikea kertoa. Aikaa tapahtumasta on kymmenen vuotta mutta yhä elämä ahdistaa.” Soile

”Tässä minun tarinani. Olen ehkä myöhässä (anteeksi), mutta en ole pystynyt kirjoittamaan aiemmin asian kipeyden vuoksi.” Armi

Omaelämäkerrat ovat siis hyvin subjektiivisia ja valikoivia, mikä voidaan nähdä aineiston luotettavuutta heikentävänä seikkana jos ajatellaan, että elämäkerrassa esitettyjen asioiden tulisi heijastaa suoraan yhteiskunnallista todellisuutta. Tämän vuoksi omaelämäkertoja onkin syytä tarkastella pikemminkin teksteinä, kulttuurituotteina, jolloin painopisteen siirtäminen eletyn ja koetun kuvaukseen kiinnittää katseen kertomukseen, kerronnalliseen kokonaisuuteen, joka on toinen taso sosiaalista todellisuuttamme. Tuolloin kertomusta ei nähdä suorana heijasteena tapahtuneesta, vaan ymmärretään, että elämäkerralla on tuotantoehtonsa, joiden puitteissa se syntyy. Elämäkerta on tällöin elämäntapahtumis-

ta tehty konstruktio, jonka yksilösubjekti muokkaa kulloiseenkin tarpeeseen sopivaksi. Koska elämä kerrotaan kuitenkin myös kullekin kulttuurille sopivilla tavoilla, elämän kuvat ovat aina tietyn yhteiskunnan kuvia. Omaelämäkerta ei siis suoraan heijasta elämää, mutta sen voi olettaa heijastavan vallitsevia teorioita ”mahdollisista elämisestä”, jolloin yhteiskunta on kertomuksissa mukana. (Vilkko 1997, 91 - 92.) Sen sijaan että keskitytään omaelämäkertaan todellisuudessa esimerkiksi elinolojen heijastajana, päähuomio tulisi siis kiinnittää omaelämäkertaan tekstinä, omana minän ilmaisumuotona ja merkitysjärjestelmänä. (Tigerstedt 1990, 100.)

Jos elämäkerta-aineisto kohtaa ongelmia subjetiivisuuden taholta, sen ehdottomana etuna voidaan puolestaan pitää sitä, että elämäkerrassa ihminen saa itse päättää mistä asioista kertoo, jolloin ihminen nähdään tutkimuksessa aktiivisena subjektina, eikä tutkimuksen objektina. Elämäkerrassa kirjoittaja kertoo omasta mielestään olennaisia ja merkittäviä asioita elämänsä kannalta, jonka vuoksi elämäkertoista tulee yleensä äärimmäisen vapaita ja autonomisia. Elämäkerrat ovat siis hyviä kertomaan miten oma elämä on kertojan näkökulmasta kertomushetkellä hahmottunut, mitkä asiat ovat oleellisia ja mitkä toissijaisia. Elämäkertojen keskeinen anti onkin se, että niistä näkyy välittömästi miten ihmiset itse sanovat kokevansa elämänsä, sen kolhut ja ongelmat, ilman muiden tekemiä kirjallisia tulkintoja tai haastattelijan ja haastateltavan interaktiota. (Eskola & Suonranta 1998, 123 - 125.)

5.6 Tutkimukseen valikoituminen

On myös mietittävä sitä, ketkä etä-äidit kirjoituspyyntöni ovat vastanneet ja ketkä ovat taas jättäneet vastaamatta eli onko tutkimukseeni valikoitunut vain tietynlaisia etä-äitejä. Yleensä ottaen aineistoni kirjoitelmat ovat keskenään hyvin erilaisia, tuoden esiin monia eri näkökulmia etä-äitinä olemisesta. En siis näe mahdollisena, että aineistooni olisi valikoitunut vain tiettytyyppisiä äitejä. Ne etä-äidit, jotka ovat hyvin vaikeassa elämäntilanteessa ja kamppailevat todella elämäntilanteensa kanssa, saattavat kuitenkin olla aliedustettuina aineistossani, koska kirjoittaminen voi tuolloin olla liian haastavaa. Oletan siis (mutta en toivo!), että kaikkein kurjimpia tarinoita aineistoni ei sisällä.

Kirjoittajien valikoitumiseen on osaltaan vaikuttanut ensinnäkin se, että kirjoituspyyntö julkaistiin vain tietyissä lehdissä eli sen on nähnyt vain rajallinen joukko etä-äitejä. Jälkeenpäin ajateltuna kirjoituspyyntöä olisi kannattanut yrittää myös esim. Muuttuva perhe – lehteen, jota julkaisee Yksin- ja yhteishuoltajien liitto, koska tällöin olisin saattanut tavoittaa enemmän mm. niitä etä-äitejä, jotka eivät käy liiton internetsivuilla. En kuitenkaan tiennyt lehden olemassa olosta vielä siinä aineistonkeruuvaiheessa.

Itse kirjoituspyynnöstä pyrin tekemään mahdollisimman virallisen, jotta se herättäisi kirjoittajien luottamuksen. Sain laitokselta oman postilokeron yliopiston osoitteella, johon kirjoitukset sai lähettää, ja uskon, että se osaltaan teki tutkimuksestani vakavammin otettavan verrattuna esim. jos olisin laittanut kirjoituspyyntöön kotiosoitteeni. En siis usko, että kirjoittaminen on jäänyt keneltäkään ainakaan sen vuoksi, että kirjoittaja olisi epäillyt tutkimuksen luotettavuutta. Harkitsin myös puhelinnumeroni liittämistä kirjoituspyyntöön, jotta kirjoittajalla olisi ollut mahdollista tiedustella tarvittaessa tutkimuksesta enemmän, mutta jätin sen kuitenkin pois, koska en halunnut julkaista omaa puhelinnumeroani. Ajattelin, että tarvittaessa kirjoittaja voi kysyä lisätietoja sähköpostitse, kuten muutama tekikin.

Etä-äitejä on saattanut jättää vastaamatta kirjoituspyyntöni pikemminkin sen takia, että pyysin heitä nimenomaan *kirjoittamaan* etä-äitiydestään, sillä kirjoittaminen on melko työlästä verrattuna esim. kyselylomakkeen täyttöön ja toiseksi kirjoittaminen ilmaisukeinona on toisille helpompaa mitä toisille. Toisaalta taas jos olisin kerännyt aineiston haastattelemalla, etä-äidit eivät välttämättä olisi kertoneet asioista nuorelle haastattelijalle yhtä avoimesti mitä nyt kirjoittaessaan. Lisäksi kirjoitelmien keräämistä aineistonhankintatapana tässä tutkimuksessa puoltaa se seikka, että yleensä naisia pidetään parempina elämäkeran kirjoittajia kuin miehiä, sillä naisten tarinat ovat usein paljon antoisampia, sisältörikkaampia ja todempia mitä miesten. (Roos 1987, 63.) Naiselle ominainen kertomistapa erottuu miehisestä kirjoittamistavasta lähinnä siten, että feminiininen minä näyttää elämän sivupolkuineen ja ristiriitoineen, epäyhtenäisempänä kuin maskuliininen minä. Naisten tarinoissa ydintä ovat suhteet muihin ihmisiin, se mitä on tapahtunut kertojan ja hänelle läheisten ihmisten välillä, eikä niinkään se, mitä minä on saanut aikaan. (Vilkko 1997, 84.)

Vastaaminen on voinut jäädä myös ilmitulemisen ja leimautumisen pelon vuoksi, mikä on kuitenkin melko epätodennäköistä, koska kirjoittaja sai kirjoittaa nimettömänä ja halutessaan sähköpostiosoitteenkin voi tehdä sellaisen, josta ei voi mitenkään tunnistaa henkilöllisyyttä. Lyhyt kirjoitusaika (kirjoituspyynnön julkaisupäivästä riippuen noin 2 - 6 viikkoa) on saattanut olla yksi vastaamatta jättämisen syy, mutta toisaalta uskon, että ihmiset jotka kokevat, että heillä on jotakin sanottavaa, myös kirjoittavat tiukahkosta aikataulusta huolimatta.

Moni kirjoittaja kiitteli sitä, että sai kirjoittaa tuntemattomalle ja ikään kuin selvittää asioita itselleen. Tässä mielessä vastaaminen kirjoituspyyntöni on toiminut ehkä hyvinkin terapeuttisena kokemuksena, minkä moni mainitsikin. Kirjoittajat mainitsivat usein myös sen, että etä-äitiydestä puhutaan julkisesti aivan liian vähän, mikä on osaltaan varmasti ollut kirjoittamiseen motivoiva tekijä.

5.7 Aineiston etä-äitien taustatiedot

Etä-äitien taustatiedoista en pyytänyt mainintaa kuin omasta iästä, lapsen iästä ja sukupuolesta. Iältään äidit ovat 26 - 51-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita on 5, 30 - 39-vuotiaita 10, yli 40-vuotiaita 14 ja neljän kirjoittajan kohdalla iästä ei ole tietoa. Lapsia, joista kirjoittajat asuvat erillään äideillä on 1 - 4. 13 äidillä on yksi lapsi, 11 äidillä 2 lasta, 7 äidillä 3 lasta ja 2 äidillä 4 lasta. On kuitenkin huomattava, että äideillä voi olla myös muita lapsia etälapsen lisäksi esim. joko niin, että lapset ovat jo aikuisia ja muuttaneet pois kotoa tai sitten äidillä on uuden puolison kanssa hankittuja lapsia tai lapsia edellisestä avioliitosta, joiden kanssa hän asuu edelleen yhdessä. Etä-äiti ei siis välttämättä asu täysin lapsettomassa perheessä.

Mm. Greifin ja Pabstin (1988) etä-äitejä koskevasta tutkimuksesta ja suomalaisista tilastoista (Kartovaara & Sauli 2000) käy ilmi, että lapsi, joka asuu etä-äidistään erossa, on hieman useammin poika kuin tyttö. Oman aineistoni äideillä etälapsia on yhteensä 63, joista 36 on poikia ja 23 tyttöjä. Neljän lapsen kohdalla sukupuoli ei selvinnyt kirjoitelmasta. Näin ollen myös tässä tutkimuksessa etä-äitien lapsista poikia oli lievä enemmistö.

Äidit olivat muuttaneet pois lasten luota siten, että lapsi oli ollut pois muuttaessa 1 - 17 vuotta. Lasten iät äidin pois muuton aikaan jakaantuvat seuraavasti: 1 - 3 vuotta 12 lasta, 4 - 6 vuotta 14 lasta, 7 - 9 vuotta 12 lasta, 10 - 12 vuotta 12 lasta, 13 - 15 vuotta 6 lasta ja 16 - 17 vuotta 4 lasta. Kolmen lapsen kohdalla ei ollut tietoa lapsen iästä äidin pois muuton aikaan. Erilleen muutosta on kulunut kirjoitushetkellä 1 - 13 vuotta, siten että äitejä, joiden muutosta on 1 - 3 vuotta on 10, 4 - 6 vuotta 13 äitiä, 7 - 9 vuotta 3 äitiä ja 10 vuotta tai enemmän 4 äitiä. Kolmen äidin kohdalla tästä ei ollut tietoa. 8 äitiä oli asunut eron jälkeen ensin lapsen kanssa kahdestaan, mutta muiden kohdalla lapsen asumisesta isän luona oli päätetty heti eron jälkeen.

Kirjoittajissa on sekä avio- että avoeron kokeneita: 20 on kokenut avioeron, 6 avoeron, yhden kirjoittajan kohdalla virallista avioeroa ei ole otettu, mutta vanhemmat asuvat erillään ja kuuden kirjoittajan kohdalla ei asiasta ole tietoa. Yhden kirjoittajan kohdalla avoliitto on purkautunut jo ennen kuin lapsi on syntynyt. Eron syistä kirjoittajat eivät kertoneet kovinkaan tarkasti, mutta 13 äitiä mainitsee itse halunneensa eroa (joista 4 mainitsee rakastuneensa toiseen mieheen) ja 3 äidin kohdalla mies halusi eron (mies rakastui toiseen). Uudesta nykyisestä elämänkumppanista mainitsee 17 kirjoittajaa.

En pyytänyt tietoa asuinpaikasta, mutta 18 kirjoittelusta tämä tieto löytyi ja lisäksi postileimasta saattoi suuntaa-antavasti päätellä, missä päin kirjoittaja asuu. Näiden kirjoitelmien perusteella voi päätellä, että kirjoittajat asuvat ympäri maata, eikä mikään alue esim. Etelä-Suomi painotu erityisesti. Tähän on varmasti osaltaan vaikuttanut se, että pyrin tietoisesti lähettämään kirjoituspyyntöni eri maakuntalehtiin ympäri maata, jotta kirjoitelmia tulisi eri puolilta Suomea. Lisäksi maanlaajuiset Anna, Tehy, Super ja Elatusvelvollinen sekä internetin keskustelupalstat ovat ilmeisesti lisänneet edustavuutta jonkin verran. Kirjoittajissa on niin maalla että kaupungissa asuvia kuin myös yksi ulkomailla asuva.

Vain kymmenessä kirjoitelmassa tuli selkeästi esille, onko lapsi vanhempien yhteishuollossa vai isän yksinhuollossa, mikä oli yllättävää, koska kirjoituspyyntöä laatiessani ajattelin kirjoittajien ilman muuta kertovan, miten huoltajuuskysymys on heidän kohdallaan ratkaistu, enkä sen vuoksi pyytänyt siitä mainintaa. Useassa kirjoitelmassa asiaa kyllä käsiteltiin, mutta asia jäi kuitenkin jollakin

tapaa epäselväksi. En siis tiedä 23 kirjoitelman kohdalla mitä vanhemmat ovat *virallisesti* sopineet lapsen huollosta. Kyseisten kymmenen kirjoitelman joukossa, joista huoltajuus kävi ilmi, viiden äidin kohdalla lapsen huoltomuotona on yhteishuolto ja viiden kohdalla isän yksinhuolto.

Kirjoittajat kertoivat harmittavan niukasti myös koulutuksestaan tai ammatistaan, joten naisten sosioekonomisesta asemasta ei ole tarkkaa tietoa. 10 kirjoittajan kohdalla koulutuksesta tai työstä ei ollut mitään mainintaa. Loppujen 23 joukossa on 17 työssä käyvää, 4 opiskelijaa, yksi sairaslomalainen ja yksi eläkkeellä oleva. Vuorotyö tai epäsäännölliset työajat työssäkäyvien äitien keskuudessa mainittiin usein. Koulutuksestaan kertoi tarkasti vain 9 kirjoittajaa, joista suurin osa oli hoitoalan koulutuksen käyneitä.

Olen muuttanut kaikki kirjoitelmissa esiintyvät nimet intimizeerattujen vuoksi eli työssäni esiintyvät henkilöiden nimet ovat kaikki keksittyjä. Käytän lapsista yleisesti vain sanaa "lapsi", enkä siis puhu tytöstä tai pojasta, paitsi silloin kun sukupuolella on erityistä merkitystä.

5.8 Analyysimetodi: tematisointi ja typologisointi

Analyysimetodinä käytin työssäni aluksi teemoittelua. Eskolan ja Suorannan (1996, 135 - 139) mukaan teemoiteltaessa aineistosta poimitaan ensin sen sisältämät keskeiset aiheet ja näin se esitetään kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Aluksi luin aineistoa moneen otteeseen kiinnittämättä huomiota mihinkään erityisesti. Kun olin saanut jonkinlaisen kokonaiskuvan, aloin poimia aineistosta esiin kirjoittajien taustatietoja ja sen jälkeen suurempia kokonaisuuksia ("taustamuuttujia" eli teemoja). Niiden teemojen pohjalta, joiden katsoin liittyvän etä-äitiyden toimivuuteen (lapsen ja äidin välinen suhde, vanhempien välinen suhde, lapsen ja äidin tapaamisten määrä), muodostin kolme etä-äitiyden toimivuutta hahmottavaa tyyppiä.

Tyyppiteltäessä aineisto ryhmitellään tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia, jolloin aineisto esitetään yhdistettyjen tyyppien, eräänlaisten mallien avulla.

Tyyppin perusominaisuus on se, että siihen ahdetaan kaikkea sellaista mitä josakin erillisessä havaittavassa yksilössä ei esiinny. Tyypit ovat siis yksinkertaistettuna ryhmä samankaltaisia tarinoita. Tyypittely edellyttää kuitenkin aina teemoittelua, eli jonkin tarinajoukon jäsentämistä ja tässä suhteessa teemoittelusta on luontevaa jatkaa tyypittelyyn. Tyypittelyä puoltaa myös se seikka, että tematisoinnin avulla on usein vaikeaa esittää tuloksia havainnollisesti ja tuloksena voi olla pelkkä kokoelma erillisiä tietoja, joita lukija ei pysty yhdistämään miinhänään yhtenäiseen kehikkoon. Tyypit ovat siis lukijaystävällisempi ja ehkä kokonaisuutta aidosti paremmin hahmottava tapa esittää tulokset. Toisaalta on kuitenkin pidettävä mielessä, ettei rakentamani typologia ole ainoa mahdollinen tapa ryhmittää aineistoa. Se, että aina on olemassa muitakin mahdollisia tyypittelyn perusteita, onkin typologisoinnin heikkous, sillä valittu tyypittelytapa ikään kuin vangitsee aineiston ja näyttää siitä vain tietyn näkökulman. (Eskola & Suoranta 1996, 141 - 42; Roos 1988, 202 - 205.) Päätin kuitenkin käyttää tyypittelyä, koska pelkästään teemoittelun avulla työni empiirinen osa olisi ollut liian rönsyilevä ja hajanainen, ja toisaalta myös sen vuoksi, että typologisointi oli suhteellisen helppoa, sillä muodostamani kolme tyyppiä nousivat aineistosta esiin melko vaivattomasti.

Muodostamani etä-äitiyden typologisointi on seuraava: etä-äitiys toimii hyvin, etä-äitiys toimii jossain määrin ja etä-äitiys ei toimi lainkaan. Lähtökohtana tyypittelylle on se, että etä-äitiys on toimivaa silloin, kun äiti voi olla mukana lapsen elämässä *haluamallaan tavalla* eikä äiti koe etäänntyneensä lapsesta. Kun etä-äitiys ei toimi lainkaan, äiti ei voi olla mukana lapsen elämässä *haluamallaan tavalla* ja äiti kokee etäänntyneensä lapsesta. Kun etä-äitiys toimii jossain määrin, on kyse tilanteesta, jossa äiti on mukana lapsen elämässä, mutta äiti ei silti ole tyytyväinen tilanteeseen. Etä-äitiys toimii hyvin - tyyppi sisältää yhteensä 8 kirjoitelmaa, etä-äitiys toimii jossain määrin - tyyppi 16 kirjoitelmaa ja etä-äitiys ei toimi lainkaan - tyyppi 9 kirjoitelmaa.

Työni empiirisessä osassa tarkastelen ensin kolmea teemaa eli sitä, miksi lapsi asuu isän luona, miten etä-äiti kokee etä-äitiytensä suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja etä-äitien tuntemuksia omasta etä-äitiydestään *ilman* tyypittelyä. En ottanut kyseisiä teemoja mukaan tyypittelyyn, koska esimerkiksi se, miksi lapsi asuu isällään ei suoranaisesti liity etä-äitiyden toimivuuteen. Toisin sanoen etä-

äitiys voi olla toimivaa, vaikka lasten asumisesta isän luona olisikin päätetty oikeudessa tai etä-äitiys ei välttämättä toimi, vaikka äiti olisi vapaaehtoisesti ”antanut” lapset isälle. Etä-äitiyden toimivuus ei siis ole suoraan verrannollinen etä-äitiyden vapaaehtoisuuteen, tosin usein vapaaehtoisuus edesauttaa ainakin etä-äitiyteen sopeutumista. (Etä-äitiyden vapaaehtoisuudesta ja sen ristiriitaisuudesta lisää edempänä.) Toisekseen sopeutumisesta etä-äitiyteen ja elämästä etä-äitinä suhteessa yhteiskuntaan on löydettävissä kaikkien kirjoittajien kohdalla hyvin samankaltaisia piirteitä, joten en nähnyt tarvetta enkä oikeastaan mahdollisuuttakaan tiivistämiselle.

6 ETÄ-ÄIDIN ARKIKOKEMUKSEN TARKASTELUA

6.1 Miksi lapsi asuu isän luona?

Uskomukset kotinsa ja lapsensa jättäneistä, itsekkäistä ja vain omaa etuaan ajattelevista äideistä (ns. runaway wives) on legenda, joka elää jossain määrin edelleen. Aineistoni etä-äitien tapauksessa äidit eivät ole kuitenkaan ”lähteneet” ja ”jättäneet” perhettään, vaan se, että lapset eivät asu vanhempien eron jälkeen äidin luona, on paljon monimutkaisempi tilanne, jossa ratkaisuun ei löydy koskaan yhtä ainoaa tekijää. Tilanteeseen vaikuttavat yleensä mm. äidin, isän ja lasten mielipiteet, äidin ja isän henkilökohtaiset välit, olosuhteet (esimerkiksi taloudellinen tilanne, vanhempien työt, vanhempien asuinpaikan maantieteellinen etäisyys), eron syy ja se, miten koko eroprosessi on hoidettu, lasten ikä sekä vanhempien kyvyt toimia vanhempana.

Aineistoni etä-äidit ovat päätyneet etä-äidiksi hyvin monin tavoin, ja jokainen kertomus etä-äidiksi päättämisestä on aina ainutlaatuinen. Yhtä ja samanlaista tarinaa ei siis ole löydettävissä. Lapsen asumisesta isän luona on aineistoni etä-äitien kohdalla päätetty viidellä eri tavalla:

- lapsen vanhempien yhteisymmärryksessä tekemällä päätöksellä
- lapsi on itse halunnut asua isän kanssa
- isä on halunnut lapsen itselleen ja äiti on myöntynyt oikeuden päätöksellä
- olosuhteiden pakosta (äiti ei kykene hoitamaan lasta)

Kun tarkastellaan tarkemmin päätöksentekoa aineistosta käy ilmi, että äidillä on päätöksenteossa joko aktiivinen tai passiivinen rooli. Kun äiti on ollut aktiivisesti vaikuttamassa päätöksentekoon, puhutaan yleensä tilanteesta, jossa vanhemmat ovat yhdessä tuumin sopineet lapsen asumisesta ja päätös on ollut vanhempien tai koko perheen yhteinen kompromissi tai sitten äiti on halunnut vapaaehtoisesti ”antaa” lapset isälle, koska äiti haluaa erota ja on näin syyppää eroon. Kun äidillä on ollut puolestaan passiivinen rooli päätöksenteossa, on kyse tilanteesta, jossa äiti on pikemminkin ajautunut etä-äidiksi. Tällöin äiti ei ole

voinut itse vaikuttaa päätöksentekoon tai vaikutusmahdollisuudet ovat olleet vähäiset. Näin on käynyt esimerkiksi silloin, jos päätös lasten asumisesta on tehty oikeudessa, äidillä on mielenterveydellisiä ongelmia, lapsi on itse halunnut asua isän luona tai isä on saanut lapset itselleen painostamalla, uhkaamalla jne. Puhutaan siis tilanteesta, jossa olosuhteiden sanelemana äiti on ”joutunut” tai pakotettu etä-äidiksi.

Mielenkiintoista on huomata, että isän rooli päätöksenteossa jää aineistossa osin hämäräksi. Isällä on aktiivinen rooli ns. negatiivisessa yhteydessä eli tilanteissa, joissa isä on usein ”vahvempänä” osapuolena vaatinut lapset itselleen ja äiti on ”heikompana” alistunut isän tahtoon. Päätös on periaatteessa vanhempien yhteisesti tekemä, mutta lapset ovat tällöin usein vanhempien välisten ristiriitojen pelinappulana, eikä lasten etu ja hyvinvointi ole välttämättä ensisijainen syy miksi isä haluaa lapset itselleen, joten tällöin ei voida puhua vanhempien yhteisymmärryksessä tekemästä päätöksestä. Kun puolestaan tarkastellaan tilanteita, joissa isä ei ole käyttänyt uhkailu- ja painostuskeinoja, yhdessäkään ei mainita suoraan, että isä olisi halunnut lapset nimenomaan lasten itsensä vuoksi. Se, että isä on halunnut lapset itselleen, näyttäisi liittyvän aina vanhempien selvittämättömään eroprosessiin ja sitä kautta kosto- tai kiusantekopyrkimyksiin. Isän aktiivinen rooli positiivisessa mielessä eli että isä haluaisi lapset lasten itsensä vuoksi näyttäytyy tässä tutkimuksessa siis marginaalisena tai siitä ei ainakaan kerrota.

Myös Ijäs (2003, 81) on todennut, että etä-äitiyttä käsittelevässä artikkeliaineistossaan isän rooli jää aina minimaaliseksi, vaikka tilanne todellisuudessa avaisi mahdollisuuden isän roolin voimakkaalle esiintuomiselle. Isät ovat artikkeleissa taustalla nimettöminä hahmoina, joille lapset on vain jätetty ja vastaavasti huomion keskipisteessä on etä-äiti ja hänen toimintansa. Onkin kiinnostavaa pohtia, miksi lapset asuvat isän luona tilanteessa, jossa isä ei ole vaatinut lapsia itselleen. Ja jos isät kuitenkin ovat halunneet lapset itselleen, miksi äidit eivät siitä mainitse? Kuka siis tekee lopullisen päätöksen? Onko äiti se osapuoli, jolta odotetaan lopullista päätöksentekoa ja vastuunkantamista tilanteessa, jossa isä ei automaattisesti vaadi lapsia itselleen? Nämä kysymykset jäävät valitettavasti avoimiksi, koska aineistoni ei tätä kerro.

Määrittelin aiemmin tutkivani nimenomaan ”vapaaehtoista” etä-äitiyttä erotukse-
na esimerkiksi tilanteeseen, jossa lapsi on huostaanotettu. Vapaaehtoisuus on
kuitenkin problemaattinen käsite, sillä ainakaan oikeuden päätöksellä tai mie-
lenterveysongelmien vuoksi etä-äidiksi päätyneiden äitien kohdalla ei voida pu-
hua vapaaehtoisesta etä-äitiydestä. Vapaaehtoista etä-äitiys on lähinnä vain
silloin, kun äiti on ”antanut” lapset isälle, mutta tällöinkään ei ole kyse äidin it-
sekkyudesta ja halusta ”omaan elämään” vaan enemmänkin epäitsekkyydestä,
sillä äiti asettaa lasten ja isän edun oman etunsa edelle.

Etä-äitien mainitsemat perustelut tai syyt päätökselle lapsen asumisesta isän
luona olen ryhmitellyt suurempiin kokonaisuuksiin, joita tarkastelen seuraavaksi.

a. Lapsen etu ja oma tahto

Selkeästi merkittävin syy siihen, miksi lapsi asuu isän kanssa on aineistossani
se, että lapsen omaa tahtoa on haluttu kunnioittaa tai lapsen asuminen isän
kanssa on nähty olevan paras ratkaisu nimenomaan lapsen hyvinvoinnin kan-
nalta. Varsinkin jos perhe on asunut omakotitalossa / maatilalla, hyvin usein
aineiston äitien kohdalla isä on jäänyt asumaan perheen yhteiseen kotiin, koska
isällä on ollut paremmat edellytykset niin taloudellisesti kuin fyysisesti ylläpitää
taloa. Tässä tilanteessa lasta ei ole haluttu repiä juuriltaan ja lapsella on haluttu
säilyvän tuttu ympäristö kouluineen, kavereineen ja mahdollisesti isovanhempi-
neen ja sukulaisineen. Myös lapsen erityiskoulu / isän luona oleva pienempi
maalaiskoulu mainittiin syyksi lapsen asumiseen isän luona. Näin lapselle on
pyrity aiheuttamaan mahdollisimman vähän muutoksia ja kärsimystä.

Lapsi on myös itse saattanut haluta asua isän luona, joko niin että hän on teh-
nyt valinnan nimenomaan vanhempien välillä tai sitten tuttu kotiympäristö kave-
reineen on vaikuttanut päätökseen. Lapsen kä vaikuttaa luonnollisesti siten,
että mitä vanhempia lapset ovat, sitä enemmän heidän mielipiteensä vaikuttaa
päätöksenteossa ja sitä tärkeämpi on myös kaveripiirin merkitys asuinpaikan
valinnassa. Sukupuoli vaikuttaa puolestaan siten, että jos lapsi on halunnut jää-
dä isälleen nimenomaan isän vuoksi, tällöin lapsi on useammin poika. Äidin ja
lasten kodin välinen lyhyt välimatka näyttäisi yleensä helpottavan puolin ja toisin
päättöksen tekoa ja pitkä välimatka puolestaan vaikeuttaa. Joidenkin äitien koh-

dalla on käynyt myös niin, että vanhempi, yleensä jo teini-ikäinen lapsi on itse halunnut asua isän luona ja koska vanhemmat eivät ole halunneet erottaa sisarusia toisistaan, myös nuoremmat sisarukset ovat jääneet isän luokse.

b. Äidin työ tai opiskelu

Äidin työ tai opiskelu (varsinkin työn ohella) ja siitä aiheutuvat käytännön lastenhoitojärjestelyt mainittiin usein yhdeksi syyksi siihen, että lapsi asuu isänsä luona. Etenkin jos lapsi on pieni, eikä pärjää pitkiä aikoja yksin ja äiti on vuorotyössä ja isällä on puolestaan säännöllinen päivätyö, sitä useammin vanhemmat päätyvät lapsen asumiseen isän luona.

c. Isän kyky huolehtia lapsesta

Lapset saattavat asua isän kanssa sen vuoksi, että eron yhteydessä äidistä on tuntunut, että hän on vahvempi pärjäämään yksin. Huoli isän jaksamisesta ilman lapsia on siis joidenkin äitien kohdalla yksi syy etä-äitiyteen. Tämä on yleistä tilanteissa, joissa äiti on ollut eroa haluava osapuoli, ja varsinkin jos eron syy on ollut se, että äiti on löytänyt uuden miehen, jolloin äiti on luopunut lapsista ikään kuin hyvityksenä ex-miehelleen. Toisaalta äiti on saattanut nähdä, että nyt on isän vuoro ottaa vastuu lapsista tai äiti on halunnut antaa isälle mahdollisuuden näyttää, että myös isä pärjää lasten kanssa.

Tilanteissa, joissa äiti on "antanut" lapset isälle, äidillä on aina vahva luottamus isän kykyyn toimia fyysisenä vanhempana, toisin sanoen isä pystyy hoitamaan arjen pyörittämisen siinä missä äitikin. Perusteluna on usein myös se, että lapset ovat isälle todella tärkeitä, eikä äiti ole halunnut rikkoa lapsen ja isän välistä suhdetta tai että isä on lapselle tärkeämpi kuin äiti (tällöin lapsi on yleensä poika). On kuitenkin mielenkiintoista kuten aiemmin tuli jo esiin, että vaikka äiti perustelee etä-äitiyttään isän hyvillä vanhemman ominaisuuksilla tai sillä, että lapset ovat isälle tärkeitä, ei aineistosta käy suoranaisesti ilmi, että isä olisi itse halunnut lapset nimenomaan juuri tästä syystä.

d. Oikeuden päätös

Varsinaisesti käräjäoikeuden päätöksellä etä-äidiksi mainitsee päätyneensä aineistossani yhteensä kolme etä-äitiä, joista kahden kohdalla isä on saanut lapsen yksinhuoltajuuden. Yhden äidin kohdalla isä on vasta haastanut äidin oikeuteen hakeakseen yksinhuoltajuutta, joten äiti on menossa oikeuteen ja yhden äidin kohdalla vanhemmat ovat istuneet tapaamisasioiden merkeissä oikeudessa pariinkin otteeseen (varsinainen huoltajuusratkaisu jäi kirjoitelmasta kuitenkin epäselväksi).

e. Äidin vaikea elämäntilanne

Tähän kategoriaan voidaan lukea äidit, joilla on ongelmia oman jaksamisensa ja mielenterveytensä kanssa, mistä syystä he eivät voi huolehtia lapsista. Tällöin on kyse vakavasta mielenterveysongelmasta, joka on usein alkanut jo ennen parisuhteen päättymistä ja joka siis tulee erottaa ns. normaalista eroprosessiin kuuluvasta masennuksesta. Vakavista mielenterveysongelmista syynä siihen, että lapset asuvat isällään, aineistossani mainitsee yhteensä kolme äitiä. Ns. normaali eron jälkeinen masennus ei ole kenenkään äidin kohdalla syynä siihen, että lapset asuvat nyt isällä.

Elämäntilanne on voinut olla vaikea myös muusta syystä, esimerkiksi toinen lapsi on sairastunut vakavasti, eikä äidillä ole ollut voimia huolehtia kaikista lapsista yksinhuoltajana, jolloin osa lapsista asuu isän luona. Lapset ovat siis saattaneet asua eron jälkeen myös ensin äidin luona, mutta yksinhuoltajana arki on näyttäytynyt hallitsemattomana, jolloin äiti on katsonut parhaaksi, että lasten on parempi olla isällään. Äiti on myös saattanut haluta huonosta parisuhteesta ja entisestä elämästään pois mahdollisimman nopeasti, jolloin lapset ovat saattaneet jäädä siinä vaiheessa toissijaisiksi. Samoin erotilanne on voinut olla sekava ja raskas, jolloin äiti on elänyt "sumussa" eikä ole esimerkiksi ymmärtänyt vastustaa isän tahtoa.

Alkoholismi tai huumeiden käyttö eivät ole aineistossani syynä etä-äitiyteen kuin yhden äidin kohdalla, joka mainitsee huumeiden käyttönsä osasyynä sille, miksi lapsi asuu isänsä kanssa. Useassa kirjoitelmassa korostetaan hyvin painokkaasti, että kirjoittaja ei ole päihteiden väärinkäyttäjää, jotta asia tulee varmasti selväksi lukijalle.

f. Ex-puolison käyttämä henkinen ja fyysinen väkivalta

Jos vanhempien välit ovat tulehtuneet, lasten isä on voinut vaatia lapset itselleen kostaakseen tai kiusatakseen äitiä, varsinkin jos äiti on ollut syypää eroon. Isä on myös saattanut uhkailla oikeuteen menosta, jolloin äiti on vastentahtoisesti luovuttanut lapset isälle, koska ei ole halunnut oikeuteen riitelemään. Ex-puoliso on voinut olla myös alistava ja väkivaltainen, jolloin äiti on katsonut kaikkien kannalta parhaana ratkaisuna luopua lapsista, koska äiti pelkää isän hankaloittavan lasten ja äidin elämää, jos lapset asuisivat äidin kanssa. Tällöin äiti ikään kuin valitsee kahdesta pahasta vaihtoehdosta pienemmän pahan. Näissä kertomuksissa isä näyttäisi haluavan lapset aina jonkin muun syyn eikä pelkästään lasten itsensä takia, mikä on äidille erityisen vaikeaa, samoin kuin se, että äiti saattaa pelätä isän olevan alistava ja kova myös lapsia kohtaan. Aineistoni äitien kohdalla fyysistä väkivaltaa ex-miehen taholta on kokenut yhteensä kolme kirjoittajaa, ja samoin kolme kirjoittajaa mainitsee lähestymiskielon ja/tai turvatalon, johon he (tai lapsi) ovat joutuneet turvautua.

g. Muut syyt

Muihin syihin lukeutuu esimerkiksi äidin tietynlainen sinisilmäisyys tai hyväuskoisuus siihen, ettei asumisjärjestelystä huolimatta tilanne muutu totaalisesti eli äiti on uskonut, että pystyy olla lastensa elämässä mukana entiseen tapaan, vaikka lapset asuvatkin isän luona. Myös perheneuvolan neuvot siitä, ettei kannata lähteä taistelemaan lasten huoltajuudesta oikeuteen, ovat vaikuttaneet päätökseen lasten asumisjärjestelystä, samoin kuin taloudelliset tekijät siten, että äiti on katsonut isän tarjoavan lapselle taloudellisesti paremmat puitteet.

Verrattuna Greifin ja Pabstin (1988) amerikkalaiseen tutkimukseen, jonka mukaan yleisimmät syyt etä-äitiyteen ovat taloudelliset syyt (33,8 %), äidin kyvyttömyys toimia vanhempana (joko kurinpito-ongelmat tai äidin henkilökohtaiset ongelmat, jotka estävät vanhempana toimimisen, 32,2 %), lapsen oma halu asua isän kanssa (23,5 %), lapsen etu (23,1 %), oikeuden päätös (11,9 %) ja äidin ura (7 %), aineistoni äitien syyt ovat hyvin samankaltaisia, mutta kuitenkin sillä erotuksella, että suoranaiset taloudelliset tekijät tai kurinpidolliset ongelmat

eivät korostu omassa aineistossani. Itse asiassa kukaan äideistä ei maininnut kasvatusongelmia syynä siihen, että lapset asuvat isänsä luona, mikä voi johtua siitä, että aineiston äitien kohdalla erilleen muuton hetkellä varsin harva lapsi on ollut teini-ikäinen, joiden kohdalla kurinpitoon liittyvät kasvatusongelmat saattavat korostua. Taloudellisten syiden vähäinen esiintyminen aineistossa johtunee siitä, että Suomessa yksinhuoltajan elämä on taloudellisesti turvampaa kuin Yhdysvalloissa.

Kysymykseen miksi lapsi asuu isän kanssa voidaan siis löytää monia erilaisia vastauksia. On kuitenkin huomattava, että lapsen asuminen isän kanssa ei johdu siitä, ettei äiti olisi pystynyt lapsia hoitamaan (poikkeuksena ehkä vaikeasti mielenterveysongelmaiset äidit). Lapset voisivat siis aivan yhtä hyvin asua äitinsä kanssa, sillä mitään ehdotonta syytä miksi lapsi ei voisi asua äidin kanssa aineistosta ei löydy. Samoin on korostettava, että etä-äitiys ei aineistossani johdu äidin itsekkyydestä tai siitä, ettei äiti olisi lapsiaan mukaansa halunnut, vaan se on aina monen tekijän yhteissumma, jossa äiti ei ole ainoa päätöksentekijä.

6.2 Etä-äitiys suhteessa muuhun yhteiskuntaan

Aineistossa tulee esiin vahvasti etä-äitien syyllisyys, häpeä, epäonnistuminen, epänormaaliuden ja huonouden tunne suhteessa ”hyvään” ja ”oikeaan” äitiyteen. Yllättävää oli se, että aineistoni äitien tuntemukset siitä, miten he ajattelevat ihmisten yleensä suhtautuvan etä-äitiyteen, olivat lähes identtiset kautta aineiston.

”On niin epänormaalia, että lapset jäävät isälle. Äidissä on silloin jotain vikaa.” Iris

”Koin olevani huono äiti, täysin epäonnistunut.” Saija

”En osaa kertoa, paljonko olen itkenyt näinä vuosina lasten takia. Paljonko häpeän ja ihmisten pahojen puheiden takia. Vaikka erosta on jo kulunut aikaa, tunnen syyllisyyden painavan päälle kaikkialta. Jos lapset eivät erossa jää äidille, tämä tuomitaan todella pahaksi ihmiseksi.” Elisa

”-- ne äidit luokitellaan jotenkin huonoiksi (alkoholisti, mielenterveysongelmainen, huumeriippuvainen tai muuten kykenemätön huolehtimaan lapsistaan).” Virve

”Etä-äitejä käsittääkseni syyllistetään ja yleisesti kuvitellaan, että kaikki etä-äidit ovat jotain narkkareita tai mielisairaita. Mikä ei kyllä varmaan pidä paikkansa!” Saija

"-- kun tilanteesta kertoo ulkopuoliselle, tulee joskus tunne että kunhan selittelen, ainahan se on niin että jos jälkikasvu jää isälleen, äiti on alkoholisti tai muuten kykenemätön huolehtimaan mistään huonekasvia kummemmasta elollisesta... Tai siis useinhan se tuntuu olevan niin, ja sitä epäilee että niinhän ne kaikki kuitenkin ajattelevat. Näemmä sitä on edelleen epävarma... järjestely kun ei lie niin tavanomainen." Irene

"Syyllisyydestä on vaikea päästä eroon ja varsinkin siitä että tuntee olevansa huono myös ihmisenä, sillä epäonnistuneita äitejä syrjitään; pidetään alkoholisteina, narkkareina tms. sosiaalitapauksina vaikka taustalla voi olla myös muuta." Leila

"Onhan yleisesti tiedossa että äiti menettää tai muuten luopuu lapsistaan vain jos on psyykkisesti sairas tai päihteiden väärinkäyttäjä. Täytyy olla siis jokin todella pielessä!!! Minä en ollut kumpaakaan." Kaisu

Ihmisten suhtautuminen aineistoni etä-äitien etä-äitiyteen on vähintäänkin kummeksuvaa ja ihmettelevää. Jopa täysin ulkopuoliset ihmiset ovat nähneet velvollisuudekseen ottaa kantaa lapsen asumisjärjestelyyn tietämättä asiasta sen enempää. Etä-äidit kokevatkin olevansa ihmisten silmätikkuna ja tulleensa aiheetta leimatuksi varsinkin pienemmillä paikkakunnilla. Kanssaihmissen taholta tullut tuomitseminen on saattanut olla jopa niin rankkaa, että etä-äiti on joutunut muuttamaan toiselle paikkakunnalle ja samalla kauemmaksi lapsista.

"Ihmiset suhtautuvat etä-äitiyteen monella tavalla, mutta yhteistä kaikille on se että jokainen kysyy miksi." Onerva

"Kun kerron olevani etä-äiti tulee hiljaisuus..." Sirpa

"Eron aikana ja sen jälkeen itsetuntoni lyötiin täysin lyttyyn. Jopa puolitutuilta ihmisiltä kaupassakin sain kuulla olevani huono äiti, kun olin "jättänyt" lapsen isälleen. -- Ihmisille, jotka haukkuvat minut, oli ihan turha yrittää selitellä, miksi päädyimme tällaiseen ratkaisuun." Saija

"Lähettyvillä asui yksinhuoltajaystäväni, joka sai minut miettimään äitiyttäkin, olenko äiti ollenkaan kun lapsi ei edes asu luonani." Irene

"-- elämä pienellä paikkakunnalla alkoi olla niin ahdistavaa että aloin harkita pois muuttamista koko paikkakunnalta. Minua alettiin mielestäni arvioida aivan eri ihmisenä kuin "rouvana" ollessani -- Ihmissuhteeni olivat syynin alla ja minulla juurruttiin olevan alkoholiongelman, kun olin näyttäytynyt muutamia kertoja ravintolassa. Aloin olla loppu psyykkisesti." Anita

Etä-äitiydestä muille kertominen koetaan yleensä vaikeana ja jos asiasta kertoo, asia on myös selitettävä "parhain päin".

"Asiasta kertominen ei myöskään ole ollut ollenkaan yksinkertaista. Kun ihmiset kyselivät meidän kuulumisiamme kiertelin, peittelin ja salailin asian todellisuutta. En ollut kyllin vahva sanomaan ääneen sitä, että en jaa arkea lapsen kanssa." Heta

"Nykyään tuntuu jopa viaton kysymys että montako lasta sinulla on tosi pahalta – en tiedä mitä vastata – onko minulla yksi vain kolme lasta?" Oili

"Lapsesta puhuminen toi aina kyyneleet silmään, mikä tuntui nololta, joten mieluummin kartin koko aihetta. Pikkuhiljaa, varsinkin ensimmäisen tapaamisemme jälkeen, saatoin ruveta taas puhumaan hänestä avoimesti kaikkien kanssa. Itku tuli sitten illan pimeydessä." Mervi

" -- en uskalla kertoa tuntemattomille että olen etä-äiti, kerron kyllä kahdesta suloisesta lapsestani, mutta en kerro että he eivät jaakaan arkea kanssani. -- En taida tuntemattomille vaan kehdata kertoa miksi näin, kai tunnen sitä häpeää "etä olen huono ihminen". Vaikka olen vain tavallinen "normaali" työläinen." Virve

"Olen huomannut, että tämä on häpeä läheisilleni. Avomieheni on sanonut, että on vaikea kertoa lapsistani. Itselleni on ollut tilanteita, joissa en puhu heistä häpeän vuoksi ja joutuisin niin paljon selittelemään." Iiris

" -- aina kun kerron olevani etä-äiti, samaan hengenvetoon selitän että lapset ovat niin ja niin paljon luonani, eli joudun todistelemaan olevani oikea äiti" Sirpa

Osa etä-äideistä pitää silti tärkeänä kertoa avoimesti tilanteesta ja siten poistaa turhia ennakkoluuloja.

"Kun aika ja rohkeus oli sanoa ääneen -- olin itse jo melko sinut asian suhteen, eikä ihmisten reaktiot oikeastaan liikuttaneet minua. -- Eikä ihmiset yleensä kehdata kysyä, että miksi tai mitä on tapahtunut, mutta katsoin parhaaksi kuitenkin avata meidän päätöksiä ja ratkaisuja heille kuitenkin." Heta

"Joskus jätän kertomatta että vanhin lapseni asuu isällään, kun en jaksa aina puida etä-äitiyttäni. Yleensä kuitenkin puhun avoimesti, sillä haluaisin ihmisten ymmärtävän että lapsi voi yhtä hyvin jäädä erossa isälleen." Onerva

Ulkopuolisten syylistäminen on aina siedettävämpää, jos etä-äidin lähipiiri tulee äitiä ratkaisussa tai äiti itse on sinut asian kanssa.

"Saatan vain arvailla miten ja mitä jotkut "vieraamat" ihmiset ovat ajatelleet ja puhuneet minusta. Kaupunkimme on pieni ja "kaikki tuntevat kaikki"! Mutta en ole välittänyt siitä tippaakaan, koska ihmiset eivät kuitenkaan tiedä asioiden oikeaa laitaa." Mirjami

"Minulle ratkaisu oli luonnollinen ja selvä mutta muille, kokemuksen mukaan, ei ollut. Kuulin sieltä täältä kommenttia siitä, kuinka kamala ja julma olin jättäessäni niin suloiset lapset. -- En kuitenkaan lähtenyt mainettani kiillottamaan, se tuntui jotenkin toisarvoiselta. Pääasia että läheiseni tiesivät asioiden oikean laidan." Kaisu

"Olen yrittänyt puhua monelle ihmiselle, mutta minusta on aina tuntunut että minua katsotaan kieron ja paheksutaan. -- Onneksi sentään ympärilläni on myös niitä jotka ovat hyväksyneet ja ymmärtäneet ratkaisumme." Leila

"Sukulaiset ja ystävät ihmettelivät ratkaisuamme, mutta meidän mielestä tämä oli hyvä näin. En tuntenut itseäni julmaksi äidiksi missään vaiheessa, vain ikävä oli iso." Taru

Karu totuus on kuitenkin se, että etä-äitiyden seurauksena äidin lähipiiri saattaa muuttua huomattavasti ja monen aineistoni äidin kohdalla etä-äitiys on ollut syy

jopa täydelliseen välien katkaisemiseen ystävien tai sukulaisten taholta. Välit ovat saattaneet kuitenkin parantua ajan kanssa, kun lähipiiri on huomannut, että lapsi voi ihan yhtä hyvin, vaikka asuukin isän kanssa.

"Ero jakoi myös ystävät: osa käänsi selkänsä tyystin minulle – yleensä edes kysymättä minulta mitään." Raija

"Eron jälkeen huomasin, ketkä ovat todellisia ystäviäni. Eron ja etä-äitiyden myötä monet ystävät ovat nyt entisiä. -- eron jälkeen ystäväpiirini on muuttunut täysin. -- Ja näistä uusista (ystävistä M.K.) kukaan ei ole koskaan ihmetellyt tai syylistänyt minua ratkaisustani. He hyväksyvät minut sellaisena kuin olen." Saija

"Pahinta oli, että omat vanhempanikin syylistivät eivätkä noin vuoteen halunneet olla kanssani missään tekemisissä. Paitsi silloin, kun lapsi oli minulla, silloin sain käydä vierailulla, mutta muuten minua ei ollut olemassa. Mutta aika parantaa haavat. Pikkuhiljaa sain osan kaikonneista ystäväistäni takaisin. Myös vanhempaini. Läheiseni huomasivat, että lapsi on onnellinen, vaikka asuukin erillään äidistään." Saija

"Ystävien käyttäytyminen oli joissakin tapauksissa todella yllättävää. Ajattelin, että ystävät / tuttavatkin tukisivat ko. tapauksessa, mutta sain kaikenlaisia kommentteja. Esimerkiksi ystävä sanoi ettei tule koskaan minun luo kylään koska tein niin pahasti lapsilleni... Oma siskoni ei ole vielääkään tullut käymään vaikka olen asunut syksyllä sen 5 v yksin!!" Mirjami

"Osa sen puolen (lasten isän M.K.) sukulaisista ei tervehti, katkaisivat monet yhteyden ihan täysin. En tosin itsekään ole jaksanut / halunnut yrittää ottaa yhteyttä." Elisa

"Myös oma äitini, joka ei ennen sulattanut lasteni isää, on nyt heittäytynyt hyvin väleihin hänen kanssaan eron jälkeen." Raija

6.3 Etä-äitien tuntemukset omasta etä-äitiydestään

Varsinkin lapsesta erilleen muuton jälkeen etä-äidin pelko lapsen menettämisestä on tyypillistä.

"Pelkäsin menettäväni lapseni kokonaan vaikka tapasimmekin aina kun se oli mahdollista, epäilin hänen (lapsen M.K.) alkavan kutsua toista naista (isän uutta vaimoa M.K.) äidiksi (näin ei tapahtunut) – sitä epävarmuuden määrää!" Irene

"Minuun sattui kovasti, tietysti. Olin hyvin pelokas oman arkeni suhteen ja myös siitä millainen suhde minulla nyt tulee muodostumaan lapseen. Nytemmin kun ajattelen asiaa, hieman ihmettelenkin tuota ajatusta, mutta päälimmäisenä lienee ollut pelko siitä, että menetän lapsen ja äitiyden, toisin sanoen menettäisin kaikki." Heta

"Tuntui että olin menettänyt heidät lopullisesti ja että koko elämäni oli tavallaan kokonaan mennyt hukkaan, olinhan koko siihen astisen elämäni pitänyt lapsia tärkeimpänä asiana elämässäni." Anita

Alkuvaiheessa lapsesta erillään asumiseen on todella vaikeaa tottua ja jatkuva ikävä ja tyhjyyden tunne ovat läsnä. Vuosien jälkeen kun etä-äitiys arkipäiväistyy ja etä-äitiyteen sopeutuu, olo kuitenkin yleensä helpottuu. Toisaalta erään äidin kokemus ”statuksen palautumisesta” vasta seuraavien lasten myötä kertoo etä-äitien huonommuuden tunteesta tylyä kieltä.

”Aluksi ajatus lapsesta luopumisesta tuntui täysin mahdottomalta. Itkin ja raivosin, vihasin exääni ja tunsin että olin ajamassa elämäni umpikujaan.” Mervi

”Alkuaikoina erot yhteisen viikonlopun jälkeen olivat raskaita, mutta sekin asia helpottaa pikkuhiljaa.” Sini-Marja

”Alussa oli paljon katkeruutta ja vihaa. Aika kultaa haavat.” Vuokko

”Mielestäni alku oli vaikeinta tuli itkeä tihherreltyä tuon tuosta ikävästä. Mutta vuoden jo etä-äitinä ollessani olen sopeutunut hyvin ja alkuhan on aina hankalaa.” Virve

”Alkuaika ainakin oli minulle todella raskasta ja ikävä kalvoi koko ajan, vaikka lapset asuvatkin lähellä.” Susanna

”Tunnen joka viikonlopun jälkeen seuraavat päivät saman tyhjyyden, revityn sydämen, lasten kasvot ja ihan silmien edessä... Tiedän että tämä kipu joskus helpittää tiedän että viimeistään sitten kun lapset ovat isoja” Kaarina

”Kyyneleet saattavat tulla missä ja milloin vaan jos asia nousee mieliin.” Armi

”Itselleni asiasta tuli ”hyvä haava” joka on hiljalleen arpeutunut, mutta vaivaa elämän loppuun saakka ajoittain vähemmän, toisinaan paljon.” Orvokki

”-- vasta uusien lasten jälkeen sain statukseni takaisin... ja täytyy sanoa että jos nyt tulisi ero, en varmasti antaisi lapsia miehelleni...” Sirpa

Lapsesta erilleen muuton jälkeinen elämä on saattanut kuitenkin osoittautua niin rankaksi psyykkisesti, että etä-äiti on masentunut pahasti ja itsemurha-ajatuksetkin ovat käyneet mielessä.

”Helppoa päätöksen tekeminen ja siihen sopeutuminen ei ole ollut. Avioeron ja lapsesta ”luopumisen” vuoksi masenuin. Minulla todettiin keskivaikea masennus, johon söin toista vuotta masennuslääkkeitäkin. -- Omanarvontunto ja itse-tunto olivat täysin nollilla.” Saija

”On minulla ollut paha olo. Niin suunnaton ikävä lapsiani, kotia, pihapiiriä, kukkia, multaa ja maata. -- Olin alkuaikoina mahdottomankin masentunut, sain lääkkeitä mutta en halunnut niitä kovinkaan kauaa syödä. Ne kun ei tuntuneet vaikuttavan minuun mitenkään.” Mirjami

”Kävin läpi itsemurha-ajatukset ja suunnitelmat -- Tunsin että ilman lapsiani minussa on jotain kuollut jotain suurta kuin pala viety ruumiistani. -- Huusin ja raivosin elämän vääryyttä! Onneksi kuitenkin vähitellen näki sen että oli edes yksi päivä viikossa etten nähnyt jatkuvia painajaisia eikä tuntenut vain jatkuvaa surua...” Kaarina

”Kävin suunnatonta henkistä kamppailua mielessäni, menetin ruokahalun, yönunet, itsemurhakin kävi mielessä. -- Olin kaikin puolin huonossa kunnossa. Kävin

mielenterveystoimistossa keskustelemassa ja sain myös masennus- ja unilääkkeet.” Orvokki

Vaikein asia läpi aineiston etä-äidille on, ettei voi olla lapsen arjessa mukana ympärivuorokautisesti kuten ennen erilleen muuttoa tai ettei ole läsnä juuri silloin, kun lapsi häntä tarvitsisi.

”Tämä etä-äitinä oleminen on rankkaa, varsinkin henkisesti. Ja koska olen ollut aina ensin äiti ja sitten jotain muuta, on erittäin vaikeaa totuttautua siihen, että käsivarret ei riitä lapsen jokapäiväiseen elämään. Tarpeettomuuden tunne iski kovalla kouralla -- Etä-äitinä olemiseen en, ainakaan minä, sopeudu koskaan.” Kukka-Maaria

”Koin jo tuolloin suurta surua ja syyllisyyttä siitä etten voinut mielestäni tarpeeksi olla osallisena lasten arkeen, vaikka heitä näinkin lähes päivittäin.” Anita

”Katkerakin olen ja vihainen. -- Eräänä päivänä tajusin vihaavani häntä (ex-miehen uutta vaimoa), koska hän saa olla lasteni arjessa. Hän näkee heidän kasvunsa. Minä olen vain etä-äiti.” Elisa

”Olen surrut etten saanut jakaa arkea heidän kanssaan, joka päivä niin kuin olisin halunnut.” Orvokki

”Ikävä on luja lasta ja sitä jokapäiväistä arkea. Aamuja jolloin maattiin ilman kiirettä minnekkään. Kaipaen suunnattomasti olla tarpeellinen lapseni elämässä. Surullista on kun olen huomannut että lapseni pärjää ilman minua ja on tasapainoisempi nyt kun asuu isänsä luona. -- En koe, että olen menettänyt tyttärenti, mutta ikävä on niitä arjen pieniä asioita.” Eija

”Pahinta on juuri äitinä olemisen arkipäivän puuttuminen elämästä. Olen vihainen miehelleni, joka on tuhonnut minulta äitiyden loppuunviemisen mahdollisuuden. -- On ollut vaikea hyväksyä juuri äitiyden kulku toisenlaisena kuin odotin. Odotin onnistuvani kasvattajana.” Kristiina

”Ehkä eniten minua harmittaa se, etten ole hänen lähellään silloin kun lapsellani on jostain syystä paha olla.” Marjo-Riitta

”Etä-äitiydessä vaikeinta on ehkä ollut se, ettei ole aina jakamassa lapsensa iloja ja suruja juuri sillä oikealla hetkellä, vaan kuulee niistä myöhemmin jos sittenkään. Ja toisaalta minulle pahinta on ollut se, kun ymmärsin kuinka paljon nuorempi lapsemme kaipaa minua sinne heidän yhteiseen kotiin.” Niina

Myös lapsi itse saattaa syyllistää äitiä ja pelko lapsen suhtautumisesta etenkin tulevaisuudessa askarruttaa. Varsinkin tyttölapsen äitiä saattaa huolestuttaa myös miten isä pärjää tytön kasvatuksessa.

”Tosi pahalta tuntui viime äitienpäivänä, kun esikoinen sanoi, ettei tehnyt minulle korttia, koska olen niin huono äiti. Keskimäinen sanoi viime viikolla, että hänellä on vain 1 huoltaja eli isä. (Meillä on yhteishuoltajuus.)” Elisa

”Tulevaisuus pelottaa. Pelottaa se, että ymmärtääkö hän (lapsi M.K.) miksi äiti on joskus lähtenyt pois. Pelottaa se, että jos hän tuntee että olen hänet hyljännyt ja alkaa vihata minua.” Leila

"Välillä annan vain mennä hiljaisesti, mutta silloin tulee huoli, että se on lapsille viesti etten välitä. Kun lapset tulevat murrosikään, uskon, että he panevat minut koville siitä, etten ole tarpeeksi taistellut heidän puolestaan. Olen kertonut heille, etten lähtenyt yksinhuoltajuutta ja asuinpaikan muutosta hakemaan, koska siitä olisi tullut niin verinen taistelu ja lapsilla olisi voinut olla hankalaa siellä isän kanssa." Iiris

"Joskus mietityttää sekin että miten mies voi ymmärtää nuoria naisen alkuja?"
Kaisu

Ristiriitaisia tunteita etä-äideissä herättää pohdiskelut siitä, onko tehty päätös lapsen asumisesta isällään ollut oikea ja onko itse ollut liian itsekäs lapsen kustannuksella.

"Alussa oli raskasta todistella itselleen että en ollut tehnyt väärin. -- Olen myös joutunut miettimään olinko oikeasti epäitsekäs? Pakoilinko vastuuta? En tiedä..."
Kaisu

"Joskus sitä miettii, olisiko pitänyt jättää koulu kesken, muuttaa lähemmäs eskaria jne jne jne loputtomiin. Vaikka sen tietää, että jossittelu on turhaa. Ja joka tapauksessa lapsella olisi kaksi perhettä, aina ikävä toista vanhempaa." Irene

"Välillä tulee vieläkin mieleen, että jospa olisin tehnyt toisin. Mutta mielestäni ratkaisu on ollut hyvä ja toimiva. Sitä en tiedä, onko ollut paras ratkaisu, mutta sillä hetkellä tuntui, ettei muita vaihtoehtoja ole." Saija

"-- jos vaan olisin osannut aavistaa vaikean olon en ehkä olisikaan jättänyt entistä elämää..." Mirjami

"Aina silloin tällöin mietin, teinkö väärin kun jätin lapsen isälleen." Onerva

"Itse kuitenkin usein mietin että olinko ollut liian itsekäs ajatellessani omaa mukavuuttani ja tarpeitani kun halusin erota. Tein pitkään surutyötä ja teen sitä edelleen. -- Nyt tunnen jo pärjääväni vähän paremmin ja olen kai oppinut hiukan armollisemmaksi itseäni kohtaan." Anita

"Oikeastaan tunnen aina lasten sunnuntaisin lähdettyä "henkistä krapulaa" miksi joudun heistä luopumaan, oisinko voinut tehdä pari vuotta toisin käyn lähinnä kamppailua itseni kanssa." Virve

Etä-äiti saattaa kantaa syyllisyyttä myös siitä, että etälapsen mahdolliset nuoremmat sisarukset (sisarpuolet) saavat äidiltä enemmän huomiota.

"Tietysti haluaisin korvata lapsen kokemat ikävät vuodet. Tuntuu epäoikeudenmukaiselta antaa niin paljon rakkautta nuoremmille lapsilleni kun en aikoinaan osannut rakastaa esikoistani samalla tavalla." Onerva

"Tuntui jotenkin niin väärältä ja nurinkuriselta, että minä olin kotiäiti jolla olisi ollut aikaa, halua ja kykyä hoitaa omaa lasta kotona, silti hänen piti mennä päiväkotiin, vieraiden hoidettavaksi." Mervi

"Se, että selvisin täysjärkisenä erosta lapsestani, johtuu suurelta osin toisen lapseni syntymästä. Toinen lapsi ei vienyt ensimmäisen paikkaa sydämessäni, kyläkin sylissäni. Vauvaa hoitaessa ei jäänyt aikaa murehtia ja ikävöidä 24 tuntia vuorokaudessa." Mervi

Etä-äidit mainitsevat myös sen, että lapset on pakko ikään kuin unohtaa, jotta selviäisi itse arjen raskaudesta ilman lapsia. Tällöin työ tai harrastukset ovat olleet monelle äidille ainoa keino unohtaa lapset.

"Olen selvinnyt päivästä toiseen ystäviä tapaamalla, harrastamalla eri asioita. Minun on ikään kuin ollut pakko olla ajattelematta asiaa, mikä on luonnollisesti hyvin vaikeaa. Jossain määrin on ollut pakko asettaa heidät taka-alalle, niin tärkeitä kun he minulle ovatkin." Orvokki

"Etä-äitinä oleminen on henkisesti todella rankkaa. Se raastaa sinut sisältä ihan rikki. Yrität tehdä kaikkea mahdollista unohtaaksesi lapsesi ettei sinulle tulisi heitä niin ikävä esimerkiksi töissä kesken työpäivän, että purskahdat itkuun. Ainakin itselleni ainoa keino selvitä on tehdä niin paljon muuta ettei lapset pyöri koko ajan mielessä." Helinä

"Mutta tämä "krapula" (lasten lähdön jälkeen sunnuntaisin M.K.) loppuu hyvin pian viimeistään maanantaina töihin astuessani joka on ollut minulle henkistä terapiaa kaiken tämän kiistojen aikana." Virve

"Työni on pelastanut minut. Jaksoin vaikeinakin aikoina aina lähteä iloisena töihin ja nautin tekemästani työstä. Se on ollut minun lottovoitto." Mirjami

Etä-äitiydestä on löydettävissä aineistosta kuitenkin myös positiivisia puolia. Äiti saattaa kokea olevansa parempi äiti lapsesta erillään asuessaan kuin jos lapsi asuisi hänen luonaan. Äiti kokee myös usein, että etä-äitiys on aidosti paras ratkaisu niin omaa hyvinvointiaan kuin koko perhettä ajatellen. Eräs etä-äiti mainitsee etä-äitiyden antavan hänelle myös mahdollisuuden päästä lapsiperheen arjesta "vähemmällä", koska hänen ei tarvitse osallistua arjen pyörytykseen 24 tuntia vuorokaudessa. Samoin äiti saattaa huomata lapsen tärkeyden ja merkityksen ihan uudella tavalla lapsesta erillään asuessaan.

"Voin hoitaa etä-äitinä kasvattajan tehtäväni paremmin kuin olisin voinut luonnehäiriöisen miehen kanssa." Kristiina

"Olin kuitenkin tyytyväinen siihen, että tunsin olevani entistä parempi äiti kun lapsi sitten tuli luokseni. Jaksoin paremmin nauttia äitiydestä, kun en ollut siihen kylästynyt. -- Olen itse tasapainoisempi kuin muutama vuosi sitten." Onerva

"Etä-äitiys on kaikilta osin ehkä minulle se paras ratkaisu, en tiedä olisimmeko kaikki enää "terveiden kirjoissa" mikäli huoltajuus olisi minulla, uskon että ex-mieheni vainoaisi meitä ja yrittäisi kaikin tavoin tuhota elämäämme." Virve

"Olen ikionnellinen, että pääsin eroon lasteni isästä. -- Kukaan muu ei tiedä sitä, mikä perhehelvetti oli ennen eroa. Lapset olivat ainoa positiivinen kantava voima. -- En tiedä millä voimilla sen tein, mutta tulen aina syyttämään itseäni lasten takia." Elisa

"Minulla ei ole kertaakaan oikeasti tullut katumusta päätöksestäni. Olen voinut rauhassa jatkaa elämää ja tavallaan parhaalla mahdollisella tavalla ja suurilla voimavaroilla olla lasten kanssa." Mirjami

"Vaikka syyllisyys ja ikävä painaa niin jatkettava vain on. -- Paljon on asioita joita tekisin toisin, mutta päivääkään en kadu. Sillä jos olisin jäänyt siihen (lapsen kanssa asumaan M.K.) niin en varmaan kirjoittaisi sinulle enkä kenellekään enää, niin pohjalla kävin. Mutta yritän jättää ne ajat taakseni ja yrittää opiskella ja pitää yllä uutta parisuhdetta jonka lapseni hyväksyy täysillä." Leila

"Olen osannut täyttää lasten ajan viemän tyhjiön eli se arkirumba, mikä lapsiperheillä on "hae lapsi tarhasta, kotiin, ruokaa, siivous, pyykkäys, lasten kanssa peuhaaminen, iltasatu ja hyvän yön halit". Sen ajan minä olen saanut itselleni ja avopuolisolleni: elämme niin kuin lapsettomassa parisuhteessa erona vain se että olemme myös siinä onnellisessa asemassa, että saamme myös elää lapsiperheen arkea joka toinen viikonloppu ja lomamme." Virve

"Olen oppinut kovasti itsestäni naisena ja varsinkin äitinä. Tuntuu että olen ymmärtänyt tätä kautta hieman enemmän kuinka tärkeä lapsi on minulle ja mitä äitiys minulle merkitsee. Samoin olen tietoisesti opetellut puhumaan paljon avoimemmin tunteistani ääneen lapselleni ja pyrin myös kertomaan hänelle tärkeistä asioista usein." Heta

6.4 Kun etä-äitiys toimii hyvin

Kun etä-äitiys toimii, on löydettävissä kahdenlaisia alatyyppejä. Toisaalta on etä-äitejä, joiden elämä ei ole paljoakaan muuttunut etä-äitiyden seurauksena ja jotka ovat edelleen hyvin tiukasti kiinni entisessä perheessään. Toisaalta on taas äitejä, jotka eivät näe lastaan päivittäin, koska asuvat lapsestaan kaukana (jopa eri maassa), mutta kokevat siitä huolimatta äitiytensä toimivan. Tällöin äiti ei haikaile "normaalin" äitiyden perään vaan asettaa lapsen hyvinvoinnin lähtökohdaksi, koska tuntee, että niin lapsella kuin myös itsellään ja lapsen isällä on hyvä olla lapsen asuessa isän luona.

"Lapsi on aina sataprosenttisesti siellä missä kulloinkin on, eli Suomessa ei kukaan haikaile äitinsä perään ja sama täällä päässä, kotiin ei haikailla. Vanhemmasta sellainen tuntuu hyvältä, lapsi on tosiaankin kotiutunut kahteen paikkaan. Näin ainakin toistaiseksi, teinivuodet voivat muuttaa kuvioita totaalisesti." Mervi

"Lapsi vaikuttaa suht tasapainoiselta, koulussa menee erittäin hyvin ja meillä kaikilla menee ihan kohtuullisesti. Tulemme toimeen keskenämme, eikä kenenkään henk.koht. elämä ole surkean onnetonta kummassakaan perheessä. -- Onhan toki parempi, että lapsella on kaksi rakastavaa vanhempaa eri katon alla, kuin keskenään tappelevat vanhemmat saman katon alla – eihän se ole tae onnellisuudesta että isä ja äiti asuvat yhdessä." Irene

"Itseasiassa näen asian niin, että meidän lapsellamme ovat asiat oikeastaan aika hyvin. Vaikka olemme eronneet perhe, lapsella on silti kaksi aikuista hänen vanhempaansa, jotka todella välittävät hänestä ja haluavat hänen parastaan." Heta

Kun etä-äitiys on toimivaa, johtuu se yleensä siitä, että äidin suhde lapsen isään on avoin ja luottamuksellinen - parhaimmassa tapauksessa vanhemmat voivat olla ystäviä keskenään. Erosta ja siihen mahdollisesti liittyvistä erimielisyyksistä

huolimatta vanhemmat pystyvät toimimaan sovussa ja yhteisymmärryksessä, eikä lapsesta tule koskaan vanhempien välistä ”pelinappulaa”.

”Pidämme huolta yhteisistä säännöistä ja muutenkin neuvottelemme yhdessä kaikki kasvatukseen liittyvät asiat.” Onerva

”Virallista eroa ei ole otettu. Se tuntuu merkitsevän yllättävän paljon lapsille -- vaikka meillä onkin enää ystävyys ja kaverisuhde.” Mirjami

”Meillä molemmilla on uudet suhteet. -- emme silti juurikaan joudu törmäyskursseille lapsiemme asioita hoidettaessa. Kun kuuntelen muita eronneita, niin olen kiitollinen siitä että olemme pystyneet sopia asioista yleensä sovussa. Ehkä siihen vaikuttaa se luottamus ja kunnioitus toisiamme kohtaan lastemme isänä ja äitinä. Sekä tahto tehdä hyvää lapsillemme.” Niina

”Meillä on jonkinlainen sanaton sopimus Vesan (lapsen isän M.K.) kanssa, että emme koskaan sano poikkipuolista sanaa toisistamme lapsen kuullen. Lapsen ei siis tarvitse toimia sanansaattajana taikka erotuomarina, eikä hänen tarvitse varoa sanojaan toisesta vanhemmasta puhuessaan.” Mervi

”Saa olla tyytyväinen että lapsella on noin vastuuntuntoinen, rakastava, sovitteluva isä! Olen yrittänyt myös sanoa sitä hänelle silloin tällöin...” Heta

”Olen ylpeä lapsistani, heidät on hyvin kasvatettu. Kunnia ei suinkaan kuulu minulle siitä (ehkä vähän), vaan heidän kiltille ja tasapainoiselle isälleen.” Kaisu

Niiden äitien kohdalla, joiden etä-äitiys toimii, isät ovat olleet usein aktiivisesti mukana lapsen- ja kodinhoidossa jo ennen vanhempien eroa. Tämä luo tietysti hyvän pohjan sille, että isä pärjää lapsen kanssa, jolloin etä-äidilläkin on huojentuneempi olo lapsesta erillään asuessaan.

”Ehdimme elää lapseni ja minä yhdessä eron jälkeen arkea kaksi vuotta. Lapsen isä oli hyvin tiiviisti siinä mukana ja vastuullisesti myös.” Heta

”Olimme aina kantaneet kumpikin tasavertaisesti vastuun lapsista ja kodista. Teimme molemmat 3vuorotyötä. Joten hetkeäkään en epäröinnyt, että isä ei pärjäisi lasten kanssa.” Niina

”Ex-mieheni Vesa ei ole mikään tumpelo kotitöissä. Hän on hyvin aktiivinen ja vastuuntuntoinen, ruuanlaitto, siivous ja pyykinpesu ja melkein kaikki lapsenhoitoon liittyvä hoituu paremmin kuin monelta naisihmiseltä. Sohvilla löhöäminen ei häneltä onnistu. Tiesin että lapsella ei olisi hätäpäivää hänen hoivissaan.” Mervi

Lapsen etu ja hyvinvointi on aina lähtökohtana kaikessa vanhempien lapseen liittyvässä toiminnassa ja molemmat vanhemmat ymmärtävät, että lapselle on tärkeää säilyttää hyvät välit kumpaakin vanhempaansa kuin myös kummankin vanhemman sukuun.

”Sitä ei koskaan voi tietää, miten elämäntilanteet muuttuvat, ja toki olen aina valmis ottamaan lapseni luokseni asumaan jos tilanne vaatii tai lapsi itse sitä painokkaasti haluaa. Siihen asti koetamme pärjätä näin. Kun ei ole pakottavaa tar-

vetta kaiken muuttamiseen. En todellakaan halua huvikseni ravistella lapsen perusturvallisuutta kiskaisemalla luokseni toiseen kaupunkiin, pois koulun sekä harrastusten kautta tulleiden ystävien ynnä muiden tuttujen ympyröiden joukosta.” Irene

”Vaikka päätökset teemme me vanhemmat, pyrimme silti aina kuulemaan myös lastamme ja se on ainakin toistaiseksi tuntunut toimivan todella hyvin.” Heta

”Vesa (lapsen isä) on pitänyt yllä hyviä suhteita vanhempiini ja sisareni perheeseen. He kyläilevät säännöllisesti puolin ja toisin, eikä siinä suhteessa ole tapahtunut minkäänlaista vieraantumista eromme jälkeen.” Mervi

”Olen aina rohkaissut lasta pitämään yhteyttä isäänsä silloinkin kun hän ei sitä ole halunnut.” Mervi

Jotta vanhemmuuden toteuttaminen yhdessä eron jälkeen toimii, kummaltakin osapuolelta vaaditaan ennen kaikkea joustavuutta.

”Meillä on hyvä suhde miehen kanssa, vaikka kumpikin olemme tahoillamme sitoutuneita. Minun mielestäni tällainen onnistuu harvoin. Jos kumpikin vetää asiat ns. viimeisen päälle eikä kumpikaan joustaa, ei pärjää näin. Kummankaan meidän ei tarvinnut nöyryä, eikä tuntea itseään epäonnistuneeksi.” Taru

”Lomista ja muista menoista on meillä sanaton sopimus lasten isän kanssa, että ne täytyy ilmoittaa heti kun mahdollista ja kumpikin joustaa mahdollisuuksien mukaan.” Niina

”Vesa (lapsen isä M.K.) oli minua kohtaan jatkuvasti ystävällinen ja asiallinen, valmis joustamaan tapaamisissa sitä mukaa kuin minä niitä junailin. Juttelimme puhelimesta enemmän kuin koskaan aikaisemmin, hän kertoi minulle kaikkea mahdollista lapsen arkipäivästä, kun lapsi ei suostunut itse puhumaan.” Mervi

Kun etä-äitiys toimii ja äiti asuu lähellä lasta, äiti on mukana lapsen elämässä hyvin säännöllisesti, usein lähes päivittäin. Lapsi käy joko äidin luona tai äiti saattaa käydä myös entisessä kodissaan auttamassa esim. kotitöissä mikäli isällä ei ole uutta kumppania. Usein äiti osallistuu myös aktiivisesti lapsen harrastustoimintaan. Äidin elämä on siis hyvin lähellä ”tavallista” lapsiperheen arkea, eikä äiti koe olevansa ns. ”tapaava” äiti, koska on mukana lasten elämässä tiiviisti. Tässä tilanteessa lapsilla on selkeästi kaksi kotia, joiden välillä he sukuloivat, mutta on kuitenkin tärkeää huomata, että varsinainen koti on kuitenkin aina isän luona.

”-- lapset kulkee bussilla luokseni tai minä haen tai isä tuo. Kuljettelen lapsia treeneihin, turnauksiin, käyn vanhempainilloissa ym.” Niina

”-- aina kun lasten isä on töissä iltaisin, viikonloppuisin ja öisin ovat lapset minun luona tai minä heidän luona.” Niina

”Olen myös koko ajan osallistunut lasten harrastustoimintaan hyvin vilkkaasti ja ikään kuin ihan normaalisti.” Mirjami

"Käyn myös lasten kotona, siivoilen, pesen pyykkiä ja silittelen -- kesäisin grillaillemme kotipihaan tai olemme muuten yhdessä, kuin ennenvanhaan." Mirjami

"Olen koko ajan jokaikisenä iltana soittanut lapsille hyvän yön puhelun tai jonain iltana soitan useamman kerran kun joku onkin harrastuksensa parissa iltareenissä." Mirjami

"Sirun (siskon M.K.) hoitopaikka oli heidän naapurissaan ja oli sovittu, että jos lapselle tulee ikävä, hän voi tulla luokseni milloin vain, kun haen Sirun hoidosta. Seurasin myös tilannetta heillä kotona, jos apua olisi tarvittu, olisin tietysti mennyt auttamaan. -- Tein joskus isompia satseja ruokaa ja vein heille. Minulla oli heille avainkin niin kauan kuin uusi naisihminen ilmestyi kuvioihin." Taru

"Ja olenhan viikoittain lasten elämässä mukana vaikka asunkin eri osoitteessa. Asuntojemme välimatka on noin 200 m, joten lapset voivat jokseenkin vapaasti tulla ja mennä. Koti numero 1 on kuitenkin isän luona, se on meille kaikille selvää." Kaisu

"Nykyisin lapseni on meillä enemmän tai vähemmän epäsäännöllisesti, näemme lähes päivittäin ja välillä hän vierailee pidempään." Onerva

Jos lapsi asuu kauempana, ettei päivittäinen fyysinen kontakti ole mahdollista, äiti on enemmän "tapaava" vanhempi. Tällöin lapsi on äidin luona säännöllisin väliajoin (usein joka toinen viikonloppu) ja yleensä aina loma-aikoina. Tällöinkin sana "tapaaminen" on mielestäni väärä, koska se on liian virallinen, ja antaa ymmärtää, ettei äiti ole lapsen elämässä mukana kuin lyhyiden tapaamisten ajan. Jos lapsi esimerkiksi viettää kuukauden äidin luona kesälomalla, kuulostaa ehkä omituiselta sanoa lapsen tapaavan äitiä.

Tapaamisista sopimiset sujuvat vanhempien kesken ongelmitta ja samoin itse tapaamiset toimivat mutkattomasti. Tässä yhteydessä tulee myös koulun ja opettajan rooli esiin, sillä etä-äidit kertovat pyytävänsä aina silloin tällöin ylimääräistä lomaa, jotta lapsi voisi joskus olla pidempään äidin luona.

"Minulla on "etuoikeus" kaikkiin lapsen lomiin ja vapaa-aikaan. Tapaan lastani säännöllisesti noin joka toinen viikko, toisinaan useamminkin. Olemme sopineet, että otamme yhden pidennetyn viikonlopun lomaa koulusta syyslukukaudella, samoin kun keväällä." Heta

"Onhan olemassa puhelin, posti, loma-ajat sekä joustava opettaja, jolta voi pyytää toisinaan lupaa pidennettyyn viikonloppuun. Pärjäämmehän me." Irene

Kun etä-äitiys toimii, lapsen ja äidin välinen suhde on kaikkea muuta kuin etäinen, sillä äiti tuntee olevansa lapselle aivan yhtä tärkeä kuin ennen eroa ellei jopa tärkeämpikin. Koko etä-äiti-määritelmän voisi jopa kyseenalaistaa tässä yhteydessä, sillä se antaa väärän kuvan äidin ja lapsen suhteesta ainakin näiden äitien kohdalla.

"Minusta tuntui ja tuntuu hyvältä tuntea olevani edelleen se tärkeä, kaivattu, tarvittu äiti. Ja juuri se miten lapsi sen kertoo, sanoo, viestii vahvistaa sitä omaa ymmärrystä ja vahvuutta asian suhteen." Heta

"-- suhde vanhempaan lapseeni on lähentynyt eron myötä, meillä on enemmän yhteisiä hetkiä kuin silloin kun asuimme yhdessä." Niina

"Minun ja lapseni suhde tuntuu omasta mielestäni lujittuneen kovasti. Nyt kun yhteistä aikaa on rajallisemmin, en koe sitä enää pahana tai loukkaavana, vaan se tuntuu todella laatuajalta." Heta

"Halaamme lastemme kanssa. Olen aina näyttänyt tunteeni lapsille ja pitänyt paljon sylissä ja lähellä. Ihanaa, että lapset antavat minun halata ja halaavat itsekin kunnolla missä vain." Mirjami

"Puhumme paljon asioista, kaikenlaisista, tunteet, toiset ihmiset, seksi, viina, käyttäytyminen, koulu ja opiskelu ym. ym." Mirjami

Kun lapsi asuu kaukana, lapsen ja äidin välinen suhde on hieman toisenlainen, johtuen siitä, ettei äiti näe päivittäin lastaan. Esimerkiksi jos lapsi asuu ulkomailta, äidin ja lapsen tavatessa lapsi saattaa aluksi tuntua jopa vieraalta, mutta se menee yleensä hetkessä ohi. Olennaista on kuitenkin se, ettei äiti koe etäännyneensä lapsesta siinäkään tapauksessa, ettei ole lapseen päivittäisessä kontaktissa.

"Joka kerran meidän on aloitettava tavallaan alusta, tutustuttava toisiimme uudelleen. Alussa lapsi tuntuu hiukan vieraalta, pituutta on tullut lisää, tukka leikattu eri tavalla, hammaskaluston vaihtuminen muuttaa sekin ilmettä." Mervi

"Olen aina yhtä ilahtunut ja hämmästynyt, kuinka avoimesti hän osoittaa kiintymystään pitkänkin eron jälkeen. Se denkin yleensä minä joka vaatii hiukan lämmittelyä eikä lapsi. Joskus ylenpalttinen äitimäarakastansua tuntuu jo tukahduttavalta. Muutamassa viikossa hän kuitenkin aina sulautuu perheeseen kuin ei olisi koskaan poissa ollutkaan, ja kiintymyksen osoitukset tasaantuvat kun tulee selväksi, että äiti edelleen rakastaa." Mervi

Kun etä-äitiys toimii, ei ole epätavallista, että perhe viettäisi aikaa yhdessä eronneenakin ja mukana saattaa olla "uusia" perheenjäseniä vanhempien uudesta parisuhteista. Onpa erään etä-äidin kohdalla kirjoituspyyntöni vastaamisenkin lähtenyt lapsen äitipuolen taholta, mikä kertoo hyvin siitä, miten uusperheiden elämä voi kietoutua yhteen yhteisten lapsien kautta.

"Paras esimerkki hyvistä väleistämme lienee se, että kun viimeksi kävin Suomessa -- sain asua suurimman osan ajasta ex-mieheni ja etälapseni luona heidän asunnollaan. Minulle ja toiselle lapselleni levitettiin patja Suomessa asuvan lapseni huoneen lattialle ja meillä kaikilla oli oikein mukavat oltavat." Mervi

"Pidämme tosi tiukasti kiinni toisistamme, niin minä lapsista kuin miehestäkin kait tavallaan. Minulla ei ole saunaa ja saunonkin aika usein lasteni ja isänsä kanssa.

Kuin normaali perhe ikään... Kuulostaa varmaan hassulta mutta se on tuntunut luonnolliselta ja normaalilta." Mirjami

"Meillä on ollut koko ajan todella hyvät välit lapsen isän kanssa ja vietämme paljon aikaa myös yhdessä (mukaan luettuna myös uusi mieheni ja nykyisin myös meidän lapsemme)." Onerva

"Lapseni isän nykyinen vaimo oli nähnyt ilmoituksesi lehdessä, kertoi sen tiedot puhelimesta että voin kirjata kokemuksiani jos haluan." Irene

Taloudellisen tai oikeudellisen vanhemmuuden toteuttamisesta äidit eivät kerro neet paljoakaan, mutta oletettavasti sekin puoli on kunnossa, koska mitään rahan tai elatusmaksuihin liittyviä ongelmia en heidän kohdallaan pystynyt lukemaan edes rivien välistä. Ilmeisesti vanhemmat ovat pystyneet sopimaan myös lapsen elatuksesta yms. seikoista yhteisymmärryksessä, mikä osaltaan edesauttaa etä-äitiyden toimivuutta kyseisten äitien kohdalla.

6.5 Kun etä-äitiys toimii jossain määrin

Kun etä-äitiys toimii jossain määrin, äiti voi olla lapsensa elämässä mukana suhteellisen tiiviisti, mutta etä-äitiyden toimivuutta häiritsee kuitenkin aina jokin tekijä, jolloin ei voida puhua etä-äitiyden täydellisestä toimivuudesta.

Kun etä-äitiys toimii jossain määrin, tapaamiset lapsen kanssa ovat yleensä säännöllisiä, eikä tapaamissopimuksen noudattamisesta ole muodostunut siinä ongelmia.

"Meillä on toki suhteellisen hyvin toimiva yhteishuoltajuus ja tapaan lapsen joka viikko. Hän on luonani jopa enemmän, mitä paperille olemme sopineet. Hän on melkein kaikki vapaapäiväni ja -yöni luonani." Saija

"Tapaamme säännöllisesti noin joka toinen viikko. -- Minä matkustan viikonlopuksi häntä katsomaan mummoni luo, josta on tullut meidän kohtaamispaikkamme." Leila

"Alkuaikoina lapsen tapaamiset eivät tahtoneet sujua, mutta aika tekee tehtävänsä ja säännölliset tapaamiset sujuvat nyt suhteellisen hyvin." Sini-Marja

"Vanhemmalla on ajokortti ja hän käy aika usein nuoremman kanssa luonani." Kukka-Maaria

"Lapset käyvät meillä aina kun minulla on viikonloppu vapaata ja isänsä päästää. Lomilla pidän lapset luonani, mutta enhän minä saa aina talvilomaani silloin kun lapsilla on hiihtoloma." Raija

"Tapaan lapsiani joka toinen viikonloppu ja pyhät on jaettu vuoro vuosin. Kesälomani ajan lapset ovat minulla." Virve

"Tapaamiset järjestettiin säännöllisiksi ja isä kuljetti lapsia (minulla ei ole autoa) luokseni." Orvokki

Huolimatta siitä, että tapaamiset ovat säännöllisiä, äidistä saattaa kuitenkin tuntua, ettei tapaa lastaan riittävän usein. Myös lapsen muuttoa äidin luo saatetaan pohtia, mikä kertoo siitä, ettei äiti tai lapsi ole hyväksynyt täysin asumisjärjestelyä.

"Lapsi käy luonani joka toinen viikonloppu, mikä ainakin minulle äitinä on liian vähän." Marjo-Riitta

"Tapaamiset viikonloppuisin ovat harvenneet kun lapsellani on tullut muuta ohjelmaa. Joustan ja annan hänen mennä omiin menoihin. Viikolla käyn häntä katsomassa isän luona mutta se ei ole sitä mitä minä haluaisin." Eija

"Nyt tapaamme siis joka toinen viikonloppu ja kaikki lomat olemme yhdessä. Tapaamiset tuntuvat meistä liian lyhyiltä ja kummallekin tulee tyhjä olo tapaamisten jälkeen. Lapsi haluaisi muuttaa luokseni opiskelun ajaksi tai samalle paikkakunnalle asumaan. Olen vedonnut sairauteeni ja hän on ymmärtänyt että muu vaihtoehto on parempi." Vuokko

"Pitkän kesän jälkeen lapsi alkoi puhumaan tänne muutosta. En ottanut siihen sen enempää kantaa lapsen kuullen. -- En rohkaissut asialle. Se olisi kyllä unelmieni täyttymys, että saisin hänet kotiini asumaan. -- Maaritella lasta ei kannata, saa meille muuttaa sitten kun/joskus itse sitä haluaa." Marjo-Riitta

Vaikka lapsi asuisikin aivan lähellä, saattaa myös äidin uusi miesystävä muodostua kanssakäymisen esteeksi.

"Tämän kuluneen vuoden aikana lapset eivät ole käyneet montaa kertaa minun luonani. Ehkä he ovat sen verran ujostelleet uutta miestäni." Susanna

Kun etä-äitiys toimii vain jossain määrin, on tyypillistä, että äiti kokee tietynlaista ulkopuolisuuden tunnetta lapsensa kasvatukseen liittyen, eikä pysty toteuttamaan äitiyttään siten kuin haluaisi.

"Tämän uuden (lapsen isän M.K.) naisystävän myötä olen välillä kokenut olevani ulkopuolinen. He haluavat olla "täydellinen perhe", mutta eivät voi, koska olen olemassa lapseni elämässä." Saija

"Isän elämään tuli minun muutettuani heti uusi nainen. En tuntenut mustasukkaisuutta enkä oikeastaan mitään... tottakai se kaiheri kun joku toinen tulee leikkimään äitiä... huomasin pian, että lapsi hyväksyi ja oppi rakastamaan uutta äiti-puoltaan ja että kotona asiat olivat hyvin." Leila

"Yläasteella olevan lapseni opettajat eivät pidä minuun yhteyttä, vaikka siitä toivomuksen esitinkin kun muutin pois ja tiedän että joskus olisi ollut aihetta. Kun kysyn asioita mieheltäni saatuaani tietää esim. jotain sattuneen koulussa hän vastaa ettei halunnut huolestuttaa minua. Luotan kyllä siihen että hän osaa nuo tilanteet hoitaa, mutta koen äitinä jääväni lapsieni kasvatuksessa ulkopuoliseksi." Anita

Etä-äitiyden suurimpana esteenä on tällöin äidin tunne siitä, että on etäännytynyt lapsesta. On kuitenkin huomattava, että etäänntyminen on hyvin subjektiivinen kokemus, sillä mikä yhdelle on etäänntymistä ei välttämättä ole sitä toiselle.

"Emme ole pystyneet luomaan välillemme sellaista äiti-lapsisuhdetta, mikä minulla on toisen lapseni kanssa. Olen aina pyrkinyt avoimuuteen niin kotielämässä kuin työssänikin. Se ei ole ainakaan vielä onnistunut lapseni kanssa ehkä juuri välimatkamme takia." Marjo-Riitta

"Sopeutuminen ei ole ollut helppoa, mutta en osaa enää ajatella millaista olisi elää perheenä lapsen kanssa josta olen hieman vieraantunut. Toisinaan lapseni tuntuu vain joltain vieraalta lapselta jota käyn tapaamassa, silti hän on tärkeintä elämässäni." Leila

"Kun lapset käyvät täällä luonani yritän hemmotella heitä niillä asioilla joista he pitivät silloin kun vielä olimme perhe, yritän kysellä heidän kuulumisiaan ja tulevaisuuden suunnitelmiaan ja olla todella "kokonaisena" läsnä, mutta usein jännitän heitä kuin jotain harvinaisia vieraita." Anita

"-- olen huomannut, ettei suhteet ole enää läheskään samanlaiset kuin yhdessä asuessa. Etäänntymistä tapahtuu väistämättä. Minusta on tullut nainen, joka on synnyttänyt heidät." Helinä

"Soittelen lapsilleni usein, mutta nuorten tapaan heillä ei ole puhelimesta paljon puhuttavaa ja useimmiten heille kuuluu "ihan hyvää". Usein itken noiden puhelujen jälkeen koska tunnen että olen vieraantunut heistä kokonaan." Anita

Välittämisen osoittaminen on etä-äidille tärkeää, ja jos päivittäinen fyysinen kontakti ei ole mahdollista, kuvaan astuvat kännykät ja tekstiviestit, joiden merkitys etä-äitiyden toteuttamisessa on suuri. Yhteydenpito nimenomaan kännykän ja tekstiviestien avulla kertoo juuri näiden äitien etä-äitiyden luonteesta; äidit ovat mukana lastensa elämässä, mutta "kännykkä-äitiys" ei ole sitä, mitä äiti haluaisi.

"Välit on kuitenkin säilyneet lapseen hyvinä. Puhumme kaikenlaisista asioista ja olemme rehellisiä toisiamme kohtaan. -- Kun tapaamme niin olemme toisiamme lähellä ja näytämme toisillemme että välitämme toisistamme." Eija

"Ainoa asia mikä on muuttunut lasten kannalta on se että äiti on herkempi ottamaan syyliin, suukotteleen ja antamaan periksi." Virve

"Onneksi on kännykät ja tekstiviestit, joilla olen yhteydessä päivittäin. Ja lapsi tietää että minulle voi soittaa milloin vain." Kukka-Maaria

"Olen onnellinen siitä, että suhde lapseen on säilynyt lämpimänä erosta huolimatta. Tekstiviestejä vaihdetaan joskus hyvinkin tiuhaan. Toivon ettei murrosikä tee muutoksia suhteeseen." Sini-Marja

"Onneksi lapsi on nyt 17-vuotta ja hänen kanssaan on helppo neuvotella kaikesta. Hän on ottanut nyt minusta huolehtimisen roolin, vähän sellaisen. Tekstailemme kännykällä päivittäin." Vuokko

"Viikonloppuisin pidän yhteyttä kännykällä, missä menee, kenen kanssa on ja mitä tekee. Alussa hän yritti painaa c:tä ja valita puheluhetkiä. Tein töitä ja puhuin vanhemman kasvatusvastuusta. Soittaminen tarkoittaa välittämistä." Kristiina

"Tällä sairaalareissulla opetin hänet vastaamaan puhelimeen aina kun soitan. Se tapahtui huumorin varjolla. Lapsi: Arvaa mikä on tosi keljuu? Minä: Kun lapsi ei vastaa äidin soittoon." Kristiina

Kun etä-äitiys toimii jossain määrin, vanhempien suhde ei välttämättä ole huono, eivätkä välit ole rikkoutuneet täysin. Usein vanhemmat pystyvät hoitamaan asiallisesti lapseen liittyvät asiat, ilman että henkilökohtaiset erimielisyydet vaikeuttaisivat merkittävästi kanssakäymistä. Huomionarvoista on, että äiti saattaa olla hyvinkin katkera lasten isälle tai tämän uudelle puolisolalle, mutta pyrkii kuitenkin lasten vuoksi pitämään tunteensa kurissa.

"Mieheni ei koskaan syyttänyt minua mistään eromme jälkeen enkä saanut ainaakaan edesspäin arvostelua että olin "hylännyt" lapseni." Anita

"Kaikki erimielisyydet ex-miehen kanssa pyrimme hoitamaan puhelimitse niin, ettei lapsemme niitä kuule. -- Onneksi välimme ovat sellaiset, että pystymme jotenkuten sopimaan asioista. Molemmat osaamme joustaa tapaamisista." Saija

"En ole puuttunut heidän elämäänsä, enkä ole moittinut heitä (lasten isää ja hänen uutta puolisoa M.K.) lapsille, ainoastaan joitain mielipiteitä sanonut. -- Kaikki juhlat – jouluku, rippijuhlat, lakkiaiset jne. olen järjestänyt erikseen." Orvokki

"Jouduin tutustumaan tähän naiseen (lapsen isän uuteen kumppaniin M.K.) ja olemme olleet alusta asti hyvissä väleissä. Mutta vain lapsen takia. En minä osaa heitä vihata eikä minulla ole syytäkään, mutta en niin hirveästi haluaisi olla tekemisissä." Leila

"-- vieras nainen muutti heti heidän luokseen – mies ei olisi pärjännyt (eikä tietysti halunnut yrittääkään) yksin lasten kanssa – minä olisin ja olin pystynyt hoitamaan aina kodin ja lapset yksin. -- En halua olla koskaan tekemisissä vieraan naisen kanssa, enkä tervehdi häntä vielä tänäkään päivänä. Lasten isän kanssa olen asiallisesti hoitanut tarvittavat asiat." Orvokki

Äidit, joiden etä-äitiys toimii vain jossain määrin on, eivät välttämättä pidä isää huonona vanhempana, vaan kokevat usein, että lapsilla on ihan hyvät oltavat isän luona. Siitä huolimatta erona äiteihin, joiden etä-äitiys on hyvin toimivaa, näiden äitien kommentteista on silti havaittavissa enemmän lievää tyytymättömyyttä lapsen oloihin isän luona tai epävarmuutta isän huolenpitokyvystä.

"Nykyäänkin ihmiset pitävät ex-miestäni sankarina. (Kai hän jonkinlainen sankari onkin, koska on pärjännyt kohtalaisen hyvin lapsen kanssa.)" Saija

"Asia mitä itsessäni ihmettelen on se, että en ole huolissani heistä luotan että ex-puolisoni hoitaa arjen pyörityksen siinä missä minäkin. Kuuntelen heidän (lasten) tuntemuksiaan ja uskon heidän viihtyvän ex-mieheni luona koska kyllä lapsista vaistoaa jos kaikki ei ole hyvin." Virve

"Tiedän, että hänellä on hyvä olla ja asua isän luona, mutta se on varmaan joku alkukantainen ajattelutapa, että lapsella on paras olla äitinsä luona. -- Koskaan en ole hänen isäänsä "molannut". Hänellä on hyvä isä." Marjo-Riitta

"Lasten isä on hyvä isä, mutta alkutilanteessa hän käytti ikäviä keinoja saadaakseen lapset minua vastaan." Orvokki

"Ex-mieheni on hyvin vähän perillä lasten kasvatuksesta mutta mielestäni pärjännyt melko hyvin lapsen kanssa, tosin "soraääniä" lapselta itseltään olen kuullut kun hän itkien on tuntojaan kertonut. Isälle ei kuulemma voi kaikkea kertoa kuten äidille." Vuokko

"Tiedän että isä pitää lapsesta huolta hyvin vaikka hänen alkoholin käyttönsä on kuulemma lisääntynyt." Sini-Marja

"Jos en näe lasta vähään aikaan, soitan hänelle ja sovin, että haen hänet koulusta ja käymme pizzalla tai jotain muuta. Näin hän saa tilaisuuden kahdenkeskiseen olemiseen ja nämä iltapäivän muutamat tunnit hän yleensä puhua pälpättää asioitaan ja kyselee minulta kaikenlaista. Kuten esim. mitä tapahtuu kuukautisten aikana, miltä tuntuu synnyttää lapsi. Tiedän kokemuksesta, että hän ei kysele mitään isältään. Nauraminen hänen kysymyksilleen lopetti sen jo aikoja sitten." Kukka-Maaria

Toisaalta vanhempien välit voivat olla myös melko huonot, jolloin isän taholta tuleva kiusanteko ja äidin ja lapsen yhteydenpidon vaikeuttaminen on este etä-äitiyden toimivuudelle. Kiusanteko ei ole kuitenkaan yhtä totaalista verrattuna niiden äitien tilanteeseen, joiden etä-äitiyden olen määritellyt ei-toimivaksi.

"Hänen (lapsen isänsä) ei kannusta millään tavalla lasta ottamaan yhteyttä tai tulemaan luokseni." Kukka-Maaria

"Mieheni oli aloittanut suhteen (äidin ja lapsen välisen M.K.) turmelemisen. Emme saaneet rauhassa keskustella ilman hänen puuttumista tai rähjäämistä. Hän yllytti nuorinta lasta, ajoittain myös keskimmäistä minua vastaan, missä hän onnistuikin." Kristiina

"Lasteni isä sanoo minua vain biologiseksi äidiksi, vain viikonloppuäidiksi. Kivasti sanottu mieheltä, jonka lapset hoidin vähintään 2-vuotiaaksi kotona, yötä päivää. -- Miehen ei tarvinnut yönistäan tinkiä, hän sai nukkua että jaksoi lähteä päivätyöhönsä toimistoon." Raija

"Lasten kuljetus on aika rankkaa pitkän välimatkan takia. Lisäksi paha olo lasten takia. Lasten isä ei osallistunut alkuun millään tavoin kuljetukseen. Aluksi purin pahaa oloa lapsiinkin ainakin vuoden verran vielä. En voinut soittaa lapsille pahan olon takia." Ulla

"Ex-mieheni tekee kiusaa lasten "avulla". Esim. annoin exälle työvuorolistani, kun hän niin toivoi. Tulos: ex ei kertonut lasten vanhempainilloista, vaikka näki minun olevan vapaalla. Ei hän mennyt sinne itsekään, kuten ei ennenkään. Erotessa lupasi "ilman muuta" kysellä mielipidettäni lasten kouluasioissa, mikä ei ole toteutunut." Raija

"-- osasyynä tähän (siihen, ettei äiti ole "aktiivinen etä-äiti" M.K.) on meidän vanhempien tulehtuneet välit (huoltajuuskiista, ositus, ex-mieheni arvostelu minua kohtaan vanhempana), mutta kuitenkin sisimmässäni tunnen, että jos asiat lassemme osalta olisivat jotenkin huonosti, niin ex-mieheni ottaisi kyllä minuun yhteyttä." Virve

"Toki kaikenlaista ongelmia on jatkuvasti. -- Syksyllä ex-mieheni soitti minulle 3 tuntia ennen vanhempainillan alkua ja kielsi minua tulemasta vanhempainiltaan, koska ... (ex-miehen uusi vaimo M.K.) tulee myös. -- Ongelmana on myös se, ettei lapsen isä tunnu ottavan vakavasti lapsemme sairauksia." Saija

Vaikka etä-äitiys ei kaikin puolin toimikaan näiden äitien kohdalla, äidit kokevat olevansa silti ihan hyviä äitejä etä-äitiydestään huolimatta ja he myös haluavat tuoda sen kirjoitelmissaan ilmi. Etä-äitiyttä ei siis koeta täysin katastrofina lapsen kannalta, mikä johtuu ehkä siitä, että etä-äitiyden toimiessa kuitenkin jossain määrin, äidin energia ei mene alituiseen tappeluun ja vihanpitoon lapsen isän kanssa, vaan äiti pystyy näkemään etä-äitiytensä niin hyvine kuin huonoinekin puolineen.

"Onneksi lapsi tietää, että rakastan häntä todella paljon enkä ole häntä hyljännyt. Olen varmasti hänelle hyvä ja rakastava äiti, aina." Saija

"En koe olevani ns. huono äiti vaikka lapsi ei ole minun mukana. En pyri olemaan mikään hyvä äitikään vaan olen ihan oma itseni kun tapaamme lapsen kanssa." Eija

"Olen mielestäni vaikeasta sairaudestani huolimatta onnistunut äitinä hyvin, vaikkakin etä-äitinä." Vuokko

"Ehkä en täydellisten äitien tapaan ole onnistunut ihan kaikessa enkä ole jaksanut olla tarpeeksi kärsivällinen pysyäkseni rakkaudettomassa avioliitossa taatakseeni lapsille ehjän kodin, mutta olen ollut riittävän hyvä äiti näille lapsille." Anita

"Ei minulta kukaan äitiyttäni pysty viemään ja minulla on hyvin vahva tunne ja usko siihen, että ei kukaan edes yritä sitä viedä. On vaan osattava rakentaa tämä etä-äitiys voimavaraksi ja ottaa irti kaikki siitä seuraavat hyvät ja huonot puolet." Virve

"En koe että olen menettänyt lapseni mutta ikävä on niitä arjen pieniä asioita." Eija

6.6 Kun etä-äitiys ei toimi lainkaan

Kun etä-äitiys ei toimi lainkaan, äiti ei voi olla lapsen elämässä mukana haluamallaan tavalla. Toimivuuden esteenä ovat yleensä vanhempien keskinäiset riidat ja vihanpito, joiden keskellä lapsen parhaaksi toimiminen ja lapsen edun toteuttaminen jää usein toissijaiseksi seikaksi. Vanhemmat eivät ole pystyneet jättämään omia henkilökohtaisia tunteitaan eroprosessiin liittyen taka-alalle, jolloin lapsesta on tullut eron kiistankappale.

Vanhempien vihanpidon ja riitelyn taustalla on yleensä katkeruus ja kostopyrkimykset: isä haluaa kostaa äidille syystä tai toisesta, eikä pysty minkäänlaiseen yhteistoimintaan lasten edun näkökulmasta.

"-- tuntuu että juuri tämä on nyt se konsti jolla exä saa kostettua minulle sen min-kä tein hänelle pettämällä ja jättämällä hänet niin rumasti. Mutta miksi kostaminen jatkuu, vaikka ex on uusissa naimisissa ja heillä on vauvakin? Milloin olen "sovittanut tekoani" riittävästi, milloin vanhat erosotkut on setvitty ja anteeksi annettu – milloin entisellä ei enää ole väliä?" Hilikka

"Hänen (lasten isän M.K.) katkeruus on kasvanut yli lapsiemme edun. -- Hän hakee yksinhuoltajuutta vedoten perusteettomasti mielisairauteeni. -- Avuttomuuden tunne on hirveä. Lapseni haluaisivat, että taistelen heistä enemmän, mutta se taas tietää aina heille vaikeampaa aikaa siellä isän kanssa." Irene

Kun etä-äitiys ei toimi, äiti ei näe lastaan säännöllisesti tai niin usein kuin haluaisi. Tähän on usein syynä epäselvyydet tapaamissopimuksessa tai sen noudattamatta jättäminen.

"Olen nähnyt lapsia pitkän matkan takia noin 1 kerran kuukaudessa. Kun aloitin työt oli kerran 3 kk:n väli." Armi

"-- vieläkään meillä ei ole kunnollista lomat kattavaa tapaamissopimusta. --Etä-äitiyteen olen sopeutunut pakotettuna ja huonosti!!! Päällimmäisenä tunteena on jatkuva ikävä lasta! Huoli! Odotus yhteisistä hetkistä!" Päivikki

"-- lapset saivat olla meillä vain joka toinen lauantai muutaman tunnin kerrallaan. -- Tätä on sitten jatkunut kohta 8 vuotta. Välillä tapaamiset ovat sujuneet ihan hyvin, joka toinen viikonloppu. Välillä on taas ollut katkoksia. -- Nyt on mennyt reilu vuosi että tapaamisia on ollut vain muutama. -- Mutta elämän jatkuu ja toivo elää. Ehkä jonain päivänä saan lapset luokseni pidemmäksi aikaa kuin muutamaksi tunniksi." Terhi

"Olen elätellyt toivetta, että saan koottua lapseni luokseni. Mutta heille koti on koti. Tapaamme, mutta liian harvoin." Elisa

"Lastenvalvojan mukaan tapaan normaalia vähemmän... joka toinen viikonloppu on lastenvalvojan mukaan sellainen rekkakuski-isän annos..." Hilikka

"Eniten tökkii kuitenkin se että selkeät sopimuksetkaan ei päde! Yhteishuolto ja tapaamissopimus on sellainen, jota yhdenkään lähi – tai tapaajavanhemman, jos niikseen tulee – ei tarvitse noudattaa, eikä siitä seuraa mitään sanktioita. Pelkkä kaunis fraasi, sellaisia fiksuja ihmisiä varten, jotka ovat erotyönsä kanssa niin pitkällä, että kykenevät näkemään ex-parisuhteestaan jo ne positiiviset asiat." Hilikka

"Aika on kulunut. -- Vasta nyt (kun lapset ovat melkein täysi-ikäisiä M.K.) he tulevat luokseni milloin itse haluavat. Lasten koulutukseen ja kasvatukseen en ole puuttanut koska pelkään riitoja!" Soile

Joidenkin äitien kohdalla tapaamissopimusta noudatetaan hieman paremmin, mutta sekään ei ole tae siitä, että tapaamiset itsessään toimisivat. Tyypillistä kaikkien niiden äitien kohdalla, joiden etä-äitiys ei toimi, on se, että lasten isä

vaikeuttaa lasten ja äidin tapaamisia ja yhteydenpitoa monin eri tavoin. Helpoksi asiaa ei tee myöskään se, että lasten isä saattaa mollata äitiä lasten silmissä, eikä halua noteerata äitiä lasten vanhempana lainkaan.

"Lapset kärsivät myös, kun minua mustamaalataan siellä. -- Nuorimmainen on hämillään ja puhuu meille kummallekin vanhemmalle mitä olettaa meidän halua-
van kuulla. Pelkää menettävänsä meidät. Vanhempi ei lähde isän mustamaala-
uksiin mukaan vaan puolustaa, mutta se johtaa ikäviin riitoihin ja lapsi itse joutuu
kärsiä." liris

"Lasten tapaamiset eivät onnistuneet alkuun ollenkaan. -- isä järjesti lapsille muu-
ta kivaa tekemistä että ei mennä äidin luo ym. ym. monta pientä piruilua on näh-
ty. Mustamaalaaminen oli hyvin yleistä! Poliisilla uhattu jos lapset eivät tule mi-
nuutilleen takaisin. Heidän pihaansa ei saanut ajaa lapsia hakemaan vaan he
odottivat minua maantiellä olipa sitten kesä tai talvi." Soile

"Joudun hakea lapset autolla hänen (lasten isän M.K.) talon edestä. -- Usein jou-
dun odottamaan pitkään ennen kun saavat tulla. Marraskuussa hain lapset tunnin
etuajassa heidän (lasten M.K.) pyynnöstä – isä tuli autooni ja astuin ulos ja isä
riepotti minua pitkin pihaa." Oili

"Ikävä on sellainen asia, josta lapset eivät voi puhua kotonaan, koska isä sanoo,
että kattokaa nyt mitä pahaa äitinne teille tekee ja uhkaa kieltää tapaamisemme."
liris

"Isä soittaa jatkuvasti lapsille kun ovat luonani – käskee läksyjentekoon, kontrolloii
mitä teemme jne." Oili

"Isä esim. tilasi yhteisen keskusteluajan (sosiaalitoimistoon M.K.) ja ilmoitti minul-
le väärän päivän ym." Päivikki

"-- exä oli uhkaillut ryhtyä "toimenpiteisiin" mikäli näytän naamani lasten koululla
esim. joului- tai kevätjuhlassa..." Hilikka

"Lapsen isä jätti kahdesti palauttamatta lasta tapaamisen jälkeen." Päivikki

"Hyvin varhaisessa vaiheessa uuden vaimon ilmaannuttua exä alkoi kehitellä syi-
tä katkaista tapaamiset kokonaan. Ensin pelkällä ilmoituksella, johon lastenvalvo-
ja ja perheneuvola tiukasti puuttuivat, sitten uhkailemalla ja pelottelemalla, lopuk-
si kaivettiin esiin se kuuluisa insestikortti. Tämä uusi vaimo oli mielestään niin
tarkkasilmäinen, että ymmärsi minun lasteni käytöksestä, että sukulaiseni käyttää
heitä seksuaalisesti hyväkseen...! -- Vaikka juttu oli alusta loppuun joko pelkkää
tarkoitushakuista ja pahansuopaa potaskaa tai harvinaisen huonoa pilaa, silti täl-
lä varjolla minulta saatiin tapaamiset poikki 1,5 kuukaudeksi." Hilikka

"Yhteyttä pidin lapseen viikoittain korttien ja valokuvien merkeissä. Ensimmäi-
seen kahteen kuukauteen isä ei antanut postia lapselle. Asian selvittyä lähetin
lapsen postin sosiaalitoimistoon, josta isä lapsen kanssa viikottain kävi ne hake-
massa." Päivikki

"Olin pyytänyt jo keväällä lapsia juhannusaattona viettämään mummon ja papan
luo minun kanssani. Isä soitti aattona klo 13.00 kun olin sinne tulossa, että hänel-
lä on omaa ohjelmaa heille." Elisa

"Miksei ex ja uusi vaimo halua olla koskaan keskenään? Olisin valmis ottamaan
lapseni meille vaikka asumaan koska tahansa, tai edes hoitamaan heitä niin pal-
jon kuin ikinä, mutta kas kun en saa... Kuitenkin lapset kertovat että viettävät jo-
ka viikko illan tai pari isoäitinsä luona, tai äitipuolensa vanhempien / sisarusten
luona – meille ei soita kukaan ja edes kysy että voisinko ottaa omat lapseni meil-
le..." Hilikka

"Seuraava muutos lasten näkemisessä tuli kun sairastuin ja jouduin psykiatriseen sairaalaan. Silloin isä ymmärsi että lapset ja minä kaipaamme toisiamme. Hän oli aiemmin sitä mieltä, että hän voisi olla lapsille isä ja äiti." Elisa

"-- olen lasteni äiti ja edelleen myös lasteni toinen huoltaja – vaikkei se käytännössä missään näy!!!! Minulla on vähemmän sanavaltaa lasteni elämään kuin monella etävanhemmalla, joka ei ole edes lastensa huoltaja!" Hilikka

Vaikeaksi tilanteen tekee se, että vanhemmat ovat harvoin edes välttävässä puheväleissä, minkä vuoksi tiedonkulku isän ja äidin välillä lapsen liittyvistä asioista ontuu pahasti.

"Exän uuden onnen (uusi vaimo) myötä tilanne muuttui heti, ja enää emme ole edes välttävässä puheväleissä. Jos tätä tilannetta voi yhdellä sanalla luonnehtia, niin se sana on UMPIKUJA." Hilikka

"En saa lapsistani mitään tietoa. -- Muutaman kerran vuodessa hän lähettää minulle mailin, mutta niissä hän haukkuu minun lihottaneeni lapseni tai olen pilannut värjäämällä lapsen hiukset tai muuten hankaloittanut heidän elämää. Minä olen se, joka olen sinne päin yhteydessä ja kyselen." Iiris

"Emme ole puheväleissä isän kanssa. -- Kouluista en saa tiedotteita – vaikka opettaja laittaa lapsen mukaan kahdet kappaleet isä tyhjentää repun ennen kun lapsi tulee luokseni." Oili

"Erossa isä omi lapset niin etten koskaan saanut häneltä mitään heihin liittyviä tietoja esim. koulunkäynnistä. Ala-asteen opettaja laittaa sentään sähköpostilla tiedotuksia. Kaikkia en tosin ole saanut." Armi

"En aina saa heihin edes puhelimella yhteyttä. Isänsä kun ei aina vastaa puhelimeen kun minä soitan." Terhi

"Raastavinta on, että en saa tietoa lapsesta isältä. Hän saa päättää mitä tiedonmursia minä saan!!! Lapsen etu???" Päivikki

"Lasten pyyntöjä isä ei kuuntele jos kyseessä on äitiin liittyviä asioita. Tiedon kulku lasten ja minun välillä oli hankalaa. Saattoipa lapsi sairastua, minulle ei ilmoitettu." Soile

Koska tapaamisia on harvoin tai tapaamiset ovat hankalasti järjestettävissä tai muuten ongelmallisia, äiti kokee etäännyneensä lapsesta ja lapsi saattaa tuntua tavatessa jopa täysin vieraalta.

"Lapset olivat myös aika vieraita ja arkoja luonani käydessä. -- Lapset kokivat olonsa varmaan aika vieraaksi luonani. Soitimme tosi harvoin toisille." Armi

Vanhin lapsi kertoili asioistaan minulle, mutta nuorempi oli minulle aivan vieras, vaikka aiemmin oli kova juttelemaan minulle päivän asioista." Armi

"Kun lapsia näkee vain silloin tällöin ne ovat vieraita eivät omia itsejään eli lapsia." Armi

"Tuntuu etten enää tunne lapsiani. He ovat jo niin isoja. -- Kuitenkin aina kun tapamme, lähinnä vanhempieni ja sukulaisten luona, lapset nyhjätyvät vieressäni

ja kun eron hetki koittaa varsinkin nuorempi on itku silmässä. -- He haluaisivat tulla meille." Terhi

"Joka tapaamiskerta on kivulias muistutus että en ole enää äiti heille." Oili

Harva etä-äiti on tyytynyt tai sopeutunut tilanteeseen täysin, ja monen kohdalla tilanne on tavallaan kesken, mikä puolestaan vaikeuttaa niin äidin kuin lapsenkin sopeutumista. Esimerkiksi jos tapaamissopimuksissa on ongelmia, äiti saattaa pyrkiä muuttamaan sopimusta tai hän suunnittelee muuttavansa lähemmäksi lapsiaan. Myös lapsi itse saattaa haluta muuttaa äidin luo täyttäessään 12 vuotta.

"Minulta loppuu työt kesäkuun alkuun mennessä. Olen muuttamassa takaisin lasten lähelle ja jäämässä työttömäksi. Haluan olla heitä lähempänä. Toivon että lapset viettävät paljon aikaa kanssani sitten ja saan olla äiti heidän arjessaan. Tulen luultavasti myös käymään usein lasten kotona esim. leipomassa jos en saa töitä." Armi

"Vanhempi laskee päiviä milloin täyttää 12v ja voi tulla kuulluksi toiveensa, että haluaa luokseni." Iiris

"Lapsi taas odottaa kovasti, että täyttää 12 v ja saa itse päättää missä asuu!!!" Päivikki

"Kaikki nämä vuodet olen toivonut että tilanne rauhoittuisi ja lapset saisivat olla miellä niin kuin on sovittu. Välillä olen ajatellut antaa periksi, mutta jostain olen kuitenkin saanut voimia ja sisua jatkaa taistelua." Terhi

"Olen valittanut / tehnyt tutkimuspyynnön eduskunnan oikeusasiamiehelle heidän (sosiaalivirkailijoiden) toiminnasta." Päivikki

"Tuskaistuini ja kirjoitin käräjäoikeudelle kirjeen jossa vaadin tapaamisoikeuksien "järjeistämistä". Terhi

Niin taloudellisen kuin oikeudellisen vanhemmuudenkin toteuttamisessa on hankaluuksia.

"Kerroin (nykyiselle miehellen M.K.) että lapsilla on viikon päästä hiihtoloma ja he ovat innoissaan tulossa meille koko viikoksi. Taloudellisen tilanteen vuoksi mieheni yritti varovasti sanoa ettei se nyt käy, koska hänkin jää työttömäksi." Kaarina

"Tapaan heitä (lapsia M.K.) kerran kuukaudessa. Tämä sen vuoksi, että lentoliput ovat niin kalliita. -- Entinen mieheni veloitettiin maksamaan puolet tapaamiskuluista käräjäoikeudessa, mutta hän ei ole maksanut." Iiris

"Olin alkuunsa työtön, enkä saanut päivärahaa. Jouduin silti ostamaan lapselle vaatteita, vaikka minulta meni elatusmaksut isälle." Armi

"Viranomaisten mielestä en ole enää vanhempi. Kela ilmoitti että en saa enää lapsilisää kahdesta nuorimmaisesta kun en enää ole vastuussa heidän hoidosta ja kasvatuksesta. Lääkärit eivät suostu antamaan tietoa ennen kun ovat varmistaneet isältä että meillä on yhteishuoltajuus." Oili

Kun etä-äitiys ei toimi, äideillä on usein huonoja kokemuksia myös lastensuojeluviranomaisista. Toisaalta päinvastaisiakin kokemuksia löytyy.

"Perheneuvola ja lastensuojelu ei halua olla meidän kanssa tekemisissä. Kun toin esiin lastensuojeluun näitä tapaamisongelmia ja miten vaikuttavat lapsiin, niin he sanoivat että ehkä kannattaa lopettaa tapaamisia toistaiseksi – saanhan minä tavata lapsia sitten kun he ovat aikuisia." Oili

"Saamani palvelu oli erittäin työkeää ja isää suosivaa! -- Puolueellinen asenne sosiaalivirkailijoiden taholta jatkuu --" Päivikki

"Kunnan sosiaalityöntekijä ei missään vaiheessa elatusasioita sovittaessa huomionnut rooliani lasten äitinä esim. sitä että olin aina huolehtinut lasten vaatteiden ostamisen ja kotiasiat. Kuulin vasta jälkeen päin, että minulla olisi voinut olla pienemmät elatusmaksut, koska olen huomattavasti pienituloisempi kuin lasten isä." Armi

"Topakka lastenvalvoja on lakiin nojautuen saanut monet asiat järjestäytymään!! -- Onneksi henkilö on pysynyt samana ja tuntee niin hyvin meidän tilanteen." Soile

Etä-äitiyden tekee vaikeaksi myös se, että usein äiti ei ole tyytyväinen isän huolenpitoon tai oloihin isän luona. Myös vanhempien uudet puoliset voivat herättää vastustusta niin lapsissa kuin vanhemmissa.

"Kesäisin hän tuli talvikumppareissa ja likaisissa vaatteissa luokseni." Armi

"Nykyisin ex-mies on uudelleen aviossa ja olot kotona ovat ajoittain erittäin ristiriitaiset. -- Lapset tulevat pakoon myös nykyistä perhe-elämäänsä. He tosin suojelevat sitäkin, koettavat olla lojaaleja joka puolelle." Elisa

"Heidän äitipuoli on hyvä ihminen. -- Näyttää kuitenkin siltä, että isän kyvyttömyys asettua lastensa asemaan ja tunnekylläisyys ovat kuitenkin tätä suurempi asia." Iiris

"Vieläkin elän alistavassa suhteessa lasten isään. Pelkään miten vaikuttaa voimakkaan isän kasvatus lapsiin!!!" Soile

"Uskon, että lapsiani manipuloidaan isän uuden vaimon suunnalta erityisesti. -- Olen kohdistanut suurimman vihani ex-mieheni vaimoon. Hän tosin on tempuilut erittäin erikoisin tavoin, hänellä ei ole häveliäisyyttä, ei toisen kunnioittamisen taitoa." Elisa

"Sain kuulla heti kättelyssä (lasten isän uudelta vaimolta M.K.) että parempi kuulemma olisi jos poistuisin suosiolla takavasemmalle, koska heillä on nyt oma perhe...! Siinä missä exä oli eron jälkeen huolissaan, että pääsen liian helpolla jos tapaan lapsia vain joka toinen viikonloppu, yhtäkkiä takki kääntyikin "vips" ja nyt kellossa oli sellainen ääni että mitä vähemmän lapset tapaa minua, sitä parempi. Ex selitti että joka toinen viikonloppu olikin kuulemma jonkinlainen "maksimi", jota enemmän heillä ei ole velvollisuutta joustaa..." Hilikka

"-- miesystäväkin on nykyisin, toki erittäin tärkeä. -- Lapset kokevat hänen vievän heidän aikaansa minulta." Elisa

On myös mielenkiintoista huomata, että lapsi on saattanut eron jälkeen aluksi asua äidin luona, jolloin isä on saattanut olla lapsen kanssa tekemisissä varsin vähän. Isät ovat siis jossain vaiheessa ikään kuin heränneet ja alkaneet vaatia oikeuksiaan.

"Kului yli vuosi niin ettei isä ollut pitänyt lastaan luonaan yhtään viikonloppua vaan kävi tiputtelemassa postiluukusta tapaamisvaatimuksia tunnin varoitusajalla ym. -- Hänen lapsen kanssa viettämä aika oli minimaalista." Päivikki

"Minulla ei ole mitään muistikuvaa exän toiminnasta siltä ajalta (ennen eroa M.K.). -- Mielikuvani on että olin paljon lasten kanssa keskenäni ja ex joko töissä tai harrastuksissaan. -- Muistan vain että olisin aina ollut yksin... päivät ja illatkin..." Hilikka

On kuitenkin muistettava, että vaikka etä-äitiys näyttäytyykin negatiivisessa valossa kun se ei toimi, voi äidin ja lasten välinen kanssakäyminen olla kuitenkin hyvinkin lämmintä. Tapaamiset lasten kanssa ovatkin äidin elämässä kohokoh-
tia ja äiti myöntää, että tällöin saattaa sortua jopa liialliseen hemmotteluun.

"Parasta on ollut kun kaikki on katsottu vierä vieressä levitetyn sohvan päällä saman peiton alla telkkaria." Armi

"Kun lapsia sitten tapaa, se on valtavan ihanaa." Helinä

"Joka ilta soitamme molempien kanssa "iltarukous"-soiton." Iiris

"Kuitenkin, kun lapset tulevat yöksi tms. meillä on tosi kivaa! Toki myös riidellään, mutta vähempi kuin ennen. Etä-äiti tahtoo tehdä tapaamisista hyvän, ja siinä sortuu liian helposti passaamaan ja pajaamaan, melkein voitelemaan voileivätkin lasten eteen!" Elisa

6.7 Yhteenvetoa

etä-äitityypit	äidin ja lapsen suhde	vanhempien suhde	äidin ja lapsen tapautukset
toimii hyvin	läheinen, tiivis, ei etääntymistä	luottamuksellinen, avoin	päivittäisiä / hyvin säännöllisiä
toimii jossain määrin	lievää etääntymistä	yrittävät tulla toimeen keskenään	yleensä säännöllisiä, harvoin päivittäisiä
ei toimi	vieraantumista	usein avoimen vihamielinen	yleensä harvoin ja / tai epäsäännöllisiä

Taulukko 1 Etä-äitiyden tyypit

Yllä olevaan taulukkoon olen koonnut muodostamani etä-äitityyppien olennaisimmat seikat. Taulukon perusteella voi todeta, että etä-äitiyden ollessa hyvin toimivaa, tilanne on ideaalinen. On kuitenkin syytä muistaa, että suurimmalla osalla aineistoni äideistä tilanne ei ole läheskään yhtä hyvä. Varsinkin ne äidit, joiden etä-äitiys ei toimi lainkaan, näkevät lastaan yleensä harvoin ja taistelevat tapaamisista ynnä muusta lapseen liittyvästä jatkuvasti lapsen isän kanssa. Etä-äitiys näyttäytyykin aineistossani siis hyvin erilaisissa muodoissaan ja etenkin vanhempien välisen suhteen laatu määrittelee pitkälti sen miten etä-äiti voi toteuttaa äitiyttään.

Vanhempien keskinäistä suhdetta ja työnjakoa voidaan tarkastella jaetun vanhemmuuden ideologiasta käsin. Aineiston etä-äitien kohdalla molemmat vanhemmat osallistuvat taloudellisen vanhemmuuden toteuttamiseen, mutta käytännön vanhemmuuden jakaminen tasapuolisesti on mahdollista lähinnä vain niiden muutamien äitien kohdalla, jotka ovat lastensa kanssa tekemisissä päivittäin. Yleensä siis lapsen isä - mahdollisesti uuden kumppaninsa kanssa - on lapsen pääasiallinen fyysinen huoltaja. Tämän vuoksi jaetun vanhemmuuden toteutumista onkin syytä tarkastella etä-äitien yhteydessä nimenomaan siitä näkökulmasta, ottaako isä äidin mielipiteen huomioon lasta koskevilla asioilla ja neuvottelevatko vanhemmat yhdessä lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista. Tässä käyttäisin Nousiaisen (2004, 61) yhteisvastuullisen vanhemmuuden käsitettä, koska mielestäni se sopii paremmin etä-äitien tilanteeseen korostaen vanhemmuuden kokonaisvaltaisuutta eikä vain sen käytännöllistä puolta.

Parhaiten yhteisvastuullisen vanhemmuuden idea toteutuu niiden äitien kohdalla, joiden etä-äitiyden olen määritellyt toimivaksi. Vanhemmat toteuttavat van-

hemmuutta todella yhdessä neuvotellen, ja molemmat vanhemmat ottavat asiakseen, että lapsi säilyttää yhtä hyvät välit kumpaankin vanhempaansa.

Tilanteessa, jossa etä-äitiys ei toimi lainkaan, ei puolestaan voida puhua yhteisvastuullisen vanhemmuuden toteutumisesta, koska kumpikaan osapuoli ei halua tunnustaa toisen osapuolen merkitystä lapsen elämässä. Yleensä isä ei anna äidin osallistua lapsen elämään kuin marginaalisesti ja tästä syystä äidin mahdollisuudet toteuttaa äitiyttä ovat hyvin rajatut.

Kun etä-äitiys toimii jossain määrin, vanhemmat tunnustavat yleensä toistensa merkityksen lapsen hyvinvoinnin kannalta, eivätkä ole avoimen vihamielisiä toisilleen ainakaan lapsen silmissä. Äiti kokee kuitenkin olevansa usein toissijainen lapsensa kasvatuksessa ja näin ollen yhteisvastuullisesta vanhemmuudesta ei voida puhua myöskään tässä yhteydessä.

On kuitenkin korostettava, että mahdollisesta katkeruudesta ja vihantunteista huolimatta äidit eivät halua tehdä lasten kanssa viettämästä ajasta lapsille juhlahetkiä ja olla ns. "huvipuistoäitejä" (ks. Stewart 1999a), koska se ei olisi reilua lasten isää kohtaan. Tässä mielessä etä-äidit siis pystyvät yleensä kunnioittamaan isän tekemää kasvatustyötä, mikä käy hyvin ilmi esimerkiksi Virven ja Onervan kirjoitelmista.

Se miten etä-äitinä toimin eli joka toinen viikko kun perjantaina lapset haen, en pyri tekemään viikonlopusta mitään hohdokasta eli lahjo, kuljeta kissanristiäisissä, osta leluja jne... Vaan elämme tavallisesti. Käymme kaupassa, ulkoilemme, luemme, leikimme, pelaamme, pidämme kiinni nukkumaanmenoajasta. Eli elämme hyvin tavallista arkea." Virve

"Aluksi yritin keksiä kaikkea hauskaa tekemistä yhteisinä viikonloppuina, mutta melko pian aloimme viettää aivan tavallista arkea yhdessä. En halunnut, että viereisistä tulee lapsen silmissä juhlahetkiä. Se olisi väärin myös lapsen isää kohtaan." Onerva

Mitä sitten ydinperheelle on tapahtunut vanhempien eron jälkeen ja missä määrin aiemmin esittämäni ydinperheen vaihtoehdot toteutuvat aineistoni etä-äitien eron jälkeisissä perhesuhteissa? Alasen (1994, 29 - 31) määrittelemästä haja-perheestä voidaan puhua ainakin niiden etä-äitien kohdalla, joiden etä-äitiys on toimivaa ja jotka ovat entisessä perheessään kiinni edelleen tiukasti. Tällöin vanhempien suhde perustuu toveruuteen ja yhteisvastuulliseen vanhemmuuteen, jolloin vanhemmat ovat tasa-arvoiset, mutta eivät koe olevansa enää yk-

sikkö, vaan kummallakin vanhemmalla on oma erillinen elämänsä. Näiden äitien kohdalla toteutuu selvästi myös Takalan (1992, 579) hahmottamat entisten avio- ja avoparien verkostot, sillä ei ole täysin epätavallista, että ex-puolisot uusine kumppaneineen olisivat tekemisissä toistensa kanssa lapsiin liittyvissä asioissa.

Muiden etä-äitien kohdalla on jo vaikeampaa määritellä mitä muotoa tai mallia heidän perhesuhteensa edustavat. Kun vastuu käytännön vanhemmuudesta lepää pääosin isän harteilla, voidaanko esimerkiksi sanoa, että ydinperhe on muuttunut etä-äitien kohdalla kaksoisydinperheeksi tai kaksiytimiseksi perheeksi, joksi Moxnes (1992, 216) kutsuu ydinperhettä seuraavia perhemuotoja? Kaksiytiminen perhe toteutuu ehkä edelleen niiden äitien kohdalla, jotka ovat mukana lapsensa elämässä lähes päivittäin ja lapset käyvät äidin luona tiheään, mutta näissäkin tapauksissa lapsen virallinen ”pääkoti” on kuitenkin isän luona. Muiden äitien kohdalla ei kaiketi voida puhua suoranaisesti kaksoisydinperheestä, koska äidin rooli lapsen elämässä on rajatumpi.

Tarkasteltaessa erovanhemmuutta Beck ja Beck-Gernsheimin (1995, 145 - 150) hahmottelema ”eroavioliitto” on hyvin osuva, sillä vanhemmat todellakin joutuvat olla toistensa kanssa tekemisissä halusivat tai eivät, jos mielivät osallistua lapsensa elämään. Etä-äitien tilanteessa tämä korostunee vielä selvemmin, koska aineistoni etä-äideistä kukaan ei vapaaehtoisesti halua jättää pitämättä yhteyttä lapsiinsa. Toisin sanoen etä-äidit eivät kykene / halua jättää lapsiaan oli välit lasten isän kanssa sitten kuinka hankalat tahansa, minkä esimerkiksi Oilin kirjoitelman ote hyvin osoittaa.

”Välillä tekisi mieli luopua ja panostaa omaan elämään. Perustaa uuden perheen miesystäväni kanssa ja nauttia elämästä. Kaikki joka liittyy tapaamisiin ja lapsiin on täynnä pelkoa ja kauhua. Mutta en kuitenkaan siihen pysty.” Oili

Entä voidaanko Giddensin (1992) puhtaista suhteista puhua etä-äitien yhteydessä ja onko etä-äitiys individuaalisuuden yleistymiseen liittyvä ilmiö? Siinä mielessä kyllä, että äidit eivät ole uhranneet omaa elämänsä jäämällä huonoon, usein emotionaalisesti köyhään av(i)oliittoon taatakseen lapsille turvallisen ydinperheen. Samoin siinä mielessä, että vanhemmat antavat lapsen omalle mielipiteelle asumisjärjestelystä päätettäessä usein suuren painoarvon, sillä Giddensin mukaan nykyään vanhempi-lapsisuhteetkin ovat enemmän puhtaan

suhteen kaltaisia, entistä demokraattisempia ja luottamukseen perustuvia suhteita, jossa vanhemman auktoriteettia merkittävämpää on molemminpuolinen herkkyys ja ymmärrys. (Giddens 1992, 49 - 64.)

Asia ei ole kuitenkaan niin yksiselitteinen, jos asiaa tarkastelee esim. siitä näkökulmasta, antaako etä-äitiys aineistoni naisille mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen työelämässä. Etä-äideillähän on periaatteessa paremmat mahdollisuudet panostaa uraansa ja työelämäänsä kuin lastensa kanssa asuvilla kanssaisarillaan, koska heille jää enemmän aikaa itselleen, mutta aineistoni etä-äitien tilanteessa harva etä-äiti näkee etä-äitiyttään kuitenkaan mahdollisuutena juuri uransa kehittämiseen. Äidin työ on kyllä joidenkin etä-äitien kohdalla yksi syy siihen miksi lapsi asuu isän luona, mutta käytännössä tällöin on kyse kuitenkin vuorotyöstä johtuvista lapsenhoito-ongelmista yms. eikä siitä, että äiti laittaisi uransa lasten edelle. On myös muistettava, etteivät etä-äidit välttämättä ole "sinkkuja" vaan monella heistä on uusi mies ja mahdollisesti uusia lapsia, jolloin aikaa työuran kehittämiseen ei ole sen enempää kuin muillakaan työssäkäyvillä lapsiperheen äideillä.

Se, etteivät etä-äidit ole mitään "uraohjuksia" kertoo ehkä siitä, että myös etävanhemmuus on sukupuolittain jakautunutta. Oletettavasti etävanhemmuus näyttäytyy siis erilaisena miehelle kuin naiselle, sillä etä-äidit eivät voi jättää lapsiaan yhtä totaalisesti mitä joskus etäisien kohdalla käy ja toisekseen etä-äidit eivät panosta uraansa (tai muuhun ei perhe-elämään liittyvään) yhtä paljon kuin ehkä etäisät, vaikka siihen mahdollisuudet osalla etä-äideistä olisivatkin. Etä-äidit ovat siis "ei-kenenkään maalla" siinä mielessä, että he eivät toteuta perinteistä kuvaa äidistä, mutta toisaalta heidän on vaikea ottaa perinteisesti miehelle perheessä kuulunutta rooliakaan.

Etä-äitiyttä ei voida siis pitää suorana individuaalisuuden yleistymisen osoituksena, sillä monen etä-äidin kohdalla lapsen asumisesta päätettäessä äiti tai usein vanhemmat yhdessä eivät ole ajatelleet muuta kuin lapsen parasta, mikä voidaan nähdä hyvinkin familistisena, yksilön edun taka-alalle jättämisestä ja perheen (vaikkakin eroperheen) merkitystä korostavana päätöksenä. Vaikka siis jälkimoderni yhteiskunta antaa mahdollisuuden yksilöllisiin valintoihin tietyssä määrin, etä-äitiyttä ei voida tarkastella vain tästä lähtökohdasta käsin, vaan on

ymmärrettävä yksilön sidonnaisuus perheeseensä ja tämän suhteen velvoittavuus. Tässä mielessä olen samaa mieltä Ijäksen (2003) kanssa siinä, että etä-äitiyteen perheen muutokseen ja nimenomaan yksilöllisten ratkaisujen yleistymiseen liittyvänä ilmiönä tulisi siis suhtautua jossain määrin varovaisesti.

Etä-äitien tilannetta tarkasteltaessa tulisikin kiinnittää huomiota enemmän itse lapsen ja äidin väliseen suhteeseen kuin siihen, ettei äiti asu lapsen kanssa yhdessä, sillä harvoin yksistään yhdessä asumista voi pitää takeena siitä, että vanhempi-lapsisuhde toimisi. Giddensin (1992) mukaan puhtaassa suhteessa korostuu etenkin suhteen laatu siten, että luottamus ei ole enää annettua, vaan se on itse työstettävä ja ansaittava, mikä pitää paikkaansa erityisesti etä-äitien suhteissa lapsiinsa, sillä etä-äideille lapsi ei ole siinä määrin läsnä kuin lähivanhemmalle, jonka vuoksi suhteen ylläpidosta tulee äidille entistäkin tärkeämpi asia. Vaikka vanhemmuus etä-äitinä ei paikannukaan lapsen kotiin ja se on muutenkin erilaista kuin ”perinteinen” äitiys, äiti pyrkii kuitenkin aina mahdollisimman täysipainoiseen äiti-lapsisuhteen ylläpitoon, eikä etä-äitiyttä voi millään tavoin pitää vähempiarvoisena vanhemmuuden toteuttamisen muotona.

7 LOPUKSI

Etä-äitiys osoittautui tässä tutkielmassa hyvin monimuotoiseksi, mikä toisaalta tarkoittaa sitä, että myös lapsen etu, josta koko asiassa on tai ainakin pitäisi loppujen lopuksi olla kyse, toteutuu hyvin vaihtelevasti. Parhaassa tapauksessa molemmat vanhemmat ovat tyytyväisiä tilanteeseen, jolloin myös lapsen etu toteutuu yleensä hyvin, mutta tilanne voi olla myös täysin päinvastainen. Käytännössä vain harvoilla vanhemmilla on mahdollisuus järjestää eron jälkeinen elämä siten, että lapsi asuu kummankin vanhemman luona yhtä paljon. Tästä seuraa, että aina jompikumpi vanhemmista joutuu tyytymään siihen, ettei ole lapsen elämässä mukana yhtä paljon kuin ennen eroa, etenkin jos vanhemmat eivät pysty yhteistyöhön keskenään.

Koska etävanhemmuus ei siis läheskään aina toimi kuten tutkimukseni on osaltaan osoittanut, etävanhemman asema lapsen elämässä voi olla hyvinkin huono. Vaikka juridisesti lapsella on oikeus kumpaankin vanhempaansa vanhempien eron jälkeen, käytännössä lapsen lähivanhempi pystyy määrittämään pitkälti mikä etävanhemman rooli lapsen elämässä on, ja etenkin tilanteissa, joissa vanhemmat eivät ole missään väleissä keskenään, lähivanhemmalla on liikaa mahdollisuuksia asettaa etävanhempi marginaaliseen asemaan lapsen elämässä.

Miten etävanhempien ja etenkin etä-äitien asemaa tulisi sitten edistää? Tosiasiahan on se, että yleensä etävanhempana on lapsen isä ja uskoisin, että parantamalla nimenomaan etäisien asemaa, parannetaan samalla etä-äitien asemaa. Etävanhemman aseman kohottaminen voisi alkaa keskustelemalla yhteiskunnassa ensinnäkin siitä, miksi etäisien, joita etä-äiteihin verrattuna on siis paljon enemmän, sallitaan kadota lapsen elämästä usein lopullisesti, kun taas etä-äitiä, joka haluaa olla mahdollisimman tiiviisti lapsensa elämässä mukana, pidetään siitä huolimatta täysin kummajaisena!

En pysty uskomaan, että ”kadonneet” etäisät todellisuudessa ovat niin ”kylmiä”, että haluavat vapaaehtoisesti kaikota lapsensa elämästä, vaan ilmeisesti he luovuttavat, koska näkevät yhteydenpidon lapseen liian hankalana johtuen esim. vanhempien välisistä ristiriidoista. Lienee siis todennäköisempää, että niin

lähivanhemmalla eli äidillä samoin kuin yleisellä mielipiteellä (etenkin sosiaaliviranomaisten keskuudessa) on tässä suuri vaikutus. Olettaisinkin, että jos etäisiä painostettaisiin / tuettaisiin entistä enemmän pitämään puoliaan ja olemaan yhteydessä lapsiinsa, korostaisi se yhteisvastuullista vanhemmuutta ja molempien vanhempien merkitystä lapsen elämässä. Etäisien tulisi siis ottaa aktiivisempi rooli ja pyrkiä näyttämään, että lapselle on tärkeää olla myös isän kanssa eikä äiti ole ensisijainen vanhempi kuten oletetaan. Jos molempia vanhempia pidettäisiin myös tosielämässä tasavertaisina oli etä- tai lähivanhempi kumpi tahansa, isän rooli lapsen elämässä vahvistuisi, mikä saattaisi lieventää osaltaan myös etä-äiteihin kohdistuvaa syyllistämistä.

Yleensäkin on erikoista, että etävanhemmuus on edelleen jotakin määrittelemättömyyttä ja epämääräistä, vaikka etävanhempia samoin kuin etälapsia on nykyisin kymmeniä tuhansia. ”Uudet” perhemuodot esim. yksivanhempaiset perheet ja uusperheet eivät sinänsä enää herätä sen suurempaa paheksuntaa, mutta etävanhemmuus ja etenkin etä-äitiys kohtaa silti ennakkoluuloja, vaikka todellisuudessa se on vain yhden ja saman asian eli erovanhemmuuden toinen puoli. Etävanhemmuus ikään kuin kätkeytyy uusperheen ja yksivanhempaisten perheiden sisään, jolloin lähivanhemman rooli näyttäytyy ulospäin merkittävämpänä ja etävanhempi jää helposti toissijaiseksi vanhemmaksi. Lisäksi jos eron jälkeisestä vanhemmuudesta puhutaan, näyttäytyy se yleensä liian negatiivisena, siten että riitely ja huoltajuuskiistat lapsista korostuvat, vaikka oikeasti ero voi olla uusi, parempi alkua koko perheelle, kuten aineistoni etä-äitien, joiden etä-äitiys toimii hyvin, esimerkki todistaa.

Ydinperheideologia ja sen ensisijaisuus kummittelee edelleen ainakin ihmisten arvomaailmassa, mikä on valitettavaa, koska todellisuudessa se vaikeuttaa eroperheiden elämää ja varsinkin etävanhemmuuden toteuttamista ja edelleen lapsen edun toteutumista. Jos ero- ja etävanhemmuudesta puhuttaisiin avoimesti (etenkin etävanhemmuuden toteuttamisen ongelmallisuudesta ja toisaalta etä-äitiyden antamasta mahdollisuudesta ”ei-standardiratkaisuun”), eikä etävanhempia pidettäisi kakkosluokan kansalaisina, vaan etävanhemman tärkeys lapsen elämässä hyväksyttäisiin myös yleisesti (eikä vain juridisesti), olisi etävanhempien helpompi sopeutua eron jälkeiseen elämään ja näin taattaisiin hyvät edellytykset myös lapsen sopeutumiselle ja lapsen edun toteutumiselle. Iki-

aikaiset roolikäsitykset tai haikailu ydinperheen perään eivät saa olla esteenä lapsen edun ja hyvän vanhemmuuden toteuttamiselle enää 2000-luvulla, ja kul-lakin perheellä tulisi olla mahdollisuus järjestää eron jälkeinen elämänsä parhaaksi katsomallaan tavalla ilman kenenkään osapuolen joutumista ulkopuolisten aiheetta syyllistämäksi!

On kuitenkin todettava, että vaikka etävanhemman status kohenisi ja yleinen suhtautuminen etävanhemmuuteen olisikin myönteisempää, lapsen edun ja parhaan toteutuminen on loppujen lopuksi kiinni vain ja ainoastaan vanhempien keskinäisestä yhteistyökyyvystä. Koska juridinen ”painostus” yhteistyöhön on melko olematonta (ts. laki ei sinänsä velvoita varsinkaan yksinhuollossa olevan lapsen vanhempia yhteistyöhön) ja toisaalta koska kyse on aina perheen sisäisistä asioista, tilanne on monimutkainen, mutta ainakaan se ei parane, ellei asiasta keskustella julkisesti ja tuoda esiin vanhemmuuden toteuttamisen ongelmakohtia myös sen *jälkeen* kun lapsen huoltajuudesta on päätetty ja elämä eronneena perheenä aloitettu. Jatkotutkimusta silmällä pitäen olisikin tärkeää tutkia enemmän myös lähi-isyyttä että etälapsuutta ja näin valottaa uusia näkökulmia niin etä-äitiyteen kuin myös yleisesti ero- ja etävanhemmuuteen.

Näyttäisi siltä, että niin kauan, kun äitiä pidetään ensisijaisena vanhempana lapselle, eikä tuoda esiin, että etä-äitiys voi olla myös positiivinen tai paras ratkaisu koko perheen hyvinvointia ajatellen, etä-äidit kokevat syyllistämistä ulkopuolelta yhteiskunnasta ja toiseutta suhteessa ”perinteiseen” äitiyteen. Etä-äitiyttä ei siis voi pitää helppona ratkaisuna, sillä vaikka tutkielmani osoittikin, että vanhemmuus voi toimia etä-äitinä parhaassa tapauksessa mutkattomasti, monelle etä-äidille lapsensa arjessa mukana olemisen ”osa-aikaisuus” on kuitenkin ylitsepääsemätön ja ulkopuolisten syyllistämistäkin vaikeampi asia.

”Ero lapsista on tehnyt minusta osa-ihmisen. En ole kokonainen, en ole täydellinen. En koskaan saavuta sellaista onnen tunnetta, että jokainen solu minussa tuntuisi elävän.” Elisa

LÄHTEET

Alanen, Leena 1994. Perhelapsuus ja lasten perheys - `perhe` lasten näkökulmasta. Teoksessa Jukka Antikainen, Marja-Leena Haataja & Merja Korhonen: Näkökulmia perheeseen. Stakesin raportteja 136. Jyväskylä: Gummerus.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth 1995. The Normal Chaos of Love. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony 1992. The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Polity Press.

Gottberg, Eva 1999. Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkokäytäntöönpano. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Greif, Geoffrey L. & Pabst, Mary S. 1988. Mothers without Custody. Lexington, Massachusetts: Lexington Books.

Elatusvelvollisten Liitto ry. 1996. Elatusvelvollisen käsikirja. Helsinki: Invapaino.

Eskola, Jari & Suonranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hokkanen, Tiina 2002. "Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää". Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.): Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: PS-Kustannus.

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-Kustannus.

Ijäs, Taru 2003. Äitienpäivä. Etä-äitiyden kulttuurisen kontekstin tarkastelua. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Jaakkola, Risto 1989. Avioero 1988. Lainuudistuksen ensimmäinen vuosi. Tutkimus Helsingin raastuvanoikeuteen tehdyistä avioerohakemuksista. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 94.

Jaakkola, Risto 2003. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeuspäätösten pakkokäytäntöönpano. Sosiaaliturva 2/2003, 11 - 13.

Jaakkola, Risto & Säntti, Riitta 2000. Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Jallinoja, Riitta 1984. Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja & Harriet Strandell: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Porvoo: WSOY.

Jallinoja, Riitta 1994. Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö. Teoksessa Jukka Antikainen, Marja-Leena Haataja & Merja Korhonen: Näkökulmia perheeseen. Stakesin raportteja 136. Jyväskylä: Gummerus.

- Jallinoja, Riitta 1997. Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Tampere: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tampere: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija 1999. Sukupuoli, työ ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Päivi Lipponen & Päivi Setälä (toim.): Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.
- Kartovaara, Leena ja Sauli, Hannele 2000. Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus.
- Komiteamietintö 1992:12. Perheet ja laki. Perhetoimikunnan mietintö.
- Kuronen, Marjo 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Litmala, Marjukka 2002. Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia. Teoksessa Marjukka Litmala (toim.): Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY ja Lakitieto.
- Lehto, Anna-Maija 1999. Naiset Suomen työelämässä. Teoksessa Päivi Lipponen & Päivi Setälä (toim.): Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.
- Moilanen, Merja 2003. Etävanhemman ja lapsen tapaamisia on tuettava nykyistä paremmin. Sosiaaliturva 2/2003, 2.
- Moilanen, Merja 2003. Lasten huolto- ja tapaamisjärjestelyihin huoltajuuksosviteluja ja sosiaalityötä. Sosiaaliturva 2/2003, 6 - 7.
- Moxnes, Kari 1992. Changes in family patterns – change in parenting? A change towards a more or less equal sharing between parents? Teoksessa Ulla Björnberg (toim.): European parents in the 1990s. Contradictions and comparisons. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Nousiainen, Kirsi 2002. Mikä äiti se on, joka lapsensa isälle jättää? Teoksessa Tuovi Keränen & Leena Ruskomaa (toim.): Näkökulmia äitiyteen. Kauhava: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Nousiainen, Kirsi 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Nätkin, Ritva 1997. Kamppailua suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Tampere: Gaudeamus.
- Pettilä, Ulla & Yli-Marttila, Lea 1999. Eron vaiheet. Kirja eroaville ja eroavien auttajille. Smedjebacken: Tietosanoma.
- Pylkkänen, Anu 1999. Suomalainen tasa-arvo. Agraarinen perintö ja valtioon kiinnittynyt yksityisyys. Teoksessa Päivi Lipponen & Päivi Setälä (toim.): Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Hämeenlinna: SKS.

Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Jyväskylä: Tutkijaliitto.

Scanzioni, John 1983. Shaping tomorrow`s family. Theory and policy for the 21st century. Beverly Hills: Sage.

Sinkkonen, Jari 1998. Yhdessä isän kanssa. Porvoo: WSOY.

Stewart, Susan D. 1999a. Disneyland Dads, Disneyland Moms? How Nonresident Parents Spend Time With Absent Children. Journal of Family Issues. 20 (4), 539 - 556.

Stewart, Susan D. 1999b. Nonresident mothers´ and fathers´ social contact with children. Journal of Marriage and Family. 61 (4), 894 - 907.

Takala, Pentti 1992. Kohti postmodernia perhettä – perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Porvoo: WSOY.

Thompson, Ross A. & Laible, Deborah J. 1999. Noncustodial parents. Teoksessa Michael E. Lamb (toim.): Parenting and child development in "nontraditional" families. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Tigerstedt, Christoffer 1990. Omaelämäkertojen erillisteemojen analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkko, Anni 1988. Tarina tarinasta. Erään naisomaelämäkerta-aineiston tarkastelua. Helsingin yliopisto: Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia n:o 1/1988.

Vilkko, Anni 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: SKS.

Elektroniset lähteet:

Barnombudsmannen 2004. Upp till 18 - fakta om barn och ungdom. Barnombudsmannen rapporter BR2004:06. [viitattu 22.10.2004]. Saatavilla pdf-muodossa: <URL:
<http://www.bo.se/files/in%20english,%20publikationer,%20pdf/up%20to%2018/families.pdf>.

Litmala, Marjukka 2001. Avioero prosessin piirteet. Tutkimus helsinkiläisistä avioeroista vuonna 2000. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. [viitattu 29.4.2004]. Saatavilla pdf-muodossa: <URL:
<http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres/oik/art/litmala.pdf>.

Statistiska Cenral Byrån 1999. Barn och deras familj 1999. [viitattu 22.10.2004].

Saatavilla pdf-muodossa: <URL
<http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0701/200I02/BE51ST00002.pdf>.

Tilastokeskus 2002. Lapsiperheet tyypeittäin 1950 – 2002. [viitattu 11.3.2004].
Saatavilla www-muodossa: <URL:
http://tilastokeskus.fi/tk/he/vaesto_perheet.html>.

U.S. Census Bureau 2002. Children's Living Arrangements and Characteristics:
March 2002. [viitattu 22.10.2004]. pdf-muodossa: <URL:
<http://www.census.gov/prod/2003pubs/P20-547.pdf>.

U.S. Society and Values 2001. The American Family, by the numbers. [viitattu
22.10.2004]. Saatavilla www-muodossa: <URL:
<http://usinfo.state.gov/journals/itsv/0101/ijse/numbers.htm>>.

Oheislähteet:

Depner, Charlene E. & Bray, James H. (eds.) 1993. Nonresidential Parenting.
New Vistas in Family Living. Newbury Park: SAGE.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2003. Tutki ja kirjoita. Hel-
sinki: Tammi.

Hautaniemi, Sirpa 1994. Eriäinen äitiys. Näkökulmia suomalaiseen naiselatus-
velvollisuuteen. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Nousiainen, Kirsi 1996. Naisen kokemus äitiydestä lapsen asuessa isän luona.
Äitiyskokemuksen muodostumisen tarkastelua naisen elämäkokonaisuudessa.
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Sormunen, Helena 1987. Viikonloppuäiti. 18 kertomusta avioerosta. Helsinki:
Tammi.

Elämäni täytti tyhjyys. Me Naiset 12.10.2001.

Kun nainen jättää lapsensa. Seura 11.5.2001.

Kun äiti asuu eri osoitteessa! Eeva 9/2003.

Lähteminen perheestä äidiltä kielletty. Kaks'plus 9/2000.

Muutto lapsen luota on äidin vaikein päätös. Me Naiset 5/2003.

Muutto lasten luota rikkoo äitimyyttä. Turun Sanomat viikkoliite 12.5.2001.

Vaikea ratkaisu ennakkoluulojen paineessa. "Oon viikonloppuäiti minä vain...".
Vauva 3/1997.

Äiti ei asu enää kotona. Kotiliesi 16/2003.

"Enää en tekisi samaa ratkaisua". Etelä-Suomen Sanomat 8.3.2002.

LIITTEET

Liite 1

KIRJOITUSPYYNTÖ

Etsitään etä-äitejä!

Hei sinä äiti, joka asut pysyvästi erillään alle 18-vuotiaasta lapsestasi/lapsistasi. Olen yhteiskuntapolitiikan opiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu - tutkielmaa etä-äitiydestä. Kertoisitko kokemuksistasi ja tuntemuksistasi etä-äitinä olemisesta, sekä etä-äitiyteen päättämisestä ja sopeutumisesta vapaa- muotoisen kirjoitelman muodossa? Voit kirjoittaa nimettömänä, mutta mainitse kuitenkin ikäsi, lapsesi ikä ja sukupuoli. Kirjeet käsittelen ehdottoman luottamuksellisesti ja huolehdin siitä, ettet ole millään tavoin tunnistettavissa tutkimuksestani. Kiitos jo etukäteen! Lähetä kirjeesi mieluiten 31.3.2004 mennessä osoitteeseen:

Marjaana Kinnari

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

PL 35

40014 Jyväskylän yliopisto

tai sähköpostitse: pro_gradu@luukku.com